

**ÖZEL EĞİTİM ve REHABİLİTASYON
MERKEZLERİNDE KAYNAŞTIRMA ÖĞRENCİLERİNE
SUNULAN DESTEK HİZMETLER HAKKINDA
UYGULAMACI GÖRÜŞLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Eren YENİGÜN
ESKİŞEHİR, 2019**

**ÖZEL EĞİTİM ve REHABİLİTASYON MERKEZLERİNDE KAYNAŞTIRMA
ÖĞRENCİLERİNE SUNULAN DESTEK HİZMETLER HAKKINDA
UYGULAMACI GÖRÜŞLERİ**

Eren YENİGÜN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Uygulamalı Davranış Analizi Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Serhat ODLUYURT

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran, 2019

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Eren YENİGÜN'ün "Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Kaynaştırma Öğrencilerine Sunulan Destek Hizmetlere İlişkin Uygulamacı Görüşleri" başlıklı tezi 28 Haziran 2019 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca toplanan Otizmde Uygulamalı Davranış Analizi Anabilim Dalında, **yüksek lisans tezi** olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı) : Doç.Dr.Serhat ODLUYURT
Üye : Prof.Dr.Arzu ÖZEN
Üye : Dr.Öğr.Üyesi Mine SÖNMEZ KARTAL

İmza

Dr.Öğr.Üyesi B.Tuğberk TOSUNOĞLU
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdür Vekili

ÖZ

ÖZEL EĞİTİM ve REHABİLİTASYON MERKEZLERİNDE KAYNAŞTIRMA ÖĞRENCİLERİNE SUNULAN DESTEK HİZMETLER HAKKINDA UYGULAMACI GÖRÜŞLERİ

Eren YENİGÜN

Uygulamalı Davranış Analizi Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran 2019

Danışman: Doç. Dr. Serhat ODLUYURT

Kaynaştırmanın doğası gereği kaynaştırma öğrencilerine destek eğitim sunulması bir haktır. Türk eğitim sisteminde yeterli destek hizmete erişemeyen özel gereksinimli öğrencilere bu hizmeti sağlayan birim ise Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri (ÖERM) olarak görülmektedir. Bu araştırmanın amacı, İstanbul’da bir ÖERM’de çalışan öğretmenlerin kaynaştırmaya devam eden öğrencilerine sağladıkları destek hizmetlerin ve ihtiyaçlarının belirlenmesidir. Bu amaçla yarı yapılandırılmış görüşme formları hazırlanmış elde edilen veriler betimsel olarak analiz edilmiştir. Araştırmanın katılımcılarını bir ÖERM’de çalışan 13 kadın, iki erkek öğretmen oluşturmaktadır.

Elde edilen bulgulara göre ÖERM öğretmenlerinin kaynaştırmaya ve kaynaştırmaya devam eden öğrencilerle çalışmaya yönelik olumlu görüşleri bulunmakla beraber öğretmenler özel eğitim ve kaynaştırma konusunda destek eğitim ve bilgi ihtiyaçlarının olduğunu vurgulamaktadır. Kaynaştırma öğrencilerine akademik becerilerin kazandırılması, değerlendirilmesi ya da nasıl yaklaşılacağı konusunda zorlandıklarını söyleyen öğretmenler bu konuda yeterli destek hizmetlerin sağlanmadığını ifade etmekte; aynı zamanda lisans eğitimleri sırasında kaynaştırma eğitimine ilişkin ders almalarının gerekliliğine dikkat çekmektedirler. Araştırmaya katılan öğretmenler, öğrencilerinin gittiği kaynaştırma okulunun sorumluluklarının ilişkin; uygun Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı (BEP) hazırlaması, destek eğitim sunması, problemlere yardımcı olması, akranları bilgilendirmesi ve çocukları hiçbir şekilde ayırıştırılmaması gerektiğini ifade etmektedirler. Öğretmenler, kaynaştırma öğrencilerine yönelik destek sunan yapı olarak ÖERM’lerin görüldüğünü ve bu merkezlerin akademik, bireysel ya da davranış sorunlarıyla ilgili farklı destekleri sunan bir yapı olduğunu

belirtmektedirler. Tüm bunların yanında, ÖERM'lerde çalışan öğretmenlerin; okula, öğretmene ve gerektiğinde aileye destek sundukları, hepsinin arasında bir köprü görevi görmeye çalıştıkları görülmektedir.

Araştırmadan elde edilen bulgularla alanyazında ulaşılan bulgular arasında ilişkilendirme yapılmış, uygulamacı ve araştırmacılara önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Kaynaştırma, Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi (ÖERM), Destek Eğitim, Öğretmen Görüşü

ABSTRACT

PRACTITIONERS' PERSPECTIVE ABOUT THE SUPPORT SERVICES OFFERED TO INCLUSIVE STUDENTS AT SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION CENTRES

Eren YENİGÜN

Department of Applied Behavior Analysis

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, June 2019

Supervisor: Assoc. Prof. Serhat ODLUYURT

Because of the nature of inclusion, it is a right to present support services to the inclusive students. The unit which provides this support service to the student with special needs, who cannot reach to adequate support service in the Turkish education system, is Special Education and Rehabilitation Services (SERS). The aim of this research is to determine the support services and their needs which are given by the teachers working in a SERS in Istanbul to the students who continue to inclusion. With this aim, semi-structured interview forms are prepared, acquired data are analyzed descriptively. The participants of this research are constituted by 13 females and two male teachers working in a SERS.

According to the indications, it has been found that the SERS teachers give positive opinions directed to inclusion and the study with the students who continue to inclusion, nonetheless teachers emphasize their need for support education and information in the matter of special education and inclusion. The teachers, who say that they find difficulty in providing academic skills to the inclusive students, its evaluation or how to approach it, stated that they have not been provided sufficient support services on this subject; at the same time, they drew attention to the necessity to be given a lecture on inclusive education during their undergraduate education. The teachers who participated in this research, saying that regarding the responsibility of the inclusive schools, which the students go to, are preparing appropriate Individualised Education Programme (IEP), offering support education, helping with the problems; stated that the school should inform the peers and should never discriminate the children whatsoever. Teachers expressed that the SERS are seen as units for presenting support to the inclusive students, and as units for offering support aimed at academic,

personal or behavioral problems. In addition to all these, it is seen that the teachers, who work in SERS, offer support to both the school, school teacher and to the family, when necessary and serve as a bridge between all of these.

The findings of the study were correlated with the findings obtained in the literature and suggestions were made to the practitioners and researchers.

Keywords: Inclusion, Special Education and Rehabilitation Services (SERS), Support Services, Practitioners, Perspective

ÖNSÖZ

Yolun başı zordu, sonuna ulaşmak daha zor. İşimi kolaylaştıran en önemli şey belki de akademik hayatımda başıma gelen en güzel şeydi. Bu yüzden her durup soluklandığı, yürüyüp yol aldığım, takılıp düştüğüm yerde bana elini uzattığı için değerli tez danışmanım Doç. Dr. Serhat ODLUYURT'a binlerce kez teşekkür ederim. Değip dokunduğunuz her yer mi güzelleşir...

Bu araştırmaya sundukları değerli yorumlar ve şahane katkıları için Prof. Dr. Arzu ÖZEN'e ve Dr. Öğr. Üyesi Mine SÖNMEZ KARTAL'a çok teşekkür ederim.

Tez sürecinde bana özel eğitimde çalışmanın ne demek olduğunu baştan öğreten Nova ekibinin her bir bireyine bu tezi var ettikleri için minnettarım. Meslek yaşantımda ve yüksek lisans sürecinde benden hiçbir katkısını esirgemeyen değerli müdürüm Sezgin Kartal'a ise bana açtığı bu yol ve kattığı her şey için çok teşekkür ederim.

Şimdi teşekkür etmem gereken bazı insanlar için samimi olmaya geçtiğim kısma geldik.

7 farklı şehir, 14 farklı ev, 8 farklı okuldan sonra geldiğimiz bu noktada sana şunu söylemem gerekir ki; sanırım bu kadar çok taşındığımız için mutluyum baba. İnsanlar bu kadar çok yer değiştirmeden nasıl büyür? Seni seviyorum Doğan YENİGÜN ve bu sadece bana İzlanda uçak bileti aldığın için değil... Ve anne, hayatım boyunca galiba seni örnek alacağım ama bunu pek de başaramayacağım. Senin oğlun olmak hep gurur vericiydi, hep de öyle olacak. Seni seviyorum Ayla YENİGÜN... Zaman ilerledikçe bu kadar güzel bir aile olduğunuzu fark etmek burnumun direğini sızlatıyor, teşekkür ederim. Son olarak, n'olur artık okul okumayı bırakın vallahi o seviyeye erişemeyeceğim diye geriliyorum.

Kardeşim Sena YENİGÜN, şu hayatta başıma gelen en güzel şeysin ve sen olmasaydın ben ne yapardım hiçbir fikrim yok. Benden 6 yaş daha küçük 6 yaş daha olgun olman bir yana, bu kadar güzel bir genç kadın olmayı nasıl başardın? Seni çok seviyorum my partner in crime. Her şeyden çok...

Liseden beri hayatımda olman (bu kadar çok taşınmış birisi olduğum için) seni çocukluk arkadaşım yapar ve senin çocukluk arkadaşım olman kadar güzel bir şey olamaz. Ülkü KILIÇ hiçbir yere gitme sensiz vallahi hiç devam edesim gelmez. Bütün transo jetta anlarımızda birlikte olalım Muratcan APAYDIN zira bu yolun düz gitmesi bayağı zor.

Son olarak, bu tezi, bütün yüksek lisans ve tez süresi boyunca canımdan can alarak bana eşlik eden depresyonum, anksiyetem ve travmalarına adıyorum... Sayenizde hayatta kalmayı öğrendim, teşekkürler.

“Pekâla Havvakızı Lucy” dedi Bay Tumnus, “Narnia’ya nasıl geldiğini sorabilir miyim?”

“Ben...ben boş odadaki giysi dolabından geçerek geldim” dedi Lucy.

Hiç beklemediğiniz yerde, tam da ihtiyacınız olan zamanda,

açılınsın Narnia’nın kapıları.

Sevgiler...

Eren

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan "Bilimsel İntihal Tespit Programı"yla tarandığımı ve hiçbir şekilde "intihal içermediğimi" beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Eren YENİGÜN

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ÖZ.....	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar DİZİNİ	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xiv
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xv
1. GİRİŞ	1
1.1. Özel Gereksinimli Bireyler.....	4
1.2. Özel Eğitim Ortamları	6
1.3. Kaynaştırma ve Destek Hizmetler	8
1.3.1. Türkiye’de Kaynaştırma Uygulamaları	10
1.4. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri	13
1.5. İlgili Araştırmalar	15
1.6. Araştırma Problemi.....	20
1.7. Araştırmanın Amacı	22
1.8. Araştırmanın Önemi	22
1.9. Araştırmanın Sayıtları	23
1.10. Araştırmanın Sınırlılıkları	24
2. YÖNTEM.....	25
2.1. Katılımcılar.....	25
2.2. Araştırma Modeli.....	26
2.2.1. İnanırcılık.....	28
2.3. Verilerin Toplanması.....	28
2.3.1. Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi.....	28
2.3.2. Veri toplama Süreci	30

2.3.3. Görüşme İlkeleri	30
2.3.4. Görüşmelerin Yapılması	30
2.4. Verilerin Analiz Edilmesi	32
2.4.1. Betimsel Analiz İçin Çerçeve Oluşturma	33
2.4.1.1. Verilerin Dökümü	33
2.4.2. Tematik Çerçeveye Göre Verilerin İşlenmesi.....	34
2.4.3. Bulguların Tanımlanması.....	35
2.4.4. Bulguların Yorumlanması.....	35
3. BULGULAR.....	36
3.1. Uygulamacıların Kaynaştırma Tanımına ve Kaynaştırma Öğrencileri ile Çalışmaya İlişkin Görüşleri.....	36
3.1.1. Kaynaştırmanın Tanımı.....	36
3.1.2. Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Bir Ders Aldınız mı?	37
3.1.2.1. Eğer Ders Aldıysanız Mesleğinize Ne Gibi Etkileri Oldu?	37
3.1.3. Kaynaştırma Öğrencileri ile Çalışmaya İlişkin Görüşleriniz.....	39
3.2. Uygulamacıların ÖERM'lere Devam Eden Öğrencilerinin Gittiği Kaynaştırma Okulunun Sorumluluklarına İlişkin Görüşleri.....	40
3.2.1. Kaynaştırma Sınıf Öğretmeni ile Görüşüyor Musunuz, Görüşüyorsanız Neler Görüşüyorsunuz?	40
3.2.2. Kaynaştırma Okulunun Sorumlulukları	42
3.3. Uygulamacıların Kaynaştırma Öğrencilerine, Öğretmenlerine, Ailelerine Sağladıkları ve Bu Süreci Destekleyen Hizmetlerine İlişkin Görüşleri	44
3.3.1. ÖERM'lerin kaynaştırma öğrencileri ile ilgili görevleri.....	44
3.3.2. Kaynaştırmayı Desteklemek Amacıyla Öğrencinize Sağladığınız Hizmetler	45
3.3.2.1 Kaynaştırma Öğretmenine Sağlanan Hizmetler	47
3.3.2.2. Kaynaştırma Öğrencisinin Ailelerine Sağlanan Hizmetler	48
3.3.3. Kaynaştırma Öğrencileri İle Çalışılmaya Önem Verilen Konular.....	50
3.3.3.1. Çalışılan Konuların Sağladığı Yararlar	51
3.4. Uygulamacıların Kaynaştırma Sürecinde Yaşadıkları Sorunlar ve İhtiyaç Duydukları Desteklere İlişkin Görüşleri.....	52
3.4.1. Kaynaştırma Öğrencileriyle Öğretim Sırasında Karşılaşılan Problemler.....	53
3.4.1.1. Bu Sorunlar Nelerdir?	53
3.4.1.2. Sorunların Nedenleri	55
3.4.1.3. Neler Yapılmalı	56
3.4.2. Uygulamacıların İhtiyaç Duyduğu Destekler	57

3.4.2.1. Eğitimlerin İçerikleri	60
3.4.3. Daha İyi Bir Kaynaştırma İçin Öneriler.....	61
4. TARTIŞMA VE ÖNERİLER	64
4.1. Tartışma	64
4.1.1. Kaynaştırma Tanımı ve Kaynaştırma Öğrencileri ile Çalışmaya İlişkin Bulguların Tartışılması	64
4.1.2. ÖERM' lere Devam Eden Öğrencilerin Gittiği Kaynaştırma Okulunun Sorumluluklarına İlişkin Bulguların Tartışılması	66
4.1.3. Uygulamacıların Kaynaştırma Öğrencilerine, Öğretmenlerine, Ailelerine Sağladıkları ve Bu Süreci Destekleyen Hizmetlere İlişkin Bulguların Tartışılması.....	69
4.1.5. ÖERM' de Görev Yapan Uygulamacıların Kaynaştırma Sürecinde Yaşadıkları Sorunlar ve İhtiyaç Duydukları Desteklere İlişkin Görüşlerin Tartışılması	72
4.2. Öneriler.....	77
4.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler	77
4.2.2. İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler.....	77
KAYNAKÇA	79
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

TABLolar DİZİNİ

Tablo 2.1. Araştırmaya Katılan Uygulamacıların Özellikleri.....	26
Tablo 2.2. Uygulamacılarla Yapılan Görüşme Takvimi.....	32
Tablo 2.3. Görüşme Kodlama Anahtarında Yer Alan Soruların Güvenirlik Yüzdesi.....	35
Tablo 3.1. Kaynaştırmanın Tanımı.....	36
Tablo 3.1.2.1. Eğer Ders Aldıysanız Mesleğinize Ne Gibi Etkileri Oldu?.....	38
Tablo 3.1.3. Kaynaştırma Öğrencileriyle Çalışmaya İlişkin Düşünceleriniz.....	39
Tablo 3.2.1. Kaynaştırma Sınıf Öğretmeniyle Görüşüyor Musunuz, Görüşüyorsanız Neler?.....	41
Tablo 3.2.2. Kaynaştırma Okulunun Sorumlulukları.....	42
Tablo 3.3.1. ÖERM'lerin Görevleri.....	44
Tablo 3.3.2. Öğrencinize Sağladığınız Kaynaştırmayı Destekleyen Hizmetler.....	46
Tablo 3.3.2.1. Kaynaştırma Öğretmenine Sağlanan Hizmetler.....	47
Tablo 3.3.2.2. Kaynaştırma Öğrencisinin Ailesine Sağlanan Hizmetler.....	49
Tablo 3.3.3. Kaynaştırma Öğrencileriyle Çalışılmaya Önem Verilen Konular.....	50
Tablo 3.3.3.1. Bu Konuların Sağladığı Yararlar.....	52
Tablo 3.4.1. Kaynaştırma Öğrencileriyle Öğretim Sırasında Karşılaşılan Problemler.....	53
Tablo 3.4.1.1. Bu Sorunlar Nelerdir?.....	54
Tablo 3.4.1.2. Sorunların Nedenleri.....	55
Tablo 3.4.1.2. Neler Yapılmalı.....	56
Tablo 3.4.2. Uygulamacıların İhtiyaç Duyduğu Destekler.....	58
Tablo 3.4.2.1. Eğitimlerin İçerikleri.....	60
Tablo 3.4.3. Daha İyi Bir Kaynaştırma İçin Öneriler.....	62

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.Özel Gereksinimli Bireyler İçin Eğitim Ortamları.....	6
---	---

KISALTMALAR DİZİNİ

ASPB: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

BEP: Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı

BÖİ: Başbakanlık Özürlüler İdaresi

BM: Birleşmiş Milletler

DESÖP: Destek Özel Eğitim Hizmetlerinin Verimliliğinin Araştırılması Projesi

EYHGM: Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü

KHK: Kanun Hükmünde Kararname

MEB: Milli Eğitim Müdürlüğü

ÖEHY: Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği

ÖEKY: Özel Eğitim Kurumları Yönetmeliği

ÖERM: Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi

ÖZİDA: Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı

RAM: Rehberlik ve Araştırma Merkezi

TDK: Türk Dil Kurumu

TEGV: Türk Eğitim Gönüllüleri Vakfı

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

1.GİRİŞ

Harry Potter kitaplarında büyücüler anne ve babalarının da büyücü olup olmamasına bakılarak kendi aralarında sınıflanırlar. Ailelerine *Muggle* yani büyücü olmayan herhangi bir kişi girmeyen ailelere *Safkan* denir ve genellikle kanlarının “saf” olmasıyla gurur duyarlar. Bir de tam zıttı olarak büyücü olmayan (*Muggle*) iki bireyin çocuğunun büyücü olması durumu vardır ki genelde safkan olanlar aşağılamak amacıyla onlara *Bulanık* diye hitap eder. Seride ilk olarak Sırlar Odası kitabında hâlihazırda bir safkan olan *Draco Malfoy’un* okulun en başarılı ve *Muggle*lerden doğma büyücüsüne *Bulanık* diye hitap ettiğini görürüz. Öyle ki bunu bir hakaret olarak kullanır (Rowling, 1998).

Harry Potter romanlarının ilk basım yılı 1997 (Rowling); ve gelinmek istenen noktada mevzumuz şu ki bu kadar ütopyik/fantastik bir roman serisinde *Bulanık* kisvesiyle aşağılanan o kesim aslında gerçek hayatta hep vardı, hala var. Hatta pek çoğu ailelerinin herhangi bir güce sahip olup olmamasından da ziyade kendilerinin kalıba uyup uymamalarına bakılarak sınıflandılar. Bu gerçek hayat bireyleri, hikâyenin ütopya olmasına izin vermeyecek kadar da elle tutulur derecede “farklılar”.

Grafiğe dökülen bütün ölçümlerin oluru şudur ki standardın altında veya üstündeki her şeyle “birlikte” ham malzemeye ulaşılır. Standardın altında veya üstünde olması onu “Dış” lamaz. Lakin çok da uzak olmayan bir geçmişte adı konduğu üzere “zenofobi” kendinden farklı, yabancı olan veya *normlara uymayan* herkesten yoğun bir şekilde korkma veya nefret etme olarak açıklanmaktadır (Bozdağ ve Kocatürk; 2017). Zenofobik bireyler kendileri dışındaki tüm bireylere söz gelimi *Bulanık* olarak bakar ve onları içeride istemezler.

Ancak insana insan olduğu için değer veren tüm halklar ve gereğince tüm haklar onlara zenofobinin izin vermeyeceği bir set çeker. Geçmişte, örneğin Ortaçağ’da, dilenci, soytarı vb. aşağı işler dışında herhangi bir şekilde varlıkları görülsün istenmeyen “farklı” kesim için günümüze geldiğinde eşit haklar, eşit yaşam, eşit olanaklar gibi konular konuşulur olmuştur. Toplumu sıradan bir topluluktan farklı olarak içindeki her bireyle “toplum” olma bilincine yaklaştıracak en önemli şey ise şüphesiz bu noktada eğitimidir. Yaşamın bir ütopyaadan fazlası olduğunu gösteren Beyannameler/Bildirgeler/Yasalar ve dahi hepsi, toplumun her bir bireyine belli başlı bazı haklar tanır.

Örneğin İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 1. Maddesi (Birleşmiş Milletler [BM], 1948, s.2) şöyle der: “Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler, birbirlerine karşı kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar.” O halde söylenebilir ki bireyin toplumdaki varlığı herhangi bir sifattan bağımsız olarak ona aittir. Hatta aynı beyannamenin 26. Maddesinde (BM, 1948, s.6) der ki: “Herkes eğitim hakkına sahiptir.” ve devam eder: “Eğitim insan kişiliğini tam geliştirmeye ve insan haklarıyla temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmeye yönelik olmalıdır.” O halde tüm insanları eşit kılan yasalar tüm insanların eşit eğitim alma hakkını da içinde barındırmakta olup kişiyi toplumda var olmasının da ötesinde kişiliğini geliştirmeye sevk eder. Peşi sıra 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yasaların zorunlu bir sonucu olarak eğitim kurumları, çağdaş toplumlarda her bireye eğitim verebilecek olanak ve fırsatlarla yeniden şekillendirilmiştir. Bu bağlamda bilişsel, duyuşsal ve fiziksel özellikleri ile akranlarından anlamlı düzeyde farklılıklar gösteren bireyler özel eğitim kapsamında eğitim alma hakkı elde etmişlerdir (Kırcalı-İftar, 1998).

Ancak bu kendini geliştirme bağlamında bazı sorunlar yaşayan kesim, varlıklarını topluma kabul ettirmeye çalışmak üzerine harcadıkları çaba yüzünden “gelişim” aşamasında daimi olarak geriden gelmek durumunda kalmıştır. Oysa onlarca yıl önce Türkiye yönetim biçiminde adı geçtiği üzere demokrasi “çoğunluğun sesi” olmaktan ziyade “azınlığın sesinin de duyulduğu” bir kavramdır. Velhasıl aslında gelişme anlamında geride bırakılan bu kesim için Türkiye’nin de dâhil olduğu Birleşmiş Milletler Topluluğu, Engelli Hakları Sözleşmesinin 5. Maddesinde (BM, 2009, s.4) doğrudan olarak şöyle der: “Taraflar Devletler, engelliliğe dayalı her türlü ayrımcılığı yasaklayacak ve engellilerin herhangi bir nedene dayalı ayrımcılığa karşı eşit ve etkili şekilde korunmasını güvence altına alacaktır.” 1982 T.C. Anayasası’nda kanun önünde eşitlik;

MADDE 10 - Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz. Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar (T.C.Anayasası, 1982, m.10).

şeklinde açıklanmakta ve özel gereksinimli bireyler için alınacak tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırı olmadığı açıkça vurgulanmaktadır.

MADDE 42 - “Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz... Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır (T.C.Anayasası, 1982, m.42).

ifadesiyle de özel gereksinimli bireyler dâhil tüm bireylerin eğitim ve öğrenim haklarının olduğu vurgulanmaktadır. Bu konuyla eş değer T.C. Anayasası'nın 62. Maddesinde “...Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır... Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır.” ifadesiyle de özel gereksinimli bireylerin sosyal güvenliklerini ve topluma katılımlarını sağlama yönünde birincil sorumluluğun devlete ait olduğu belirtilmektedir.

Milli Eğitim Temel Kanunu'na göz attığımızda Türk Eğitim Sistemi'nin neleri içerdiği açıkça yazmaktadır. Örneğin herkesin eşit ve aynı kalitede eğitim görme hakkına sahip olduğu 4. maddede (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 1973, s.2): “Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet ve din ayırımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.” ve 7. maddede (MEB, 1973, s.2): “İlköğretim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır.” ibareleri ile açıkça görülebilmektedir. Peşinden gelen 8. maddede ise (MEB, 1973, s.2) daha dikkat çekici bir cümle yer almaktadır: “Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanır... Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır.” O halde esasen bu çalışmanın kapsamı altındaki özel eğitime gereksinim duyan bireylerin ihtiyaç duyduğu eğitimin genel geçer bir hak olduğu su götürmez bir gerçektir. Ve hatta tüm bu söylenenlerin yanında 8. Maddede sözü geçtiği üzere “özel tedbirler alınır” ; dolayısıyla destek eğitim vb. uygulamalar kanunen özel gereksinimli bireye sağlanır/sağlanmalıdır. Zira özel gereksinimleri dolayısıyla bir şekilde “geride kalan” bu toplum için günümüzde tedbir gerekli görülmektedir.

Bu noktada asıl mevzu ise genel olarak herkese sunulan eğitim sisteminin içinde kaybolmaya hazır bekleyen bu farklı gelişen topluluk için gereken şeylerin göz ardı edilmemesidir. Eşitlik her zaman herkese aynı şekilde açılan bir pencereden ziyade pencereye boyu yetmeyen kişiye iki basamaklı tabureyi sunmaktır. Bu noktada bir Sosyal Devlet olarak herkesin aynı manzarayı keyifle seyredebilmek hakkıyken sunulan taburenin lütf değil makul bir hizmet olduğu gerçeğini kabul etmek gerekir. Dolayısıyla tam da bu noktada öğrencinin okula uyum sağlama zorunluğundan ziyade, okulun öğrenciye uyum sağlaması gündeme gelmektedir (Salend, 2001).

Türk Dil Kurumu sözlüğünde eğitim: “Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme.” (Türk Dil Kurumu [TDK], Erişim tarihi: 01.07.2018) anlamına gelmektedir. Bizim bu noktada mevzumuzla bahis olan nokta Türk Dil Kurumu’nun da söz ettiği gibi “okul içindeki doğrudan veya dolaylı yardım etme” dir.

Her toplumun kendi normlarını oluşturduğu dünyamızda norma uyan her birey “normal” kabul edilmektedir; ancak bu normal bireylerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için oluşturulan eğitim programlarının bir şekilde etkisiz kalıp geri döndüğü noktada göz ardı edilen bir grup vardır. Kimi zaman normun altında kimi zaman da üstünde ancak her türlü norm dışında kalan bir kesim... Ne yazık ki norm dışında kalan bu bireylere “özel”liklerinden çok, “dışında kalmış olma” kisvesi atfeden toplumların kendine gelmesi çok erken olmadığından İlk olarak 70’li yıllarda Amerika’da çıkarılan kaynaştırma yasası ile engelli çocukların, engeli bulunmayan akranlarıyla eğitim almasının gerekliliği konuşulur olmuştur (Sucuoğlu, 2004). Peki kim bu halihazırda zaten tüm eşitliğiyle herkese sağlanacağı yazılan eğitim alma hakkının ekstra olarak bir maddeyle daha “onlar da eğitim alır” şeklinde açıklanması gerektiği düşünülen bireyler? İzleyen bölümde bu açıklamalara dayalı olarak özel gereksinimli bireylerden kısaca söz edilecektir.

1.1. Özel Gereksinimli Bireyler

Özel gereksinimli bireyler fiziksel, sosyal, zihinsel veya bunlardan birkaçı birlikte ele alındığında toplumsal olarak anlamlı farklılıklar gösteren bireylerdir. Bu anlamlı farklılık çoğu zaman bir yetersizlik, bazen de üstün kabiliyet olarak ortaya çıkmakta olup her ne şekilde olursa olsun kişiyi akranlarından ayıran sıfatlara dönüşmektedir. Toplum tarafından bu “farklılık” durumu, bir işi “yapamama” durumuna dönüştürüldüğünde ise buna “engel” kisvesi atfedilmekte olup esasında herhangi bir engel ile doğmayan özel gereksinimli bireyin norm tarafından engellendiği açıkça söylenebilmektedir. Hatta direkt olarak Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmesi 1. Maddede (BM, 2009, s.2): “Engelli kavramı diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişileri içermektedir.” şeklinde tanımlanmaktadır. Dünyamızda “engelli” terimi ile ifade edilen kişiler çoğu kez filmlerde bile görülmez ancak sırf varlıkları bilinsin diye

gördüğümüzde de çok seviniriz. Hatta bazen filmlerde “engelli” bile değildirler, o zaman çok daha fazla seviniriz.

Örneğin, mutasyona uğramış “farklı” kişilerin yenedünyada tutunma çabasıyla ilgili fantastik seri *X-Men*’de kahramanlar eğitim alabilmek için bir *Mutant Okulu* açıp kendilerine göre eğitim almaktadır; çünkü var olan dünya eğitim sistemi içinde pek de istendik durumda değildirler. Ancak işin ilginç yanı şu ki ilk kez 1963 yılında *X-Men* çizgi romanlarında tekerlekli sandalyesiyle yayın sahnese çıkın okulun kurucusu *Profesör X’in* sandalyede olması onu herhangi bir şekilde “engelli” yapmamaktadır. Okulu kurar, yönetir ve işi her ne ise ona devam eder, hatta bu konuda en iyisi olur (https://en.wikipedia.org/wiki/Professor_X Erişim tarihi: 08.12.2018). Serinin fantastik olması ve kahramanının hayali olması işin özünden bir şey kaybettirmemekle beraber daha farklı bir örnek daha vermek gerekirse *Glee* dizisinde (2009) şarkı söyleyip gitar çalan hatta gösteriler sırasında dans eden *Arthur "Artie" Abrams*’ın tekerlekli sandalyede olmasının yukarıda sayılan yeteneklerinden herhangi bir şey çalmadığı söylenebilmektedir (https://en.wikipedia.org/wiki/Artie_Abrams Erişim tarihi: 16.12.2018).

Biz ise bu noktada engelli olarak geçen kavramı özel eğitime gereksinim duyan veya kısaca özel gereksinimli bireyler olarak ele almaktayız. Yine aynı şekilde Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde (ÖEHY) (MEB, 2006, s.1) özel eğitime gereksinim duyan bireyler; “Çeşitli nedenlerle bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından beklenen düzeyde anlamlı farklılık gösteren bireyi” ifade eder. Özel eğitim ise;

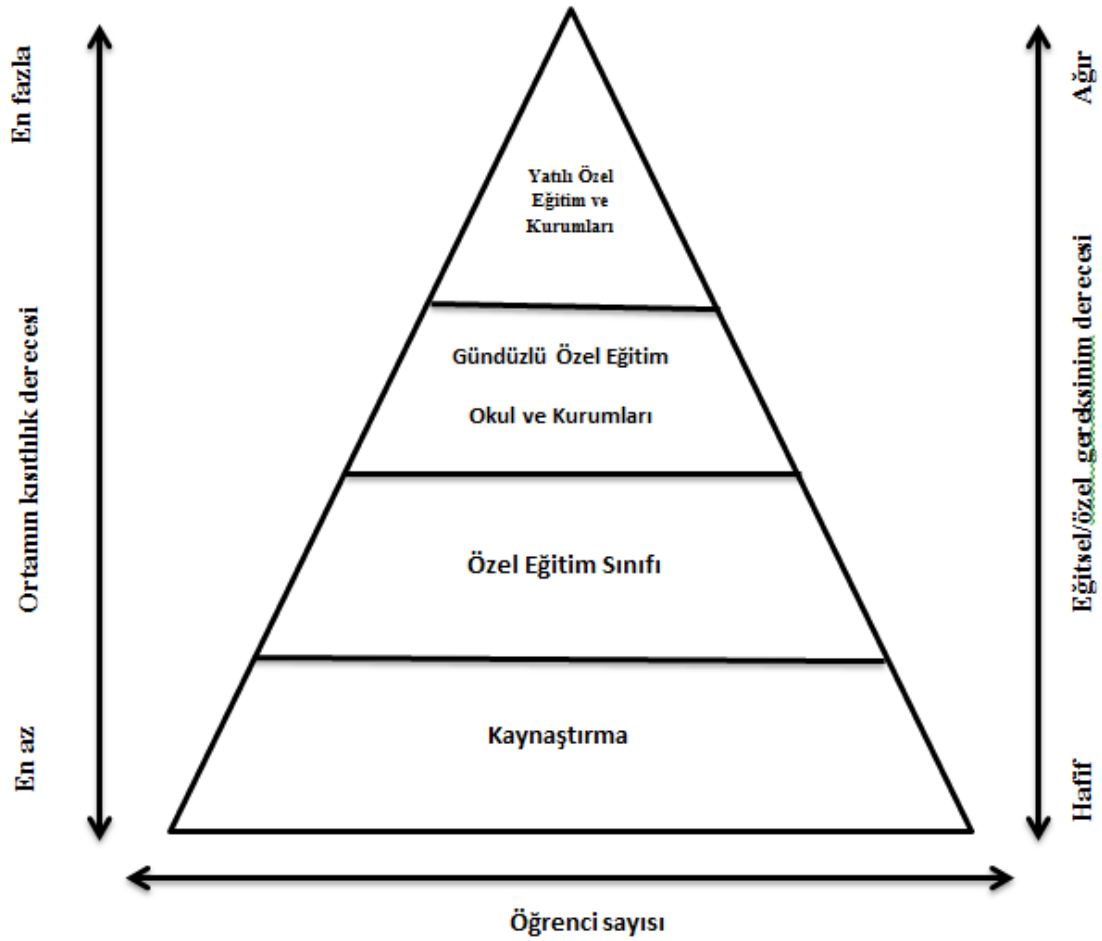
“Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri, bu bireylerin tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ile akademik disiplin alanlarındaki yeterliliklerine dayalı olarak uygun ortamlarda sürdürülen eğitim” anlamına gelmektedir (MEB, 2006, s.2).

Yönetmelikte bahsedilen –anlamlı farklılık gösteren- bireyler şu şekilde sıralanır:

“Zihinsel yetersizliği olan, görme yetersizliği olan, işitme yetersizliği olan, otistik, ortopedik yetersizliği olan, serebral palsili, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan, dil ve konuşma güçlüğü olan, duygusal ve davranış bozukluğu olan, süregen hastalığı olan ve üstün yetenekli bireyler” (MEB, 2006, s.3).

Dolayısıyla Profesör X’in sağladığı imkanlarla “farklı”ları eğitmek hayalî olacağından en az Artie kadar yetenekli olabilecek özel gereksinimli öğrencilere destek sağlamak amacıyla günümüz

dünyasında alternatif çözümler gözetilmektedir. Bu kapsamda anlamlı farklılıkları olan özel bireyler için hazırlanması gereken özel programlar/ortamlar/yöntemler, yetiştirilmesi gereken özel personel yani başlı başına özel bir eğitim gerekmektedir. Yani bu çocuklar için farklı kategorilerde bazı eğitim ortamları sınıflanmak durumunda kalmıştır. Şekil 1’de de görüleceği üzere bunlar genel olarak en fazla sınırlayıcı olandan en az sınırlayıcı olana doğru; yatılı özel eğitim okul ve kurumları, gündüzlü özel eğitim okul ve kurumları, özel eğitim sınıfı ve kaynaştırma sınıfıdır (MEB, 2006, s.5).

Şekil 1. Özel Gereksinimli Bireyler İçin Eğitim Ortamları

1.2. Özel Eğitim Ortamları

Özel gereksinimli bireylerin eğitimi söz konusu olduğunda bir tarafta ayrıştırılmış ortamlarda eğitim, diğer tarafta genel eğitim sınıflarında verilen kaynaştırma/bütünleştirme

eğitimi yer alır. Ayrıştırılmış eğitimde, özel gereksinimli öğrenciler özel yetiştirilmış öğretmenler tarafından, engel türüne ve derecesine göre geliştirilmış programlar kapsamında eğitim alırlar (Sucuoğlu, 2004). Özel eğitim anlayışı tarihsel süreç içerisinde ayrıştırılmış eğitimden birlikte eğitime doğru kaymış, kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları giderek yaygınlaşmıştır. Özel gereksinimli bireyler için “en az kısıtlayıcı eğitim ortamı” ilkesinin benimsenmesi bu gelişmenin nedenlerinden biridir. ÖEHY’de en az kısıtlayıcı eğitim ortamı:

“Özel eğitime ihtiyacı olan bireyin; toplumla bütünleşmesini sağlamaya yönelik sosyal, öz-bakım, dil ve iletişim alanlarındaki davranışlar ile düzeyine uygun akademik ve mesleki bilgi ve becerileri kazandırmak amacıyla destek eğitim hizmetlerinin de verildiği ve mümkün olduğunca yetersizliği olmayan akranlarıyla bir arada olmasını sağlayan en uygun eğitim ortamı” (MEB, 2006, s.2)

şeklinde bir tanımla sunulmaktadır. Ancak bu noktada unutulmaması gereken şudur ki son yıllarda her öğrenci için tam gün kaynaştırmanın en az kısıtlayıcı ortam olduğu söylene de öğrencinin performansına, gelişim durumuna ve ihtiyaçlarına bakıldığında en az kısıtlayıcı ortamın özel eğitim sınıfı da olabileceği belirtilmektedir (Batu- Kırcaali, 2007; Eripek, 1986; Fieldler, 2001; Tüfekçioğlu, 1992). En az kısıtlayıcı eğitim ortamıyla anlatılmak istenen, öğrencinin ailesi ve akranlarıyla mümkün olduğunca birlikte olabileceği ve en iyi biçimde eğitim alabileceği ortamdır. Özel gereksinimli bireylerin eğitim alabileceği ortamlar alanyazında en fazla kısıtlayıcı ortamlardan en az kısıtlayıcı olanlara doğru aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- *Yatılı Özel Eğitim Okul ve Kurumları*; tamamı özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerden oluşan okullarda öğrencilerin gündüzünde eğitim görüp akşamında aynı okul bünyesinde sağlanan olanaklar içinde barınmasını içerir.
- *Gündüzlü Özel Eğitim ve Kurumları*; tamamı özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerden oluşan okullar anlamına gelmekle beraber bu okullar barınmayı içermez dolayısıyla öğrenciler okul saatleri dışında normal hayatına devam etmektedir.
- *Özel Eğitim Sınıfı*; özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerin, normal gelişen öğrencilerin öğrenim gördüğu okullar içerisinde bir sınıfta toplu olarak eğitim alması anlamına gelmektedir.

Bu noktada Kaynaştırma ikiye ayrılarak tam ve yarı zamanlı olarak sunulur;

- *Yarı Zamanlı Kaynaştırma*; engelli bireyin gerekli destek hizmetlerle beraber (öğrencinin ve okulun uygunluğuna bağlı olarak) bazı dersleri özel eğitim sınıfında bazı dersleri kaynaştırma sınıfında alması anlamına gelmektedir
- *Tam Zamanlı Kaynaştırma*; engelli bireylerin gerekli destek hizmetler sağlanarak okulda bulunduğu zamanın tamamını normal gelişen akranlarıyla aynı sınıfta geçirmesidir.

Çoğu özel gereksinimli öğrenci için en az kısıtlayıcı eğitim ortamı tam zamanlı kaynaştırmayken, daha azı için kaynak oda destekli kaynaştırma. Basamakların yukarıya doğru giderek daralması, söz konusu eğitim ortamında eğitim alması gereken öğrenci sayısının giderek azalmasını ifade eder. Örneğin en çok kısıtlayıcı ortam olan yatılı özel eğitim okuluna çok az sayıda özel gereksinimli öğrencinin gereksinimi vardır. Türkiye’de özel gereksinimli öğrencilerin eğitim alabileceği ortamlar da alanyazında tanımlananlara benzemektedir. Özel gereksinimli öğrenciler ayrı özel eğitim okullarında, genel eğitim okullarındaki özel sınıflarda ya da genel eğitim sınıflarında kaynaştırma öğrencisi olarak eğitim görebilmektedir (<https://www.tohumotizm.org.tr/wp-content/uploads/2018/06/3.pdf> Erişim tarihi 09.05.2019). İzleyen bölümde kaynaştırma uygulamalarına ilişkin detaylı açıklamalara yer verilmiştir.

1.3. Kaynaştırma ve Destek Hizmetler

Kaynaştırma, özel eğitime gereksinim duyan çocukların akranları ile aynı eğitim ortamlarında birlikte eğitim görmeleri ve gereksinimleri olan destek hizmetleri almaları şeklinde tanımlanır. Bu tanım aynı zamanda çocuklara sosyal ve gelişimsel açıdan uygun sınıf ortamlarının sağlanmasını da içerir (Odom 2000). Kaynaştırma için ise yapılan pek çok benzeri tanım şu şekilde bir sonuca ulaşır; kaynaştırma, en genel haliyle engelli bireylerin gerekli destek hizmetler sağlanarak tam ya da yarı zamanlı olarak normal gelişen akranlarıyla aynı sınıfta eğitim görmesidir (Batu, 2000; Gulliford ve Upton, 1992; Kırcaali-İftar, 1992; Osborne ve Dimattia, 1994).

1900’lü yıllarda, özel gereksinimli çocukların daha çok özel eğitim okullarında eğitim almaları görüşü benimsenmesine rağmen kaynaştırmaya ilişkin uygulamalar da göze çarpmaktadır (Sucuoğlu ve Kargin 2006). 1960’lı yıllardan itibaren ise genel eğitim sınıflarında özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerin de bulunmasını içeren kaynaştırma

uygulanmasıyla beraber hem özel eğitime gereksinim duyan hem de normal gelişen öğrencilerin karşılıklı olarak akademik ve sosyal alanda gelişmeler kaydettiğini gösteren pek çok çalışma ortaya konmuştur (Cook ve Friend, 2010; Halvorsen ve Neary, 2009; Doorlag ve Lewis, 2003; Terrill Mastropieri ve Scruggs, 2004; Salend, 2005).

Erken çocukluk döneminden itibaren özel gereksinimli çocuklara verilecek eğitimin öncelikli amaçlarından biri, çocukların akranları ile aynı ortamlarda sosyal, öğretimsel ve fiziksel açılardan bütünleştirilerek bir arada eğitilmeleridir (Odom ve McEvoy 1990, Rotheram vd. 2010). Bir sınıfta birlikte bulunma veya aynı ortamı paylaşma açıklamasına ek olarak bir başka tanımda ise “*Özel eğitime gereksinim duyan öğrencinin gerekli düzenlemeler ve uyarlamalar yapılarak destek hizmet şartıyla, tam ya da yarım zamanlı olarak en az kısıtlayıcı eğitim ortamında yani normal eğitim sınıflarında eğitim görmesidir*” şeklinde bir kaynaştırma açıklamasına ulaşılmaktadır (Kırcaali-İftar, 1992, s. 121; Acarlar, 2013). Zira destek hizmetlerin sağlanmaması durumunda özel eğitime gereksinim duyan bireylerin gereksinimlerinin karşılanamaması söz konusu olduğundan uygulamanın kaynaştırma değil sadece “yerleştirme” olacağı söylenmektedir (Cook ve Friend, 2010; Gürgür, 2008; Halvorsen ve Neary, 2009). Özel gereksinimli öğrencinin yerleştirildiği fiziksel ortamın iyi düzenlenmesi, sınıf içinde kendisine sağlanacak eğitim-öğretimin bireyselleştirilmesi ve uyarlanması da son derece önemli bir konudur (Batu ve Kırcaali-İftar, 2005; Batu, Çolak ve Odluyurt, 2012; Kargin, 2004).

Özel eğitime gereksinim duyan bireylerin ihtiyaç duyduğu eğitsel destekler ÖEHY tarafından tanımlanmıştır. Buna göre;

“Destek eğitim hizmeti, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin tıbbî ve eğitsel değerlendirme ve tanılama sonucunda belirlenen eğitim ihtiyaçları doğrultusunda kendilerine, ailelerine, öğretmenlerine ve okul personeline uzman personel, araç-gereç, eğitim ve danışmanlık hizmetleri sağlamayı ifade eder.” (MEB, 2006, s.1)

Destek eğitim hizmetlerinin içeriği, nerede, ne zaman, ne kadar süreyle ve kimler tarafından verileceği ise BEP geliştirme birimi üyeleri tarafından yapılan toplantılarla belirlenir (Kış, 2013).

Kaynaştırma eğitimi, özel gereksinimli çocuğu normal sınıfa yerleştirmek ve çeşitli düzenlemeleri yaparak özel gereksinimli çocuğa gerekli özel eğitim desteğini sunmanın yanı sıra sınıf öğretmenine özel eğitimle ilgili desteği sunmayı da gerektiren oldukça teknik bir uygulamadır (Kırcaali-İftar, 1998; Sucuoğlu ve Kargin, 2006; MEB, 2010). Dolayısıyla

destek eğitim hizmetlerinden bahsederken okul içi destek eğitim faktörlerinden yararlanılmadan gerçek bir kaynaştırmadan söz edilmesi zordur. Alanyazına baktığımızda kaynaştırma uygulamalarının başarısında etkili bazı faktörler; genel eğitim sınıfındaki öğrenci sayısı, sınıfın fiziksel şartları, sınıf öğretmenlerinin yaklaşım ve deneyimleri şeklinde sıralanmaktadır (Doorlag ve Lewis, 2003; Halvorsen ve Neary, 2009; Pfeiffer ve Cundari, 1999; Walther–Thomas, Korinek ve McLaughlin, 1999). Dolayısıyla başarılı bir kaynaştırma uygulamasının gerçekleştirilmesi için, pek çok unsurun kendisine düşen rol ve sorumlulukları yerine getirmesinin ve olanakların en iyi şekilde hazırlanmasının önemi göz ardı edilemez (Batu, 2000; Batu ve Kırcaali-İftar, 2005; Batu, 2010; Kargın, 2004).

Farklılıkları ile birlikte bireyleri bir araya getirmeyi hedefleyen bir felsefi görüş olarak da adlandırılan kaynaştırma, ayrıştırıcı değil, kabul edici eğitim-öğretim uygulamaları olması ve bireyleri güçlü-zayıf yönleriyle, akranları ile bir arada desteklemesi yönüyle büyük önem arz etmektedir (Diken ve Batu, 2010). Bununla birlikte normal gelişim gösteren bireylerin de nüfusun önemli bir bölümünü temsil eden özel gereksinimli bireylere yönelik tutumunun, kaynaştırma ortamlarında bireysel farklılıkların farkına varılması sayesinde olumlu yönde gelişeceği belirtilmiştir (Ceylan ve Aral, 2009).

1.3.1. Türkiye’de Kaynaştırma Uygulamaları

Türkiye’de kaynaştırma uygulamaları 1980’li yıllarda ilköğretim okulları bünyesinde açılan özel eğitim sınıflarıyla başlamış olup 1997 yılında yayınlanan 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile bir sistematığe bağlanmıştır. Bu KHK’nın amacı, “Özel eğitim gerektiren bireylerin, Türk Millî Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda, genel ve mesleki eğitim görme haklarını kullanabilmelerini sağlamaya yönelik esasları düzenlemektir” biçiminde açıklanmıştır (573 Sayılı KHK, 1997, m.1). Bu kanun hükmündeki kararname, engelli bireylere sunulacak eğitim hizmetlerini; bu hizmetleri sağlayacak okul, kurum ve programları içermektedir. Kararnamede tanılama, değerlendirme ve yerleştirme süreçleri açıklanmıştır. Yine bu kararnamede engelli çocuklar için uygun eğitim ortamları tanımlanmış, kaynaştırma eğitimiyle ilgili esaslar belirlenmiştir (Çitil, 2009; Kargın, 2003). 2000 yılında yayınlanan ÖEHY ise 2009 yılında son halini almış olup kaynaştırma uygulamalarının kanuni temellerini içermektedir (Gürgür, Kış ve Akçamete, 2012).

31.05.2006 tarih ve 26184 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği Madde 23 ise kaynaştırmayı şöyle açıklar:

“Kaynaştırma yoluyla eğitim; özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimlerini, destek eğitim hizmetleri de sağlanarak yetersizliği olmayan akranları ile birlikte resmî ve özel; okul öncesi, ilköğretim, orta öğretim ve yaygın eğitim kurumlarında sürdürmeleri esasına dayanan özel eğitim uygulamalarıdır.” (MEB, 2006, s.9)

ÖEHY’de destek eğitim sağlanması için temin edilen oda “Kaynaştırma uygulamaları yoluyla eğitimlerine devam eden öğrenciler ile üstün yetenekli öğrencilere, ihtiyaç duydukları alanlarda destek eğitim hizmetleri verilmesi için düzenlenen ortamdır” şeklinde tanımlanır (MEB, 2006, s.12). Dolayısıyla özel eğitime gereksinim duyan her bireyin normal eğitim sistemi içinde desteğe gereksinim duymasının “normal” olmasının yanında bunun bir hak olması da açık ve net olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 2016-2017 eğitim öğretim yılında okula devam eden öğrenci sayısı 17 milyon 319 bin 433’tür. Aynı verilere göre özel eğitim alan öğrenci sayısı ise 306 bin 205 olup eğitim alan öğrenci sayısının %1.8’ ini oluşturmaktadır

(https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/08151328_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2016_2017.pdf, Erişim tarihi: 13.06.2019). Aynı şekilde diğer istatistiklere baktığımızda elde edilen diğer verilere göre kaynaştırma eğitimine devam eden öğrenci sayısı ise 219.728’dir, yani özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin yaklaşık olarak %69’u kaynaştırma eğitimiyle öğrenimlerine devam etmektedir (https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/08151328_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2016_2017.pdf, Erişim tarihi: 13.06.2019). Yaygınlaşarak uygulanmaya devam eden kaynaştırma ile ilgili bu noktada sorulması gereken soru ise “Türkiye’de kaynaştırma ne kadar başarılı uygulanmaktadır?” şeklinde olmalıdır. Bu soruyu yanıtlamak amacıyla Türkiye alanyazınında yapılan çalışmalara göz atıldığında kaynaştırma uygulamalarında ortaya çıkan akademik başarı ve sosyal becerilerin gelişimi konularındaki olumlu yönlere yapılan vurgularla (Batu, 2008; Sucuoğlu ve Kargın, 2006; Turhan, 2007; Yıkılmış ve Vural, 2008) birlikte uygulama kısmı ile ilgili yıllardır süregelen önemli sorunların olduğu aşikâr olmaktadır (Akdemir-Okta, 2008; Eripek, 2000; Gürgür, 2008; Gürgür ve Uzuner, 2010; Kargın, Acarlar ve Sucuoğlu, 2005).

Kaynaştırma eğitimi, sadece özel gereksinimli öğrencinin genel eğitim sınıfına yerleştirilmesi anlamına gelmez. Kaynaştırma eğitiminin temel ilkelerinden biri genel eğitim sınıflarında eğitim gören özel gereksinimli öğrencilere ve öğretmenlerine özel eğitim desteği sağlanmasıdır. Bu destek hizmetleri sınıf içinde ve sınıf dışında sunulan hizmetler olarak ikiye ayrılabilir (<https://www.tohumotizm.org.tr/wp-content/uploads/2018/06/3.pdf>, Erişim tarihi 09.05.2019)

Ancak sınıf içi destek hizmetler gözetildiğinde Türkiye alanyazınındaki araştırmaların sonuçları, kaynaştırma uygulamalarında öğretmenlerin ve sınıfların fiziksel yetersizlikleri (Kargın vd., 2005), tüm yasal düzenlemelere rağmen özel eğitim destek hizmetlerin sağlanamaması gibi ciddi sorunların olduğunu ortaya çıkarmaktadır (Akdemir-Okta, 2008; Gürgür, 2008; Gürgür ve Uzuner, 2010; Kargın vd., 2005). Bu eksikliklerin öğretmenler, okul yöneticileri ve ailelerin kaynaştırma uygulamalarına karşı olumsuz tutum geliştirmelerine sebep olabileceği dolayısıyla bu tür uygulamaların yaygınlaşması önünde engel teşkil edebileceği belirtilmektedir (Diken ve Sucuoğlu, 1999; Güvenilir ve Büyüköztürk, 1991; Kırcaali-Iftar ve Uysal, 1999). Dünyadaki kaynaştırma uygulamalarının artık özel gereksinimli öğrencilere en az kısıtlayıcı çevre odaklı olarak genel eğitim sınıflarına tam zamanlı katılımlarına, bütünleştirmeye (inclusion) doğru giderken Türkiye’de henüz kaynaştırmanın bile en önemli gerekliliklerinin sağlanmamış olması düşündürücü kalabilmektedir (Gürgür, Kış ve Akçamete, 2012).

Bütün kaynaştırma tanımlarında başarılı kaynaştırma şartı olarak geçen ve eksikliği tamamlanamadığında kaynaştırmanın etkisiz kalmasına sebebiyet veren “destek hizmet” şartının günümüzde okul içinde hala yeterince sağlanamaması sebebiyle en başta TDK’ nın eğitim tanımında da geçen “okul dışındaki yardım” kapsamında okuyan kesimin devam ettiği Özel Eğitim Rehabilitasyon Merkezlerinin (ÖERM) “destek hizmet” rolü tam da bu noktada önem kazanmaktadır (TDK, Erişim tarihi: 01.07.2018). Özel gereksinimli öğrenciler ister özel eğitim okulunda isterse genel eğitim okulunda kaynaştırma uygulamasına dahil olsunlar farklı gelişim alanlarında daima destek hizmetlere gereksinim duymaktadır. Bu hizmetlerin de okul içinde veya dışında sunulabileceği belirtilmektedir. Bu noktada özel gereksinimli öğrencilere okul içinde sağlanamayan destek hizmetlerin ÖERM tarafından sunulduğu söylenebilmekte olup bu anlamda Türkiye’de ÖERM’ler, öğrencilerin eğitimlerinde tamamlayıcı nitelikte kurumlar şeklinde nitelendirilebilir (DESÖP, 2013; MEB, 2015).

1.4. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri

Türkiye’de özel gereksinimi olan bireylerin gerçek sayısını bilmek imkansız olsa da, bireylere sağlanan eğitim ve rehabilitasyon hizmetleri oldukça sınırlıdır. Bu sonuç şunu doğurur ki, özel gereksinimli bireylerin, ihtiyaçlarına uygun eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinin devlet dışında özel ve tüzel kişiliği olan kurumlardan alması gerekmekte olup bu eğitimi sağlayan yerler arasında ÖERM’ler gösterilmektedir (Akçamete ve Kaner, 1999:1; Baykoç Dönmez, 2010). Ülkemizde okul dışı ortamlarda sunulan hizmetlerin yaygın şekilde ÖERM’ler tarafından sunulduğu açık olarak görülmektedir (Gürgür, Kış ve Akçamete, 2012).

ÖERM’ler doğrudan MEB’e bağlı özel kurumlar olarak hizmet vermektedirler. MEB bünyesinde yürütülen bu okul dışı destek hizmetlerin yasal dayanağı ise “MEB Özel Eğitim Kurumları Yönetmeliği (ÖEKY)” dir (MEB, 2012). ÖERM’ler; özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin engellilik hallerini ortadan kaldırmak veya engelin etkilerini azaltmak için bireysel olarak onları geliştirmek şeklinde bir amaç ile açıklanmaktadır (MEB, 2012, s.3). Tam da bu noktada 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında KHK da Özel Eğitim Kurumlarını şu şekilde tanımlar:

“Özel Eğitim Kurumları, özel eğitim gerektiren bireylere özel eğitim desteği sağlamak, onları iş ve mesleğe hazırlamak veya örgün eğitim programlarından yararlanamayacak durumda olanların temel yaşam becerilerini geliştirmek ve öğrenme ihtiyaçlarını karşılamak üzere açılan gündüzlü eğitim kurumlarıdır.” (573 Sayılı KHK, 1997, s.6).

MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı verilerindeki istatistiklere göre 2015-2016 yılında Türkiye genelinde 2074 Rehabilitasyon Merkezinde 373.942 öğrenci eğitim görmektedir. Bu öğrenciler içinde kaynaştırma eğitimine, özel eğitim okullarına, özel alt sınıflara devam eden öğrenciler olduğu gibi herhangi bir örgün eğitim kurumuna devam etmeyenler de bulunmaktadır

https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/08151328_meb_istatistikleri_organ_egitim_2016_2017.pdf, Erişim tarihi: 12.06.2019).

Özel eğitim okulları ile ÖERM’ler, MEB ÖEKY’ye göre açılır ve kapatılır. Yönetmeliğin 3.maddesinin o) bendinde, özel eğitim merkezleri; “Özel eğitim değerlendirme kurulları tarafından yapılan eğitsel değerlendirme ve tanılama sonucunda destek eğitimine ihtiyacı olduğu belirlenen engelli bireylere destek eğitimi hizmeti veren özel öğretim kurumu” olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2012, s.2). Aynı maddenin g) bendinde de destek eğitim programı;

“Özel eğitim okulunun özel eğitim ve rehabilitasyon biriminde ve özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde destek eğitimine ihtiyacı olan bireylerin özür grupları, dereceleri ve özür niteliği ile bireysel gelişim yeterlilikleri dikkate alınarak hazırlanmış ve Bakanlıkça onaylanmış eğitim programı” (MEB, 2012, s.1).

olarak betimlenir. Dolayısıyla bu merkezlerin asıl amacının destek eğitim sağlamak olduğu söylenebilmekte olup bunu da özel eğitim ve rehabilitasyon adı altında gerçekleştirmektedir. Yine aynı maddenin n) bendinde özel eğitim ve rehabilitasyon şöyle tanımlanır;

“Dil ve konuşma güçlüğü, zihinsel, fiziksel, duyuşal, sosyal, duygusal ve davranış problemlerine sahip engelli bireylerin engellilik hâlini ortadan kaldırmak ya da etkilerini en az seviyeye indirmek, yeteneklerini yeniden en üst seviyeye çıkarmak ve topluma uyumlarını sağlamak, temel öz bakım becerilerini, bağımsız yaşam ve bu mesleki becerilerini geliştirmek amacıyla yapılan çalışmaların tümü.” (MEB, 2012, s.2).

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda belirtilen Türk Milli Eğitiminin genel amaç ve temel ilkeleri doğrultusunda, 28239 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan MEB Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliğinin 5. Maddesinde MEB ÖERM Yönetmeliği’ne göre ÖERM’lerin amacı Madde 5’te şöyle açıklanmaktadır:

“1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununda belirtilen Türk Millî eğitiminin genel amaç ve temel ilkeleri doğrultusunda, engelli bireylerin Bakanlıkça belirlenmiş destek eğitim programları ile özel yöntem, personel ve araç-gereç kullanarak ilgileri, ihtiyaçları, yetenek ve yeterlilikleri doğrultusunda üst öğrenime, iş ve meslek alanlarına ve hayata hazırlanmalarını, Toplum içindeki rollerini gerçekleştiren, başkaları ile iyi ilişkiler kurabilen, iş birliği içinde çalışabilen ve çevresine uyum sağlayabilen üretici bir vatandaş olarak yetişmelerini, Dil-konuşma gelişim güçlüğü ile zihinsel, fiziksel, duyuşal, sosyal, duygusal ve davranış problemleri olan engelli bireylerin engellilik hâlinin ortadan kaldırılmasını ya da etkilerinin en az seviyeye indirilerek yeteneklerinin en üst seviyeye çıkarılması ve topluma uyumlarının sağlanması, temel öz bakım becerilerinin ve bağımsız yaşam becerilerinin geliştirilmesini, sağlamak için eğitim çalışmaları yapmaktır.” (MEB, 2012, s.3).

MEB’e bağlı okullarda destek özel eğitim hizmetlerinin ve ilişkili hizmetlerin sunulmasında; kaynaştırma uygulamasının yapıldığı okullarda destek eğitim odalarının oluşturulmaması, destek eğitim odalarında hizmet verecek özel eğitim öğretmenlerinin ve gezici öğretmenlerin yeterli sayıda olmaması MEB bünyesinde yalnızca özel eğitim öğretmeni, rehber öğretmen ve okul hemşiresinin istihdam edilmesi ve diğer uzman personelin istihdam edilmemesi gibi sorunlar yer almaktadır (Yücesoy Özkan, Öncül ve Kaya, 2013). Hatta çoğu zaman bu hizmetler okullardaki rehber öğretmenler aracılığı ile yürütülmeye çalışılmaktadır (Nizamoğlu, 2006; Saraç ve Çolak, 2012; Sucuoğlu ve Kargın,

2006). Dolayısıyla bu durum gözetildiğinde söylenebilmektedir ki sayılan pek çok sebeple işlevsel desteğin sağlanamamasından ötürü destek eğitim yetersizliği için yapı taşlarından biri haline gelen ÖERM'lerin önemi yadsınamaz.

Tüm bu sebeplerin ışığında bu çalışmanın amacı, Türkiye'de destek eğitim hizmetinin büyük bir kısmını üstlenen ÖERM'lerde kaynaştırma öğrencilerine ne gibi hizmetler sunulduğu ve asıl olarak hizmet sunan kişilerin karşılaştığı eksikleri, yaşadığı sorunları ve ihtiyaç duyduğu destekleri irdelemektir.

1.5. İlgili Araştırmalar

İzleyen bölümde ÖERM'ler ve kaynaştırma ile ilgili ülkemizde yapılan araştırmalara ilişkin kısa açıklamalara yer verilmiştir.

Keser (2016) tarafından yapılan bu araştırma özel eğitime gereksinim duyan bireylerin aldıkları destek hizmetlere odaklanmış ve bütünleştirme açısından incelemiştir. Çalışma Mardin ve İstanbul'da toplam 63 öğretmenle odak grup görüşmesi şeklinde yürütülmüş ve sonuçlar (1) RAM, (2) Öğretmenler, (3) ÖERM, (4) MEB ve MEB okulları, (5) Aile, bölgesel ve kültürel farklılıklar, (6) Üniversitelerde verilen özel eğitim ve öğretmen yetiştirme temaları altında içerik analizi ile analiz edilmiştir. Sonuçlara göre sağlanan destek hizmetlerin sınırlı olduğu, sağlanan bu destek hizmetlerin de bütünleştirme uygulamalarından çok uzak olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bütünleştirme kapsamında dezavantaj olarak görülen farklı din, dil, kültür, materyal, ortam vb. alanlarda uyarlamalarının yapılması gerektiği önerilmiştir.

Gürgür, Büyükköse ve Kol'un (2016) yaptığı araştırma için altı işitme engelliler öğretmenine işitme kayıplı öğrencileri için sağladıkları destekler hakkında sorular sorulmuş betimsel olarak desenenlenen araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme tekniğiyle toplanıp ve altı farklı temada tümevarımsal olarak analiz edilmiştir. Temalar; ÖERM'lerdeki işlevler, kayıt ve ön değerlendirme süreçleri, içerik planlama ve yürütme, başarılı yönler ve yararlar, yaşanan sorunlar ve niteliği arttırmaya yönelik öneriler şeklindedir. Temalara bakıldığında ÖERM öğretmenleri RAM raporları, işbirliği, destek hizmetlerin süreleri, hizmet öncesi lisans programının içeriği gibi sorunlardan bahsetmişlerdir. ÖERM niteliğinin artırılması hakkında ise; uzman çalıştırma, hizmet öncesi lisans programlarında ÖERM'lerde staj olanağı ve işaret dilinin öğretmenlere öğretilmesi gibi öneriler ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda düzenlemelerin yapılmasının ilerisi için faydalı olacağı öngörülmekle beraber daha geniş kapsamlı bir araştırma yapılması da önerilmiştir.

Balo (2015) yaptığı araştırmayla kaynaştırma eğitiminde yaşanan sorunları tespit etmek için Elazığ ilinde görev yapan 78 sınıf öğretmeni, 18 idareci ve 13 rehber öğretmen dahil olmak üzere toplam 109 öğretmenle görüşmüş ve onlara açık uçlu sorular sorarak görüşme tekniğiyle veri toplamış tümevarım yöntemiyle analiz etmiştir. Araştırma'nın sonuçlarına göre; sınıflarında ve okullarında kaynaştırma öğrencisi olan sınıf öğretmenleri, okul müdürleri ile rehber öğretmenlerin büyük çoğunluğu kaynaştırma uygulamaları konusunda kendilerini yeterli hissetmediklerini ve bu alana yönelik eğitime ihtiyaç duyduklarını, kaynaştırma öğrencilerinin normal akranları üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri olduğunu, ailelerle işbirliği yaparken değişik konularda zorluklar yaşadıklarını, RAM ile zaman zaman sıkıntılar yaşadıklarını belirtmişler ve kaynaştırma uygulamalarında işbirlikçi olarak çalışılmasının, aileler ile sürekli iletişim içinde olunmasının, kaynaştırma öğrencilerine yönelik özel planlar yapılmasının gerekli olduğunu eklemişlerdir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) (2013) tarafından hazırlanan "Destek Özel Eğitim Hizmetlerinin Verimliliğinin Araştırılması Projesi (DESÖP)" ile; destek özel eğitime ihtiyacı olan bireylere hizmet sunan ÖERM'lerin mevcut durumlarının ve sorunlarının tespit edilerek, hizmetlerin ve kamu kaynaklarının daha etkili ve verimli kullanımının sağlanması için yeni politika ve model önerilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. 81 ilde 1732 kuruma telefonla ulaşılarak anket formu uygulanmış kurumların fiziki profilleri, sundukları hizmetlerin kapsamı, ailelerin profilleri, ailelerin aldıkları hizmetten memnuniyeti, ailelerin çocuklarına verilen destek eğitim programlarından memnuniyeti sorgulanmıştır. Daha sonra 172 ÖERM örneklem grubu olarak belirlenmiş ve yüz yüze anket yöntemi ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak kurum kurucuları, yöneticileri, öğretmenler, meslek elemanları, yardımcı personel ve engelli aileleri ile sunulan hizmetin geliştirilmesi gereken yönleri hizmeti veren ve hizmeti alanın bakış açısı ile değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucunda "Erken Müdahale, Tıbbi ve Eğitsel Tanılama, Yönlendirme, Yerleştirme", "Yasal Düzenlemeler, Yönetim Yapısı", "Fiziki Düzenlemeler, Özel Eğitim Uygulamaları ve Eğitim Programları" ve "Destek Özel Eğitim Hizmetleri, Tıbbi ve Eğitsel Rehabilitasyon" olmak üzere dört temel alanda öneriler üretilmiştir.

Gürgür, Kış, Akçamete (2012) tarafından yapılmış bir çalışmada ise kaynaştırma öğrencilerine sunulan destek hizmetlerin incelenmesi için Başbakanlık Özürlüler İdaresi (ÖZİDA) ve Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı'nda (TEGV) destek özel eğitim hizmeti sunan sekiz öğretmen adayı ile yarı yapılandırılmış görüşme tekniğiyle görüşülmüş, veriler tümevarımsal olarak analiz edilmiştir. Veriler doğrultusunda katılımcılar özel eğitime

gereksinim duyan bireylerin eğitiminde bireysel desteğin önemini vurgularken bu desteğin sağlandığı öğrencilerde akademik ve sosyal becerilerin gelişmesi açısından faydalar sağlandığını belirtmiştir. Bulgulara göre kaynaştırma uygulamasının nitelik olarak gelişmesinde hizmet öncesi uygulama olanaklarının artmasının önemli olduğu, ayrıca sivil toplum örgütlerinden ve MEB'den destek hizmetler konusunda teşvik sağlanmasının uygun olacağı vurgulanmıştır.

Şanlı (2012) tarafından yapılan araştırmada bir ÖERM'e devam eden zihin engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimlerini belirlemek amacıyla veri toplama aracı olarak Bailey ve Simeonsson (1988) tarafından geliştirilip, Sucuoğlu tarafından Türkçe'ye uyarlanan, Cavkaytar ve arkadaşları tarafından revize edilen Aile Gereksinimleri Belirleme Aracı kullanılmış, araştırma betimsel ve ilişkisel yöntemle desenlenmiştir.. 443 aileye uygulanan aracın sonucunda veriler faktör analizi ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda ailelerin çoğu en fazla bilgi gereksinimi olduğunu ifade etmiştir. Zihin engelli çocuğun yaşının, aylık gelir düzeyinin, ailedeki çocuk sayısının, zihin engeli düzeyinin, anne-babaların duygu durumlarının aile gereksinimleri üzerinde etkili unsurlar olduğu görülmüştür. Aynı zamanda aile gereksinimleri üzerinde önemli düzeyde etkileri olmadığı saptanan, anne-baba eğitim düzeyleri, anne-baba yaşı, zihin engelli çocuğun cinsiyeti, engelli ikinci çocuk olup olmama durumu, eşlerde engel olup olmama durumu, yakın akrabalarda başka engelli birey olup olmama durumu, çocuğun engeline yönelik aile eğitim katılım durumu değişkenlerinin bulguları da araştırmada yer almış ve araştırmanın sonunda aile gereksinimlerine yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Akay'ın (2011) yaptığı araştırmada ise ilköğretim dördüncü sınıfa devam eden üç işitme engelli öğrenci için okul ortamında destek eğitim odası hazırlanmış ve araştırmacı destek eğitim öğretmeni olarak görev almıştır. Araştırma eylem araştırması olarak desenlenip veriler döngüsel olarak eşzamanlı toplanmıştır. Destek eğitim konuları olarak Türkçe, Matematik, Fen ve Teknoloji, Sosyal Bilimler konuları seçilmiş ve destek eğitim odasının etkileri için veri toplanmıştır. Aynı zamanda destek eğitim odası hazırlama öncesinde ve destek eğitim uygulamaları sırasında yaşanan sorunlar ve çözüm gayretleri de analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda destek eğitim odasının hem öğrenciler hem de destek eğitim odası öğretmeninde olumlu gelişmeler sağladığı bulguları elde edilmiştir.

Antmen (2010) yaptığı araştırmada ÖERM'e devam eden çocukların ailelerine sağlanan hizmetleri incelemiştir. Bunun için Ankara Yenimahalle'deki 11 ÖERM'den hizmet alan

1250 ailenin katılımı sağlanmış araştırma tam sayım modeli ile desenlenmiştir. Aile merkezli hizmetler başlığı altına verdikleri yanıtlarla SPSS 17 kullanılarak mevcut durum analizi yapılmıştır. Araştırmanın sonuçlarında ÖERM'lerde verilen hizmetlerin aile merkezli hizmetler açısından değerlendirildiğinde kurumların bilgi paylaşımı, işbirliği ve aile katılımı yönünden olumlu bir tablo çizerken hizmet politikası, destek ve aile eğitimi yönünden hizmetlerin geliştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Smagulova (2009) araştırmasıyla Türkiye'de ÖERM'lerin işleyişi ve sorunlarına odaklanmıştır. Kurumların ne gibi yükümlülükleri olduğu ve ne kadarına hitap ettiği üzerine odaklanan araştırmanın sonucunda özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin tespit sürecinin sağlıklı işlemediği, eğitim veren kurumlardaki sınıfların kalabalık olmasının kaynaştırma eğitiminin etkililiğini azalttığı, eğitim kurumlarında kaynaştırma eğitime yönelik olumsuz tutum ve tavırlar olduğu, bazı engelli gruplarına yönelik eğitim birimlerinin kapasite bakımından önemli eksikliklerinin olduğu, özel eğitim veren okullarda ciddi bir uzman ve yetişmiş personel eksikliği olduğu ortaya çıkmıştır.

Yıkmış ve Özbey (2009) yaptığı araştırmada otistik çocuğa sahip annelerin çocuklarının devam ettiği ÖERM'lerden beklentilerini ve bunun sonucunda önerilerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Bunun için yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmış ve içerik analizi ile analiz edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, Kocaeli il merkezinde bulunan bir ÖERM'e devam etmekte olan 10 otistik öğrencinin anneleri oluşturmaktadır. Görüşmelerden toplanan verilerin analizi içerik analizi tekniği ile yapılmıştır. Bulgular, beklentiler ve öneriler olmak üzere iki başlıkta değerlendirilmiş ve şunlar ortaya çıkmıştır: annelerin yöneticilerden beklentileri arasında; ders süresinin uzatılması, öğretmenlerin denetlenmesi, kaynaştırmaya devam eden öğrencilerin örgün eğitim kurumlarındaki takiplerinin yapılması, ortamda bazı düzenlemeler yapılması yer almaktadır. Annelerin öğretmenlerinden beklentileri arasında; çocuklar hakkında düzenli bilgilendirme yapılması, eğitimde süreklilik sağlanması, özbakım becerilerinin öğretilmesine ağırlık verilmesi, öğrencilere eşit davranılması ve öğretmenlerin özel eğitim konusunda en azından lisans düzeyinde eğitim alması bulunmaktadır. Annelerin eğitim programlarına yönelik beklentileri arasında; eğitim programının içeriğinin öğrencinin seviyesine uygun hazırlanması ve buna göre devam etmesi bulunmaktadır.

Akdemir Okta (2008) yaptığı araştırmada kaynaştırma sınıfına devam eden işitme engelli öğrencilere ve onların öğretmenlerine sağlanan destek hizmetlerin belirlenmesi amacıyla betimsel bir araştırma yürütmüştür. Bunun için 24 öğrenci ve öğretmeniyle

görüşmüş, “Öğrenci Bilgi Formu”, “Öğretmen Görüşme Formu” ve aynı zamanda “Aile Görüşme Formu” doldurmuştur. Araştırma sonucunda; öğrencilerin Yönetmelik hususları dikkate alınmadan yerleştirildiği, çoğu için BEP uygulama biriminin oluşturulmadığı ve dolayısıyla BEP hazırlanmadığı, birimlerin dışardan yardım almadan bir program oluşturduğu ve programların çok eksik olduğu, 24 öğretmenden dokuzunun öğretmenlik sertifikası bulunmadığı, öğretmenlerin çoğunun işitme engellilere yönelik herhangi bir ders almadığı, dışarıdan sağlanan desteklerin Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerindeki hizmetlerle sınırlı olduğu, kaynaştırma öğretmenlerinin kaynaştırma uygulaması ile ilgili destek hizmetlere ihtiyaç duyduğu ancak gerekli desteklerin sağlanmadığı bulgularına ulaşılmıştır.

Altinkurt (2008) tarafından yapılan araştırmada ÖERM’lerde yaşanan sorunlar ele alınmıştır. Bunun için bir havuzdan rastgele seçilmiş 20 kurum ve 20 kurum yöneticisi ile görüşülmüş yarı yapılandırılmış görüşme formlarıyla veri toplanmıştır. Sonuçlar içerik analiziyle analiz edilmiş olup sonuçlara göre kurumların ana sorunları arasında özel eğitim öğretmeni ve fizyoterapist bulmakta zorlanması; kurumlarda istihdam edilen personelin özel eğitim hakkında yeterli donanımına sahip olmaması; kurumların öğrenci bulmakta güçlük yaşaması ve aile eğitim seviyesinin düşüklüğü; devletin kurumlara geç ödeme yapması; kurumlar arasında ticari bir rekabet yaşanması ve aynı zamanda denetimlerin yeterli bulunmaması gösterilmektedir.

Sağiroğlu (2006) yaptığı araştırmada Kocaeli il merkezinde hizmet veren üç ÖERM’de çocukları eğitim alan 81 anne ve 81 babayla anket uygulayarak yanıtlarını değerlendirmiştir. Elde edilen verileri frekans ve yüzde kullanmış varyans analizi ile analiz etmiştir. Bulgularında ise, yaş, öğrenim durumu ve çocukların engeli gibi çeşitli değişkenlere göre engelli çocukları olan anne babaların beklentilerinin değişiklik gösterdiğini; anne babaların bireysel eğitimin yanı sıra grup eğitimi yapılması, eğitim süresinin artırılması, personelin yeterli düzeyde mesleki bilgi ve becerilere sahip olması, verilen eğitimin çocukların bireysel gereksinimlerini karşılayıcı nitelikte olması, eğitim programlarının mesleki becerileri geliştirecek biçimde oluşturulması ve sosyal etkinliklere yer verilmesi konusunda beklentilerinin olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Başbakanlık Özürlüler İdaresi [BÖİ] (2006) tarafından hazırlanan raporda ülkemizde ÖERM’lere ilişkin mevcut durum ve sorunların neler olduğu ortaya konmak istenmiştir. Bu çalışma için Ankara’dan yansız atama ile 13 ÖERM seçilmiş olup bu merkezler ziyaret edilerek görüşmeler ve incelemeler gerçekleştirilmiştir. Çalışmada her bir bölümde ilk olarak

mevcut durum irdelenmiş sonra sorunlar belirlenmiştir. Çalışmanın sonucunda ÖERM’lerde farklı engel grubundan öğrencilere hizmet verildiği; farklı gelişim alanlarına yönelik destek özel eğitim hizmetlerinin sunulduğu; özel eğitim öğretmenlerinin ve ilişkili hizmet personelinin görev yaptığı belirlenmiştir. Çalışmanın yapıldığı ÖERM’lerde tespit edilen sorunlar arasında; kurumlar arasında işbirliği ve koordinasyonun olmaması, engelli öğrencilerin ÖERM’lere yerleştirilmelerinde yanlış kararlar alınması, eğitim programlarının içeriğinin ve süresinin yeterli olmaması, eğitim programlarının kapsamında iş ve meslek becerilerinin kazandırılmasına neredeyse hiç yer verilmemesi, vergilerin fazlalığı ve destek eğitim karşılığında ÖERM’lere yapılan ödemelerin düzensizliği nedeniyle mali sorunlar yaşanması, denetleme için standart ölçütler olmaması, denetleme yapan personelin sık değişmesi, denetlemelerin rehberliği ve yol göstericiliği içermemesi, Türkiye’de yetişmiş personelin sayıca az olması ve personelin çalışmak için fazla ücret talep etmesi, kalifiye olmayan personel istihdam edilmek zorunda kalınması, ailelerin düşük beklentiye sahip olması ve bilinçsiz olması gibi bir liste ortaya çıkmıştır.

Korucu (2005) çeşitli illerde 30 kurum sahibi, 36 kurum yöneticisi, 36 öğretmen ve 36 aile katılımıyla yaptığı araştırma sonucunda ÖERM’lerdeki sorunlara ulaşmayı amaçlamıştır. Araştırma için yarı yapılandırılmış görüşmeler yapan Korucu araştırmasını içerik analizi ile analiz etmiştir. Araştırma sonucunda; kurumların birbirleriyle iletişim halinde olmadıkları, kurum yöneticileri ve öğretmen arasında güvensizlik olduğu, yasal işleyişte önemli boşlukların olduğu, aile katılımının olmadığı, kurum denetimlerinin sınırlı olduğu, kurumlarda çalışan öğretmenlerin nicelik ve nitelik olarak yeterli olmadığı gibi bulgulara erişilmiştir.

Özetlemek gerekirse alanyazına bakıldığında, destek eğitim odaklı araştırmalar kaynaştırma eğitiminde sunulan okul içi destek eğitimin etkililiğine; ÖERM odaklı araştırmalar ise ÖERM’lerde ailelere sağlanan destekler, onların beklentileri ve süreçte yaşanan sorunlar gibi konulara odaklanmaktadır.

1.6. Araştırma Problemi

Eğitimin bir hak olduğunun kabulünden itibaren eğitim alması gereken her öğrenciyi birbiriyle denk şartlarda eğitilebilir hale getirmek insanlık gereğidir. Kaynaştırma, özel gereksinimli bireyin kişisel haklarına en uygun eğitim yöntemi olup kaynaştırmanın başarıya

ulaşabilmesi için gereken destek özel eğitim şartı sağlanmadıkça akranlarıyla aynı ortamda bulunan özel “gereksinimli” öğrencinin gereksinimleri göz ardı edilmektedir.

Alanyazında yer alan veriler değerlendirildiğinde görülmektedir ki; örgün eğitime devam eden yaklaşık 220.000 kaynaştırma öğrencisinin ihtiyaç duyduğu ancak örgün eğitim içinde çoğu zaman hakkıyla erişemediği destek hizmetlerle ilgili eksiğin giderilmesi oldukça önemli bir konudur. 652 Sayılı Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK da söylemektedir ki; “Milli Eğitim Bakanlığı eğitime erişimi kolaylaştıran, her vatandaşın eğitim fırsat ve imkânlarından eşit derecede yararlanabilmesini teminat altına alan politika ve stratejiler geliştirmek, uygulamak, uygulanmasını izlemek ve koordine etmek zorundadır.” (652 KHK, 2011, s.1). Ancak her yerde bahsedildiği üzere kaynaştırma yapısında es geçilemeyecek öneme sahip destek hizmet şartı yeterli personel ve imkanın olmadığı gerekçesiyle eksik kalmaktadır. Bir insan olma hakkı sunan kaynaştırma yapısının bu kolonu eksik bırakıldığında sistemin bir şekilde işlemeyeceği görülmüş olacak ki kendi kanunlarına ters düşmemek adına devletin bulduğu sınıf dışı destek eğitim hizmeti evrilmiş ve okul dışı destek eğitim şeklinde hayat bulmuştur. Özel eğitim destek hizmetlerinden herhangi birini dahi sistematik olarak sunmakta zorlanan Türkiye’de kaynaştırma uygulamalarının yaygınlaşmasını ve başarılı olmasını sağlamak için bu destek hizmetlerin bir an önce uygulamaya konması gerektiği aşikârdır. Bu gerekçeden hareketle ÖERM’ ler ortaya çıkmış ve Türkiye’nin pek çok yerinde yoğun bir istihdam akışı sağlamıştır.

Ülkemizde engelli bireylerin eğitim gereksinimleri doğrultusunda kendilerine, ailelerine, öğretmenlerine ve okul personeline destek özel eğitim hizmetlerinin ve ilişkili hizmetlerin sunulmasına yönelik yasal dayanaklar mevcuttur; ancak bu hizmetler MEB’e bağlı okulların kendi bünyelerinde verilemediğinden ÖERM’ lerde sunulmaya çalışılmaktadır. ÖERM’ lerde de destek özel eğitim hizmetlerinin ve ilişkili hizmetlerin sunulmasında bazı sorunlar yaşanmaktadır ki bunlar; kurumlar arası işbirliğinin sağlanamaması, nitelikli personel bulma konusunda yaşanan zorluk, işbirliği ve nitelikli personel eksikliğinden eğitim programlarının işlevsel oluşturulamaması, aile-personel iletişimi ve işbirliği eksikliği, finansal olarak kurumların yaşadığı güçlükler gibi çeşitli konuları içermektedir (Yücesoy Özkan, Öncül ve Kaya, 2013). Aynı zamanda destek özel eğitim hizmetleri ve ilişkili hizmetler çeşitli nedenlerle MEB’e bağlı okulların kendi bünyelerinde sunulamadığından, bu hizmetler ÖERM’lerde verilmekte; ancak verilen hizmetler yalnızca engelli bireylerle sınırlı kalmakta, öğretmenlere herhangi bir destek özel eğitim hizmeti sağlanamamaktadır (Akdemir-Okta, 2008)

Araştırmalara bakıldığında Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri'nin destek eğitim hizmetlerindeki rolüne odaklanan çalışma sayısı az olmakla beraber doğrudan kaynaştırma öğrencilerine/öğretmenlerine/ailelerine bu merkezlerde sağlanan destek hizmetlere odaklanan çalışma ise alanyazında yer almamaktadır. Dolayısıyla özel gereksinimli öğrencilerin destek edinmek için sıklıkla yararlandığı ÖERM' lerin kaynaştırma sürecinde okul ve öğretmenlerle bağlantısı ve kaynaştırma öğrencilerine ÖERM' lerde sunulan destek hizmetlerin ne olduğu söylenememekle beraber ÖERM öğretmenlerinin kaynaştırma sürecinde ihtiyaç duyduğu destekler de bilinmemektedir.

1.7. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı MEB'e bağlı ÖERM' lerde çalışan öğretmenlerin kaynaştırma sürecine yönelik görüşlerinin ve kaynaştırmaya devam eden öğrencilerine sağladıkları destek hizmetlerin incelenmesi ve yine aynı şekilde öğretmenlerin kaynaştırma sürecine yönelik ihtiyaçlarının belirlenmesidir. Bu amacı gerçekleştirmeye yönelik aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. ÖERM öğretmenlerinin kaynaştırma tanımına ve kaynaştırma öğrencileri ile çalışmaya ilişkin görüşleri nelerdir?
2. ÖERM öğretmenlerinin ÖERM' lere devam eden öğrencilerinin gittiği kaynaştırma okulunun sorumluluklarına ilişkin görüşleri nelerdir?
3. ÖERM öğretmenlerinin kaynaştırma öğrencilerine, öğretmenlerine, ailelerine sağladıkları ve bu süreci destekleyen hizmetlere ilişkin görüşleri nelerdir?
4. ÖERM öğretmenlerinin kaynaştırma sürecinde yaşadıkları sorunlar ve ihtiyaç duydukları desteklere ilişkin görüşleri nelerdir?

1.8. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma; bir ÖERM' de çalışan öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine devam eden öğrencilere sağladığı destek hizmetleri ve öğretmenlerin ihtiyaçlarını belirlemeye yöneliktir. Alanyazında kaynaştırma eğitime devam eden öğrenciler ve öğretmenler hakkında yoğun bir bilgi birikimi vardır ve bu çalışmaların tamamı kaynaştırma eğitiminde destek eğitim hizmetlerinin öneminden bahseder. Dolayısıyla Türkiye'de özel eğitime devam eden

öğrenciler için destek eğitim hizmetlerinin yadsınamayacak bir kısmı ÖERM'lerden sağlanmaktadır.

ÖEHY'de de açıkça görüldüğü üzere bir ÖERM'in en temelden bakıldığında görevi özel eğitime gereksinim duyan bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak ve onlar için en iyisini sunmaktır. O halde bir ÖERM'e devam eden kaynaştırma öğrencilerinin de ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla devlet okulundaki sınıf öğretmenlerine eğitim ve destek görevi düştüğü kadar ÖERM'deki öğretmenlerine de sorumluluklar düşmektedir. Yönetmeliği genel bağlamda ele aldığımızda bu sorumluluklar kaynaştırma öğrencilerinin de ihtiyaçlarını karşılamak ve onlara gerekli hizmetleri sunmak diye özetlenebilir. Bu açıdan öğretmenlerin halihazırda bu konudaki görüşlerini belirlemek kaynaştırma uygulamasının niteliği açısından önem taşımaktadır. Bu araştırmada özel eğitime gereksinim duyan her bireye sağlanması çeşitli haklarla koruma altına alınan destek eğitim hizmetlerinin yanında tüm bu süreçte özel olarak kaynaştırma öğrencisine sağlanan hizmetlerin neler olduğu, kaynaştırma öğrencisinin ailesine, öğretmenlerine ne gibi destekler sağlandığı; kaynaştırma öğrencisiyle çalışırken karşılaşılabilen sorunların neler olduğu ve tüm bunların yanında nelere ihtiyaç duyulduğu bilgisine ulaşılmak istenmektedir. Ayrıca, ÖERM'lerin özel gereksinimli öğrencilere yönelik sunduğu destek hizmetlere odaklanılmasının, bu kurumlarda sunulan eğitimin niteliğini artıracak önerilerin geliştirilmesine yol gösterici olacağını söylenebilir. ÖERM'lerde görev yapan ve özel gereksinimli öğrencilere hizmet sunan öğretmenlerin görüşlerinin alınmasıyla, alanda çalışan öğretmenlerin mesleki gelişim gereksinimlerinin neler olduğunun belirlenebileceği söylenebilir. Ülkemiz genel eğitim sistemi içinde desteksiz bırakılan kaynaştırma uygulamalarında destek eğitimin önemini vurgularken bu destek eğitimin mühim bir kısmını temin eden ÖERM'lerde kaynaştırmaya devam eden öğrencilere sağlanan hizmetler ve bu hizmetleri sağlayan öğretmenlerin gereksinimlerine odaklanan çalışmamız bu noktada önem kazanmaktadır. Bu çalışma, dolaylı olarak ÖERM'lere devam eden özel gereksinimli öğrenciler, aileleri ve sınıf öğretmenleri ile ilgili yapılacak çalışmalar için yol gösterici olabilir.

1.9. Araştırmanın Sayıtları

Bu araştırmanın temel varsayımı; kaynaştırmaya devam eden öğrencilerin destek aldığı ÖERM öğretmenlerinin yöneltilen soruları doğru ve samimiyetle cevaplamalarıdır. Ayrıca araştırmanın örnekleme içerisinde yer alan öğretmenlerin çalıştıkları çocukların eğitim

aldıkları ortamların ve destek hizmet sağlanıyor oluşu bilgisinin doğruluğu temel varsayımlar olmaktadır.

1.10. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırmadan elde edilen bulgular uzman görüşü alınarak araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formuna verilen cevaplar ile sınırlıdır.
2. Araştırma 2016-2017 yılları arasında İstanbul da MEB'e bağlı tek bir ÖERM' den toplanan verilerle sınırlıdır.

2. YÖNTEM

Bu bölüm; araştırmanın modelini, araştırmanın yapıldığı okul ve öğretmenlerin özelliklerini, veri toplama aracının geliştirilmesini, araştırma verilerinin toplanma sürecini, toplanan verilerin dökümünü ve analizini içermektedir.

2.1. Katılımcılar

Araştırmaya 2016-2017 eğitim öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ve İstanbul da bir ÖERM'de çalışan öğretmenler katılmıştır. Araştırmada yer alan katılımcılar amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan kolay ulaşılabilir durum örnekleme yoluyla seçilmiştir. Kolay ulaşılabilir durum örnekleme araştırmacı diğer örnekleme yöntemlerini çeşitli nedenlerle kullanamadığı durumlarda kullanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi, araştırmacıya hız ve pratiklik kazandırır. Çünkü bu yöntemde araştırmacı, yakın olan ve erişilmesi kolay olan bir durumu seçer (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırmacının ÖERM'de tam zamanlı çalışıyor olması nedeniyle bu örnekleme yolu tercih edilmiştir. Araştırma sürecine başlarken öncelikle araştırmanın içeriği hakkında kurum müdürü bilgilendirilmiş ve çalışma için izin alınmıştır. Katılımcı seçimi için öncelikle gönüllü olma ve hâlihazırda kaynaştırma öğrencisi ile çalışıyor olma ön koşulları belirlenmiştir. Kurum müdürünün izni alındıktan sonra kurumda çalışan 19 öğretmen arasından üçü kaynaştırma öğrencisi ile çalışmadığından, biri de çalışmaya katılmak istemediğinden çalışmaya dâhil edilmeyip çalışma için gönüllü olan ve koşulları sağlayan 15 öğretmenle yürütülmüştür. Araştırmaya katılan öğretmenlerin kişisel bilgileri Tablo 2.1' de yer almaktadır.

Tablo 2.1 Araştırmaya Katılan Uygulamacıların Özellikleri

Özellikler	Sayı
Cinsiyet	
Kadın	13
Erkek	2
Mezuniyet	Sayı
Lisans	10
Önlisans	4
Lise	1
Mezun Olduğu Program	Sayı
Özel Eğitim –	
ZihinEngelliler	2
Öğretmenliği	
Sınıf Öğretmenliği	2
Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik	2
Okulöncesi Öğretmenliği	4
Çocuk Gelişimi (Önlisans)	4
Çocuk Gelişimi (Lise)	1

Araştırmaya katılan öğretmenlerin 13’ü kadın, ikisi ise erkektir. Katılan öğretmenlerin 10’u lisans, dördü önlisans, biri ise lise mezunudur. Öğretmenlerin ikisi Özel Eğitim-Zihin Engelliler Öğretmenliği, ikisi Sınıf Öğretmenliği, ikisi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik, dördü ise Okulöncesi Öğretmenliği lisans programından; dördü Çocuk Gelişimi önlisans programından; biri de Kız Meslek Lisesi Çocuk Gelişimi bölümünden mezun olmuştur. Öğretmenlikteki hizmet yıllarına bakıldığında en az beş ay, en fazla 22 yıldır hizmet edildiği görülmekte olduğundan yelpaze geniştir.

2.2. Araştırma Modeli

Bu araştırma, okul kademesi fark etmeksizin kaynaştırma eğitimi alan ve bir ÖERM’ ne devam eden öğrencilere yönelik kaynaştırma uygulamalarına ilişkin ÖERM’ de çalışan öğretmenlerin görüş ve önerilerini belirlemek amacıyla yapılmış betimsel bir araştırmadır. Araştırma verilerinin toplanmasında yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmış ve elde edilen veriler betimsel analiz edilmiştir. Betimsel araştırma, araştırılan birey veya grupların;

davranışları, görüşleri, demografik özellikleri ve koşullarını değerlendirmek amacıyla kullanılmakta ve var olan durumu olduğu gibi betimleyip istatistiki olarak yansıtmaya dayanmaktadır. (McMillan ve Schumacher, 2010) Özetle durumu “şu an” a odaklanarak açıklamak betimsel araştırmaların dikkat ettiği noktadır. (Gay, 1996). Aynı zamanda betimsel araştırmalar, toplanan verilerin, probleme ilişkin olarak neleri söylediği ya da hangi sonuçları ortaya koyduğunu göstermekle beraber, sonuçlar üzerinde herhangi bir değişiklik yapmadan onları ortaya koyma hedefi güder (Yıldırım ve Şimşek, 2006; Karasar, 2008).

Görüşme tekniğinde ise kestirme yoldan sorular sorularak bireylerin çeşitli konulardaki deneyimlerinin, görüşlerinin, tutumlarının, şikâyetlerinin, duygularının, niyetlerinin ve tepkilerinin ortaya konulması amaçlanır (Aziz, 2015; Yıldırım ve Şimşek, 2016). DeMarris (2004)’ e göre görüşme, araştırma yapılan alana yönelik hazırlanan sorulara odaklanan görüşmeci ve katılımcının birlikte konuşma sürecidir (s. 55). Görüşme kendi içinde çeşitli sınıflara ayrılır. (Borg, 1963; Kahn ve Cannel, 1957; Kerlinger, 1964; Madge, 1965; Rummel, 1968; Özgüven, 1980). Bu sınıflamalar; görüşülmek istenen kişiye, görüşmenin amacına, görüşmeye katılanların sayısına ve görüşmedeki kuralların katılığına bağlı olarak yapılır. Görüşme tekniğinde en yaygın gruplandırma şekilleri; yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış şeklinde sınıflandırılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 130). En sık kullanılan görüşme çeşidi olarak karşılıklı görüşmelerde ise, bir kişinin diğer kişiden bilgi edinmesi söz konusudur (Merriam, 2013).

Uygulanan kuralların katılığına göre yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış olmak üzere üçe ayrılan görüşmelerden yapılandırılmış görüşme; soruların önceden planlanıp, ne şekilde sorulacağı, hangi verilerin toplanacağı oldukça ayrıntılı biçimde belli olan ve görüşme planının tüm bu ayrıntılara dikkat edilerek uygulandığı görüşme türüdür. Yapılandırılmamış görüşme ise; görüşmecinin oldukça esnek davranabilmesine ve aynı zamanda yargıları irdeleyebilmesine olanak sağlayan, tüm bunlarla beraber büyük hareket ve yargı serbestisi veren bir görüşme şeklidir. Bu iki zıt görüşün ortasında ise yarı yapılandırılmış görüşmeler yer almaktadır (Karasar, 2008). En çok tercih edilen yarı yapılandırılmış görüşmede aydınlatılmak istenen alana dayanan açık uçlu sorular sorulur (Karasar, 2003). Bu çerçevede sorulacak sorular belli olmasına rağmen görüşmeci, görüşülenin yanıtlarından hareket ederek soruları açabilir ve yanıtların aydınlatılmasına yardımcı olabilir (Büyüköztürk vd., 2010). Yapılan bu araştırmanın verilerinin toplanmasında ise, amaca uygun olduğu düşünüldüğü için yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır.

2.2.1. İnanırcılık

Bir araştırmanın önem kazanabilmesi için alanyazına bilgi eklemesi ve yaşam içi sorunlara çözüm sağlaması gerekmektedir. Bu iki amaca hizmet eden araştırmanın bilimselliği ise araştırma sürecinin ve sonuçlarının açık, tutarlı ve başkaları tarafından teyit edilebilirliği ile mümkün olabilmektedir. Araştırmanın inandırcılığı elde edilen bulguların gerçekliği, ortamların benzer olması halinde sonuçların geçerliliği, süreçlerin birbirine denk ya da birbiriyle tutarlı olması, verilerin nesnel yaklaşımla toplandığı ve nesnel yaklaşımla sonuçları ortaya koyduğuna ilişkin temelli kanıtlar sunmasına bağlıdır (Yıldırım ve şimşek, 2006).

Genel kapsamda araştırmanın niteliği, yapılan çalışmanın güvenilir ve geçerli olmasıyla doğrudan ilişkilidir. Kullanılan kavramlar (reliability-validty, trustworthiness) her ne olursa olsun araştırmacı çalışmasında bu kavramları da gözeterek çalışmanın nitelikli olmasına imkân sağlayacak stratejileri etkin kullanabiliyor olmalıdır (Creswell, 2003). Lincoln ve Guba'ya (1985; aktaran Yıldırım ve şimşek, 2006) göre inandırcılığın sağlanabilmesi için araştırmacılar uzun süreli etkileşim, çeşitlenme, derinlik odaklı veri toplama, uzman incelemesi ve katılımcı teyidi gibi stratejileri uygun kullanmalıdır. Bu çalışmada da, inandırcılığın sağlanabilmesi için uzun süreli etkileşim, çeşitlenme, derinlik odaklı veri toplama, uzman incelemesi ve katılımcı teyidi stratejilerinden yararlanılmıştır. Sürece ilişkin tüm bilgiler ilerleyen bölümlerde ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

2.3. Verilerin Toplanması

2.3.1. Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi

Görüşme öncesinde, katılımcı öğretmenleri çalışma ile ilgili bilgilendirmek ve görüşme yapılacak tarih ile yerin belirlenmesi amacıyla bir sözleşme hazırlanmış ve sözleşmede araştırmanın amacı ve çalışmanın nasıl gerçekleştirileceği açık ve net bir şekilde belirtilerek randevu alınmıştır. Araştırmanın nasıl yürütüleceği, araştırma sonuçlarının nasıl kullanılacağı, görüşmenin ne şekilde gerçekleşeceği, katılımcıdan neler beklendiği, araştırmada katılımcıların gerçek isimlerinin ve kimlik bilgilerinin kullanılmayacağı, verdikleri bilgilerden dolayı olumlu ya da olumsuz bir şekilde etkilenmeyecekleri ve görüşmenin kesintiye uğramaması için ses kaydı yapılacağı ancak bu ses kayıtlarının araştırmacı ve danışman

dışında kimse tarafından dinlenmeyeceği açıklanmış ve çalışmanın tamamının gönüllülük esasına dayalı olduğunu beyan eden bir sözleşme hazırlanmıştır. Görüşmelerden önce katılımcı öğretmenler ile araştırmacı tarafından karşılıklı olarak bu Gönüllü Katılımcı Sözleşmesi okunmuş gönüllü olanlarla sözleşme imzalanmıştır. Sözleşme EK-1’de yer almaktadır.

Görüşme soruları ÖERM’ de çalışan öğretmenlerin kaynaştırmaya devam eden öğrencilerine ilişkin görüş ve önerilerinin belirlenmesi amacı göz önünde bulundurularak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile hazırlanmıştır. Sorular alanyazın incelenerek araştırmacı tarafından oluşturulduktan sonra birkaç kez kontrol edilmiş, özel eğitim alanında çalışan ve en az yüksek lisans derecesine sahip beş uzman kişiden görüş alınmıştır. Bu noktada uzman görüşü almak kapsam geçerliliğini sağlamaktadır (Büyüköztürk vd., 2014). Uzmanlardan gelen görüşler doğrultusunda daha sonra bazı sorular için ekstra veri elde edilmesi amaçlı alt basamaklar eklenmiş, soru stilleri daha açık hale getirilmiş, cümlelere bazı örnekler eklenerek son şekliyle pilot uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Buna göre formun başında demografik bilgiler edinilmiş, ardından bazıları alt başlıklara ayrılrsa da temel olarak 11 açık uçlu soru uygulamacıya yöneltilmiştir. Görüşme sorularının son hali EK-2 “Uygulamacı Görüşme Soruları Formu”nda yer almaktadır.

Araştırmada veri toplamak amacıyla belirlenen soruları sınamak için öncesinde kaynaştırma öğrencileri olan bir özel eğitim öğretmeni ile pilot uygulama yani ön görüşme yapılarak sorulara son şekli verilmiş ve pilot uygulama yapılan öğretmen araştırma kapsamı dışında tutulmuştur.

Pilot uygulama için öğretmenden randevu alınmış, öğretmen için uygun olan gün ve saatte öğretmenin sınıfına gidilerek sessiz bir ortamda görüşme gerçekleştirilmiştir. Uygulamaya başlamadan önce araştırmacı, araştırma amacını ve görüşmenin ne şekilde yürütüleceğini açıklamıştır. Görüşme sırasında not almak konuşma akışını kesintiye uğratacağından görüşmenin kısa sürede tamamlanması ve verilerin güvenilir bir şekilde elde edilip korunması amacıyla görüşmenin ses kayıt cihazı kullanılarak yapılması için izin alınmıştır. Görüşme kaydı dinlenerek sorulara verilen yanıtların birebir dökümü yapılmıştır. Pilot uygulamada soruların öğretmen tarafından anlaşıldığı ve rahatlıkla cevaplanabildiği netleşmiştir.

2.3.2. Veri toplama Süreci

Araştırma verileri 01 Aralık 2017-22 Aralık 2017 tarihleri arasında toplanmıştır. Görüşmeler öğretmenlerin sözleşmelerinde belirttikleri şekilde kendileri için uygun olan gün ve saatlerde, öğretmenlerin sınıflarında gerçekleştirilmiştir. Görüşme zamanlarının belirlenmesini kolaylaştırmak amacıyla, araştırmaya katılmayı kabul eden öğretmenlerden, ön görüşmeler sırasında verilen sözleşmede kendileri için uygun olan görüşme günü ve saatlerini belirtmeleri istenmiş ve görüşmeler öğretmenlerin belirttikleri gün ile saatte randevuya uygun şekilde yapılmıştır. Böylece görüşmeler rahat bir şekilde gerçekleştirilmiş ve öğretmenler herhangi bir konuda kaygı yaşamamıştır. Görüşmelerin kaydedilmesi için ses kayıt cihazı kullanılmış ve kaydedilen görüşmeler bilgisayara aktararak yedeklenmiştir. Her bir ses dosyasına görüşme sırasına göre isim ve kaydedildiği tarih not düşülmüştür. Görüşülen öğretmen, görüşme tarihi, süresi ve kayıt numaraları Tablo 2.2'deki görüşme takviminde belirtilmiştir.

2.3.3. Görüşme İlkeleri

Görüşme formundaki soruların görüşme yapılacak olan her öğretmene aynı sırayla sorulması görüşme öncesinde kararlaştırılmıştır. Herhangi bir soru katılımcı tarafından anlaşılmazsa, yöneltilen sorunun tekrarlanmasına; ancak, sorulan bir sorunun cevabı tam olarak alınamazsa ya da katılımcı sorunun cevabını kapsamayan bilgiler verirse, sorunun daha farklı ifadelerle, daha açık ve net bir şekilde yeniden sorulmasına karar verilmiş olup muhtemel “soruyu açma, genişletme ifadeleri” önceden belirlenip sorunun yanına not alınmıştır. Bu gibi görüşme yapılan öğretmenlerin açıklama yapılmasını istedikleri sorular için araştırmacı tarafından yönlendirmeden kaçınarak öğretmene gerekli açıklamaları yapabilmesi için uygun ifadeler önceden belirlenmiştir.

2.3.4. Görüşmelerin Yapılması

Görüşmelerin tamamını araştırmacı kendisi birebir gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı, görüşme yapacağı her öğretmen için görüşmenin kesintiye uğramayacağı sessiz bir ortamı katılımcı öğretmenle birlikte ve okul idaresinin de onayıyla belirlemiş, çoğunlukla da öğretmenlerin kendilerini rahat hissedeceği ortamlar tercih edilmiştir. Ancak; bu belirlenen ortamlarda bazı görüşmelerin ders bitiş saatlerine denk gelmesi nedeniyle öğrenci gürültüsü

gibi dışarıdan gelen sesler olmuştur. Fakat dışarıdan gelen bu gürültü ya da sesler görüşmeyi kesintiye uğratmamış, görüşme akışını olumsuz yönde etkilememiştir. Tablo 2.2' de öğretmenlerle yapılan görüşme takvimi yer almaktadır.

Görüşmeye başlamadan önce, öğretmenlerin gerçek isimlerinin araştırmada kullanılmayarak gizli tutulacağı katılımcılara açıklanmış ve her bir katılımcı için bir kod isim belirlenip araştırmada bu kod isimler kullanılmıştır. Araştırmacı, görüşme yapılacak öğretmenlere, verilerin eksiksiz olarak kaydedilebilmesi, görüşme akışının bozulmaması ve elde edilen verilerin ayrıntılı bir şekilde değerlendirilebilmesi amacıyla görüşmelerin ses kayıt cihazıyla kaydedileceğini araştırmanın öncesinde belirtmiştir. Öğretmenlere, ses kayıtlarının ve kayıt dökümlerinin alandan iki uzman kişi dışında hiç kimse tarafından dinlenmeyeceği ve okunmayacağı bir kez daha ifade edilmiştir. Her bir katılımcı, görüşme öncesinde sözleşmeyi okumuş imzalamıştır. Araştırmacı her bir görüşmeden önce; görüşeceği öğretmenden çalışmaya gönüllü olarak katılmak istediklerini bir kez de sözel ifade olarak almış, katılımcıya temel olarak 11 adet soru yönelteceğini ve sorularda anlamadıkları bir nokta olursa araştırmacıdan tekrar etmesini ya da açıklamasını isteyebileceklerini belirtmiş ve görüşmeyi kabul ettikleri için katılımcılara teşekkür ederek görüşme sorularını sormaya başlamış, bitince de teşekkür ederek sonlandırmıştır.

Tablo 2.2. Uygulamacılarla Yapılan Görüşme Takvimi

Uygulamacı Kod Adı	Görüşme Tarihi	Görüşme Süresi	Kayıt No
Bade	01.12.2017	12dk 43sn	1
Bedir	01.12.2017	13dk 34sn	2
Çisem	08.12.2017	07dk 39sn	3
Derin	09.12.2017	12dk 07sn	4
Ezel	03.12.2017	13dk 20sn	5
Fadime	04.12.2017	10dk 59sn	6
Filiz	22.12.2017	11dk 51sn	7
Gül	13.12.2017	11dk 59sn	8
İnci	12.12.2017	07dk 50sn	9
Nisan	15.12.2017	09dk 58sn	10
Olgu	13.12.2017	05dk 16sn	11
Sude	01.12.2017	05dk 56sn	12
Selma	02.12.2017	14dk 18sn	13
Sedat	03.12.2017	19dk 08sn	14
Süeda	02.12.2017	15 dk 07sn	15

Görüşmede yer alan 11 soru, katılımcılara, yerlerinde herhangi bir değişiklik yapılmadan, aynı sırayla sorulmuş ve görüşme öncesinde hiçbir soru katılımcıya gösterilmemiş, tüm sorular görüşme anında sorulmuştur. Katılımcıların sorulan soruları anlayıp anlamamalarına, açıklama talep etmelerine ya da verdikleri cevapların niteliğine göre yalnızca gerektiğinde sorular açılmış, örnekler verilmiş ve ek sorular sorulmuştur. Yapılan görüşmeler en az 5 dakika 16 saniye, en fazla ise 19 dakika 08 saniye sürmüştür.

2.4. Verilerin Analiz Edilmesi

Betimsel analizde veriler, belirlenen temalara göre ayrılır, özetlenir ve yorumlanır. Veriler, bazen araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara bazen de görüşme ve gözlem süreçlerinde ifade edilen sorulara ya da boyutlara odaklanır. Betimsel analizde görüşülen ya da gözlenen bireylerin görüşlerini etkili bir biçimde açıklamak amacıyla doğrudan alıntılara yer verilir. Amaç, elde edilen bulguları okuyucuya düzenlenmiş ve aynı zamanda yorumlanmış bir biçimde göstermektir. Elde edilen veriler, önce sıralanır ve sistematik, açık

bir şekilde gösterilir. Daha sonra, yapılan betimlemelere göre veriler açıklanır ve yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri incelenir ve bazı sonuçlar çıkarılır (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Betimsel analizin dört aşaması vardır:

1. Analiz için bir çerçeve oluşturma: Araştırma için hazırlanan sorulardan, araştırmanın kavramsal çerçevesinden ya da görüşme ve gözlemlerde yer alan boyutlardan yola çıkarak veri analizi için bir kapsam çerçeve hazırlanır. Bu çerçeveye göre verilerin hangi temalar altında düzenleneceği ve sunulacağı sıralanır.

2. Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi: Bu aşamada, oluşturulan çerçeveye göre elde edilen veriler okunur ve düzenlenerek yansıtılır. Verilerin anlamlı ve mantıklı bir biçimde bir araya getirilmesi söz konusudur. Oluşturulan çerçeveye göre bazı veriler dışarıda kalabilir ki bütünlük bozulmasın.

3. Bulguların tanımlanması: Düzenlenen veriler kolay anlaşılır ve okunabilir bir dille tanımlanır ve gerekli yerlerde doğrudan alıntılar yapılır.

4. Bulguların yorumlanması: Bu aşamada, tanımlanan bulguların açıklanır, ilişkilendirilir ve anlamlandırılır. Bulgular arasındaki neden-sonuç ilişkilerinin açıklanarak olgular arasında karşılaştırma yapılması, araştırmacı tarafından yapılan yorumun daha nitelikli olması için destekleyici bir ifade oluşturur (Yıldırım ve Şimşek, 2006; Kvale, 2007).

2.4.1. Betimsel Analiz İçin Çerçeve Oluşturma

Veri analizinin bu aşamasında; görüşme kayıtlarının dökümü yapılmış, kontrol edilmiş, veriler işlenmiş ve görüşme kodlama anahtarı hazırlanmıştır.

2.4.1.1. Verilerin Dökümü

Araştırmacı, her bir öğretmenle belirlenen ilkelere göre her görüşmesini yüz yüze yapmıştır. Ayrıca, kayıtları güvence altına almak için ses dosyaları kaydı yedeklenmiş ve ses kayıtlarının döküm işlemine geçildikten sonra her bir öğretmen için ayrı görüşme formu kullanılmıştır. Ses kayıtları, hiçbir değişiklik ya da düzeltme yapılmadan aynen yazıya aktarılarak döküm yapılmış, konuşmacılar görüşen-görüşülen kodlaması kullanılarak sıralanmıştır. Bilgisayardan alınan görüşme dökümü formlarının tamamının alandan bir uzman tarafından ses kaydı ile karşılaştırılması yapılarak kontrol edilmiştir.

2.4.2. Tematik Çerçeveye Göre Verilerin İşlenmesi

Tüm görüşmelerin ses kayıtlarının yazılı dökümü ve kontrolü yapıldıktan sonra, görüşme yapılan öğretmenlerin sorulara verdikleri yanıtlar doğrultusunda tez danışmanı ile birlikte önce temalar, daha sonrasında ise bu temalardan yola çıkılarak “Görüşme Kodlama Anahtarı” oluşturulmuştur. Görüşme yapılan öğretmenlerin görüşlerinin temaların ilgili sorular altına seçenek olarak sıralanmasından sonra görüşme kodlama anahtarının güvenilirliğini belirlemek için tüm görüşme dökümleri ve kodlama anahtarı çoğaltılarak özel eğitim alanından yüksek lisans derecesi ve nitel araştırma yöntemleri konusunda çalışma deneyimi olan bir uzmana ulaştırılmıştır. Uzman bağımsız olarak görüşme dökümlerini değerlendirerek görüşme kodlama anahtarını doldurmuş ve uygun bölüme işaretleyip değerlendirmiştir. Yapılan işaretlemelerin tutarlılıklarını belirlemek amacıyla her sorunun yanıtı tek tek incelenip karşılaştırılmıştır. Yapılan bu karşılaştırmada, uzmanaynı yanıt seçeneğini işaretlemişse “Görüş Birliği”, farklı seçeneği işaretlemişse “Görüş Ayrılığı” olarak nitelendirilmiştir. Görüşme kodlama anahtarında görüş birliği elde edilen kodlamalar, tüm kodlamaların toplamına bölünmüş ve yüz ile çarpılarak güvenilirlik hesaplaması yapılmıştır. Tablo 2.3’te görüşme kodlama anahtarında yer alan soruların güvenilirlik yüzdeleri verilmiştir.

Tablo 2.3. Görüşme Kodlama Anahtarında Yer Alan Soruların Güvenirlik Yüzdesi

Sorular	Güvenirlik Verileri
Soru 1	% 100
Soru 2	% 100
Soru 2.a	% 100
Soru 3	% 100
Soru 4	% 75
Soru 5	% 80
Soru 6	% 83
Soru 7	% 80
Soru 7.a	% 100
Soru 7.b	% 100
Soru 8	% 100
Soru 8.a	% 100
Soru 9	% 100
Soru 9.a	% 100
Soru 9.b	% 100
Soru 9.c	% 100
Soru 10	% 80
Soru 10.a	% 100
Soru 11	% 100
Güvenirlik Ortalaması	%94,6

Görüşme kodlama anahtarının güvenilirlik çalışmasındaki en düşük güvenilirlik 4'üncü soruda %75 olarak hesaplanmıştır. Tüm soruların güvenilirlik ortalaması ise %94,6 olarak hesaplanmıştır.

2.4.3. Bulguların Tanımlanması

Veriler kolay okunabilir ve anlaşılır duruma getirilerek görüşme yapılan öğretmenlerin görüşme sorularına verdikleri yanıtlardan doğrudan alıntılar eklenerek bulgulara yazılmıştır. Elde edilen veriler sayılarla ifade edilip verilerin sayısal analizinde frekans hesabı yapılmıştır.

2.4.4. Bulguların Yorumlanması

Elde edilen bulgular araştırmanın temel amacına uygun hazırlanmış olan görüşme sorularının sırası göz önüne alınarak açıklanmış, ilişkilendirilmiş ve anlamlandırılmıştır.

3. BULGULAR

Bu araştırmada bir ÖERM’ de kaynaştırma öğrencilerine sağlanan destek hizmetlerin belirlenmesi ve bu hizmetlere yönelik ÖERM öğretmenlerinin görüşlerinin belirlenmesi hedeflenmiştir. İzleyen bölümde sırasıyla ÖERM öğretmenlerinin kaynaştırma tanımına ve kaynaştırma öğrencileri ile çalışmaya, öğrencilerinin devam ettiği kaynaştırma okulunun sorumluluklarına, kaynaştırma öğrencilerine yönelik görevlerine, diğer öğrencilerden farklı olarak kaynaştırma öğrencilerine sağladıkları süreci destekleyici hizmetlere, kaynaştırma sürecinde yaşadıkları sorunlara ve ihtiyaç duydukları desteklere ilişkin görüşlerine ait bulgulara yer verilmiştir.

3.1.Uygulamacıların Kaynaştırma Tanımına ve Kaynaştırma Öğrencileri ile Çalışmaya İlişkin Görüşleri

Bu bölümde ÖERM öğretmenlerinin kaynaştırma tanımına ve kaynaştırma öğrencileriyle çalışmaya ilişkin görüşleri belirtilmektedir.

3.1.1. Kaynaştırmanın Tanımı

Yarı-yapılandırılmış görüşmelerde ÖERM öğretmenlerine kaynaştırma uygulaması hakkındaki temel bilgi düzeyini belirleyebilmek amacıyla “Bu zamana kadarki deneyiminiz ve bilginiz ışığında sizce kaynaştırma nedir? Kaynaştırmanın tanımını yapar mısınız?” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Tablo 3.1’de gösterilmiştir.

Tablo 3.1. Kaynaştırmanın Tanımı

Uygulamacıların Görüşleri	f
Birlikte eğitim alma	9
Kaynaştırma sadece okulda olmayıp tüm bireyler her ortamda kaynaşmalı	5
Ülkemizde uygun biçimde uygulanmayan uygulama	1
Gelişimsel yetersizliği olan çocukların gerçek performanslarını gösterdiği ortam	1

Tablo 3.1’de görüldüğü gibi dokuz öğretmen kaynaştırmayı “Birlikte eğitim alma.” olarak tanımlamıştır. Ona en yakın cevap olarak da “Kaynaştırma sadece okulda kalmayıp tüm bireyler her ortamda kaynaşmalı.” cevabı verilmiş olup bunların yanında bir öğretmen “Ülkemizde uygun biçimde uygulanmıyor.”, bir öğretmen de “Gelişimsel yetersizliği olan çocukların gerçek performanslarını gösterdiği ortam.” olarak açıklama yapmıştır.

Birlikte eğitim alma olarak görüş bildiren Filiz Öğretmen bu soruya “*Çocuklarımızın normal çocuklarla eğitim hayatını sürdürmesi.*” diye açıklama getirmiştir. Bunun yanında gelişimsel yetersizliği olan çocukların gerçek performanslarını gösterdiği ortam temasına yerleşen Fadime öğretmen ise “*Çocukların gerçek performanslarını gösterdiği, böylece özel eğitimdeki öğretmenlerin neler çalışması gerektiğini gösteren ortamlardır.*” demiştir.

Farklı bir seçenek olarak ülkemizde uygun biçimde uygulanmayan uygulama olduğunu düşünen Sedat öğretmenin açıklaması ise şöyle olmuştur: “*Kaynaştırma, uygulanamayan uygulama diyeyim, çok verimli olduğuna inanmadığım bir uygulama çünkü gerekli alt yapı oluşturulmadan, sınıfların ve öğretmenlerin gerekli bilgi birikimi olmadan yapılmaya çalışılıyor.*”

Genel olarak tablodan tüm bireylerin birlikte eğitim alması ya da bir arada bulunması sonucu çıkmaktadır. Aynı zamanda verilerde kaynaştırmanın yerini bulmadığı düşüncesini destekleyen bir kişi de bulunmaktadır.

3.1.2. Kaynaştırma Eğitime Yönelik Bir Ders Aldınız Mı?

3.1.2.1. Eğer Ders Aldıysanız Mesleğinize Ne Gibi Etkileri Oldu?

Yarı-yapılandırılmış görüşmelerde ÖERM öğretmenlerine kaynaştırma uygulamasıyla ilgili bir eğitim almışlarsa bunun mesleklerine ne gibi etkileri olduğunu ölçmek amacıyla “Lisans eğitiminiz süresince ya da hizmetiçi eğitim kapsamında kaynaştırma eğitime yönelik herhangi bir ders aldınız mı?” diye sorulmuş ve “Evet.” cevabı verenler için sorunun devamı olarak “Eğer ders aldıysanız kaynaştırma eğitim almanın mesleğinize ne gibi etkileri olduğunu düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Tablo 3.1.2.1’de gösterilmiştir.

Tablo 3.1.2.1. Eğer Ders Aldıysanız Mesleğinize Ne Gibi Etkileri Oldu?

Uygulamacıların Görüşleri	f
Kaynaştırmanın ne olduğunu, gelişimsel yetersizliği olan çocukları, Kısacası özel eğitim hakkındaki teorik bilgileri öğrenmemi ve program hazırlamamı kolaylaştırdı.	6
Kaynaştırmada ailenin önemini ve onları nasıl destekleyeceğimi öğrendim.	2
Kaynaştırmadan önce önkoşul becerileri öğretip öğretmene yönlendirme yapabilmemi sağladı.	2
Yeterli olmadığını düşünüyorum.	2
Velileri, öğrencileri değerlendirmeyi öğrendim	1

Görüşme yapılan 15 öğretmenden 12'si kaynaştırma eğitimine yönelik ders aldığını beyan ettikten sonra sorunun devamı yöneltilen öğretmenler için Tablo 3.1.2.1'de görüldüğü gibi altı öğretmen kaynaştırma eğitimi almanın onları teorik olarak bilgilendirdiğini söylemiştir. Bu soru için Filiz Öğretmen *“Bir çocuğun normal yaş gelişiminde ne eksik ne fazla bunu bildiğimiz için, bu da bize ayriyeten program yaparken ekstra bir kolaylık sağlıyor.”* diye cevap vermiş. Kaynaştırmanın ne olduğunu, gelişimsel yetersizliği olan çocukları, özel eğitim hakkındaki teorik bilgileri öğrendiğini ve bunların program hazırlamasını kolaylaştırdığını ifade etmiştir.

Velileri, öğrencileri değerlendirmeyi öğrendiğini söyleyen Selma Öğretmen soru için *“Kaynaştırma uygulamalarının nasıl olduğunu biliyorum, nasıl olması gerektiğini biliyorum ve nasıl uygulandığını biliyorum. O yüzden velilerle görüşme yaparken veya öğrencilerden neler beklemem konusunda bana çok yardımcı oluyor.”* diye açıklama getirmiştir. Yeterli olmadığını düşünen iki kişi olmakla beraber bunlardan biri olan Nisan Öğretmen *“Üniversitede haftada bir saat kaynaştırma dersi aldık bunun da hiçbir etkisi olduğunu düşünmüyorum.”* demiştir. Çisem Öğretmen ise *“Çocuklara karşı yaklaşımında onların*

öğretmenleriyle konuşmamda, yönlendirmemde bana çok yardımcı oldu.” cevabı vererek kaynaştırma dersini almanın çocukların sınıf öğretmenlerini yönlendirmesindeki etkisinden bahsetmiştir.

Tabloya bakıldığında, çoğunluk bu derslerin teorik bilgileri, özel gereksinimli çocukları ve ihtiyaçlarını tanıtıcı rol oynadığını düşünmektedir. Ancak genel anlamda farklı görüşler de bulunduğundan cevaplar çeşitlenmektedir.

3.1.3. Kaynaştırma Öğrencileri ile Çalışmaya İlişkin Görüşleriniz

Yarı-yapılandırılmış görüşmelerde ÖERM öğretmenlerine kaynaştırma öğrencileri ile çalışmaya ilişkin görüşlerini belirleyebilmek amacıyla “Kaynaştırma öğrencileriyle çalışmaya ilişkin ne düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Tablo 3.1.3’te gösterilmiştir.

Tablo 3.1.3. Kaynaştırma Öğrencileri İle Çalışmaya İlişkin Görüşleriniz

Uygulamaların Görüşleri	f
Kaynaştırma öğrencileri ile çalışmak çok kolay ve zevkli/keyifli;	
her öğrenci için zorunlu olsa	8
Kaynaştırma, sosyal ve akademik beceri öğretimini destekliyor	6
Öğretmenler, aile, okul işbirliği halinde olup çaba sarf etmeli	3
Öğretim sunma açısından farklı değil	2
Çocuğa psikolojik destek/danışmanlık sunulmalı	1

Tablo 3.1.3’e bakıldığında sekiz kişi “*Kaynaştırma öğrencileriyle çalışmak çok keyifli, keşke bütün öğrencilerimiz için zorunlu olsa.*” demiştir. Altı kişi ise kaynaştırmayı “*Sosyal ve akademik beceri öğretimini destekleyen uygulama*” olarak görmektedir. Görüşme yapılan üç kişi kaynaştırma sorunlarına değinip “*Öğretmen, okul, aile iş birliği içinde olup çaba sarf etmeli*” derken iki öğretmen ise “*Öğretim sunma açısından farklı değil.*” demiştir. “*Çocuğa psikolojik destek*” diye açıklama yapan öğretmen sayısı ise birdir.

Nisan Öğretmen kaynaştırmanın sosyal ve akademik beceri öğretimini desteklediği vurgulayarak bu soruya “*Bence çocukların mutlaka normal akranlarıyla aynı ortamda bulunması gerekiyor, olumlu model görmeleri açısından hem de sosyalleşmeleri açısından.*” diye cevap vermiştir.

Selma Öğretmen “*İyi ve sistemli çalışan okullar olduğu zaman da daha hızlı ilerlediklerini görüyorum.*” diyerek öğretmen, aile, okul işbirliğinin öneminden bahsetmiştir. Bedir öğretmen ise bu soruya “*Kaynaştırma öğrencisine öğretim yapmakla diğer özel gereksinimli öğrencilere öğretim yapmak arasında fark yok.*” diye bir açıklama getirmiş ve öğretim sunma açısından bir fark görmemiştir. Onunla genel anlamda aynı kanıda olan Gül öğretmen ise farklı olarak “*Yani kaynaştırmaya giden ve gitmeyen arasındaki büyük farkı şurada yaşıyorum, farkındalığı yüksek bir çocuk var ise, dışlanmışlığı daha çabuk görüyor ve içine kapanması daha kolay oluyor. Bu anlamda psikolojik desteği de yanı sıra sunmak gerekiyor. Farklılık bu anlamda sadece burada.*” açıklamasını ekleyerek çocuğa psikolojik destek/danışmanlık sunulmalı demiştir.

Özetle Tablo 3.1.3’ün bize sunduğu şu ki öğretmenlerin yarısından çoğu kaynaştırma öğrencileri ile çalışmaktan keyif almakta ve çoğu da kaynaştırmanın akademik ve sosyal becerileri desteklediğini düşünmektedir. Aynı zamanda bazı öğretmenler işbirliğine vurgu yaparken bazıları da kaynaştırma öğrencilerini diğerlerinden farklı görmemektedir. Bir öğretmen ise kaynaştırma öğrencilerine psikolojik desteğin önemine değinmiştir.

3.2.Uygulamacıların ÖERM’lere Devam Eden Öğrencilerinin Gittiği Kaynaştırma Okulunun Sorumluluklarına İlişkin Görüşleri

Bu bölümde ÖERM öğretmenlerinin ÖERM’lere devam eden öğrencilerinin gittiği kaynaştırma okuluna ilişkin görüşleri belirtilmiştir.

3.2.1. Kaynaştırma Sınıf Öğretmeni ile Görüşüyor Musunuz, Görüşüyorsanız Neler Görüşüyorsunuz?

Yarı-yapılandırılmış görüşmelerde ÖERM öğretmenlerine kaynaştırma öğrencilerinin devam ettiği okuldaki öğretmenlerle görüşüp görüşmedikleri, evetse neler görüşüklerin öğrenmeye yönelik “*Öğrencinizin devam ettiği kaynaştırma sınıf öğretmeni ile iletişim kuruyor musunuz? Kuruyorsanız nasıl iletişim kuruyor, neler görüşüyorsunuz?*” sorusu

yöneltilmiştir. Öğretmenlerin verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Tablo 3.2.1’de gösterilmiştir.

Tablo 3.2.1. Kaynaştırma Sınıf Öğretmeni ile Görüşüyor Musunuz, Görüşüyorsanız Neler?

Uygulamacıların Görüşleri	f
Genelde okulda yaşanan problemler ve çözüm önerileri üzerine görüşüyoruz, gerekirse okula gidiyoruz.	12
Okulla eş güdümlü program yürütme üzerine fikir alışverişi yapıyoruz	8
Genelde telefonla görüşüyoruz ama iletişim kurmak istemiyorlar; iletişime açık olanlarla görüşüyorum	6

Ezel Öğretmen: *“Eğer sınıf içinde problemlerli davranışları varsa önceden onlarla ilgili geçen yıl aldığımız önlemleri hatırlatıyorum öğretmenlere. Bireysel eğitim programını atıyorum yılın başında. Daha sonrasındaki sıklık da çocuğun okula adaptasyonu ile doğru orantılı aslında. Yani eğer çocuk sorun yaşıyorsa konuşuyoruz ama sorun yaşamıyorsa bu yine ikinci dönemin başında bir görüşmeyle sonlanıyor.”* diyerek genelde okulda yaşanan problemler ve çözüm önerileri üzerine görüştiklerini ve gerekirse okula gittiklerini belirtmiştir. Sedat Öğretmen genelde okulda yaşadıkları problemler ve çözüm önerileri üzerinde durarak bu duruma kısaca şöyle bir yorum yapmıştır: *“İletişim kurduğumuzdaki konuşmalarımız, genelde sınıftaki uyum problemleri ile ilgili oluyor.”*

Bedir Öğretmen *“Her dönemin başında rutin olarak kaynaştırma öğrencilerinin öğretmenleriyle telefon ile iletişim kurarak görüşüyoruz. Okul programında neler olduğunu, neler çalıştıklarını, sınıf ortamında problemlerli davranışlar çıkarıp çıkarmadığını, problemler daha doğrusu çıkarıyorsa ne tür problemler yaşadıklarını, bunlara nasıl çözüm yolu üretebiliriz, ortak birlikte neler yapabiliriz, biz burada bireysel eğitimde hangi programları çalışıyoruz ve okul ortamında bunlar nasıl desteklenebilir, bunları konuşuyoruz.”* diyerek okulla eşgüdümlü program yürütme üzerine fikir alışverişi yaptıklarını söylemiştir. İnci Öğretmen *“Okul görüşmelerini birçok kurum kabul etmiyor. Ya ona okul izin vermiyor ya da veliler tepki gösteriyor.”* diyerek farklı bir açıdan açıklama yapmıştır; ancak onun gibi

öğretmen görüşmelerinde sorun yaşayan beş öğretmen daha genelde telefonla iletişime açık olanlarla görüşebildiklerini ve çoğunlukla telefonda görüştüğünü belirtmiştir.

Tablo 3.2.1’de görüldüğü gibi bütün öğretmenler okul görüşmeleri yapmak için çaba harcamaktadır. Bazı öğretmenler açıklamalarında “her ay” bazıları “dönem başlarında” öğretmenlerle görüştiklerini belirtmiştir. Öğretmenlerin bir kısmı ise kaynaştırma öğretmenlerinin iletişime girmek istemediğini, isteyenlerle görüştüğünü vurgulamıştır. Öğretmenlerin %80’i kaynaştırma sınıf öğretmeni ile okulda yaşanan problemler ve çözüm önerileri odaklı görüşmeler yapmaktadır. Öğretmenlerin sekizi bu soruya “eş güdümlü program yürütme” hedefine yönelik cevap verirken altı öğretmen de “sadece iletişime açık olanlarla” görüşebildiğini belirtmiştir.

3.2.2. Kaynaştırma Okulunun Sorumlulukları

ÖERM öğretmenlerinin kaynaştırma okulunun sorumlulukları konusunda ne düşündüğünü öğrenmeye yönelik “Kaynaştırma öğrencilerinizin gittiği kaynaştırma okulunun sorumluluklarının neler olabileceğini düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Tablo 3.2.2’de gösterilmiştir.

Tablo 3.2.2. Kaynaştırma Okulunun Sorumlulukları

Uygulamacıların Görüşleri	f
Çocuğun gelişimine uygun BEP hazırlamalı, destek eğitim sunmalı,	
problemlere yardımcı olmalılar	7
Akranları bilgilendirilmeli ve çocuklar hiçbir şekilde ayrıştırılmamalıdır.	7
Sınıf öğretmenin ve idarenin eğitime tabii tutulup	
çocuk haklarını bilmesi gerektiğini düşünüyorum	6
Aile ve Özel Eğitim Kurumuyla işbirliğine açık olmalı.	4
Kaynaştırma öğrencisi için sınıfın düzenlenmesi ve	
daha güvenli bir ortam olması gerektiğini düşünüyorum	3

Tablo 3.2.2. çocukların gittiği kaynaştırma okullarının sorumluluklarını belirlemek amacıyla yöneltilen soru için bize şu sonuçları vermiştir: Öğretmenler okulun uygun BEP hazırlamasını, destek eğitim sunmasını ve problemleri çözmek için yardımcı olmasını isterken eşit sayıda öğretmen de akranların bilgilendirilmesi ve çocukların ayrıştırılmaması gerektiğini düşünmektedir.

Yanı sıra öğretmenin, idarenin kaynaştırma konusunda eğitilmesi gerektiğini düşünen altı öğretmen bulunmaktadır. Dört öğretmen işbirliğine değinirken üçü de sınıf düzenlenmesinden bahsetmiştir.

Ezel Öğretmen *“Keşke bize onlar şununla gelseler yani grup eğitiminde şunu çalışın hocam, çünkü grupta bunu gördüm. Öyle olmuyor, tam tersine biz öneriyoruz...oysa burası daha böyle simülasyonu gibi hayatın yani çok yapılandırılmış bir ortam, çocuk gerçek davranışlarını göstermiyor. Orası öyle değil. Onlar daha hakim olmalı çocuğa ama öyle olmuyor. O yüzden bence ilk sorumluluk adaptasyonla ilgili çalışma yapmak.”* diyerek çocuğun adaptasyon sürecine değinmiş ve çocuğun gelişimine uygun BEP hazırlamalı, destek eğitim sunmalı, problemlere yardımcı olmaları diye belirtmiştir.

Selma Öğretmen ise kaynaştırma öğrencisi için sınıf düzeni, öğrencinin güvenliği, BEP hazırlama, problemlerin çözümü ve destek eğitim için yardım etmelerinin gerekliliği, aile ve özel eğitim kurumuyla olan işbirliği, akranların bilgilendirilmesi ve ayrıştırılmaması gibi pek çok konu üzerinde fikir beyan eden şu açıklamayı yapmıştır: *“Öncelikle öğrencinin güvenliğini sağlaması gerekiyor, tacizden sosyal anlamda çekimser kalmaya kadar bir sürü sorunla karşılaşabiliyoruz. En basitten en zoruna kadar onlar sorumlu, güvenliğinden ve mutluluğundan sorumlular. Daha sonra sosyal anlamda kaynaşması gereken öğrenciler olduğu zaman mutlaka arkadaş kurmasıyla bir yönlendirme yapmak zorundalar. Rehberlik sistemi çok çok iyi çalışmalı, aileyi çok iyi yönlendirmeli ve öğrenciyi öğretmenini bile yönlendirmeli. Kaynaştırma çünkü okulun temizlik görevlisinden müdüre kadar herkesin uyması gereken bir sistem. Herkesin bilgilendirilmesi gerekiyor, öncelikle kaynaştırma hakkında veli bilgilendirilmeli, alacağı destek, eğitim, özel eğitim sınıfında verilmeli. Öğretmeni gerekli uygulamaları yapmalı, uyarlamaları yapmalı öğrenci için. Sınıf içinde onu diğer bireylerle birlikte gidebilmesi için elinden geleni yapmalı*

Genel olarak bütün öğretmenler kaynaştırma öğrencisinin ayrıştırılmaması adına okulun önemli görevleri olduğu kanısında olup problemlerin çözümü için işbirliği gerektiğini

vurgulamıştır. Öğretmenlerin bir kısmı ise kaynaştırma öğrencisinin güvenliğine vurgu yapmıştır.

3.3.Uygulamacıların Kaynaştırma Öğrencilerine, Öğretmenlerine, Ailelerine Sağladıkları ve Bu Süreci Destekleyen Hizmetlerine İlişkin Görüşleri

Bu bölümde ÖERM öğretmenlerinin kaynaştırma öğrencilerine ilişkin görevlerine yönelik görüşleri belirtilmiştir.

3.3.1. ÖERM’lerin kaynaştırma öğrencileri ile ilgili görevleri

Yarı-yapılandırılmış görüşmelerde ÖERM öğretmenlerine bu sefer de ÖERM’lerin kaynaştırma öğrencileri üzerindeki görevlerini belirlemek amacıyla “Özel Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinin kaynaştırma öğrencilerine ilişkin görevlerinin neler olabileceğini düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltmiştir. Öğretmenlerin verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Tablo 3.3.1’de gösterilmiştir.

Tablo 3.3.1. ÖERM’lerin Görevleri

Uygulamacıların Görüşleri	f
Ailelere, öğretmenlere ve okul idaresine destek sağlayabilir.	15
Çocuğa doğrudan destek sağlayabilir	7
Fazla bir görevi olabileceğini düşünmüyorum	
çünkü yapısal olarak buna uygun değil	2

ÖERM görevlerine dair görüşülen bütün öğretmenlerin istisnasız hemfikir olduğu ÖERM görevi “Ailelere, öğretmenlere ve okul idaresine destek sağlamak.” olmuştur. Peşinden gelen söylem ise “ÖERM ler çocuğa doğrudan destek sağlayabilir.”dir. Tüm bunların yanında iki öğretmen ise ÖERM lerin yapısal olarak fazla bir görevi üstlenmeye uygun olmadığını söylemiştir.

Gül Öğretmen ÖERM'lerin ailelere, öğretmenlere, okul idaresine ve çocuğa olan desteklerine vurgu yaparak “Bireysel eğitim programının hazırlanmasına yönelik aslında içerikle ilgili çocuğu daha iyi tanıdığımız için bu anlamda öğretmene bir takviyede bulunabiliriz. Onun dışında aslında sınıftaki uyumunu geliştirmeye yönelik bizden teorik bilgiler alabilirler. Bu pekiştirme sistemleriyle, öğrenciyi motive etme sistemleriyle ilgili belki bilgi alınabilir ve aslında arkadaşlık ilişkilerini geliştirmeye yönelik, sosyal açıdan belki bizden birtakım bilgiler edinebilirler.” açıklamasını yapmıştır.

Ezel Öğretmen ise aile, öğretmenler ve idareye sağladığı destekler yanında genel görüşün biraz dışında olarak şunu eklemiştir: “Yani aslında bence resmi olarak bir görevi olmak zorunda değil yani yapısal olarak buna uygun değil bence rehabilitasyonlar ama o boşluktan yani okulların bu konuda bir şey yapmıyor olduğu hissiyatı bizde en azından bazı kurumlarda böyle bir görev alma, gönüllü bir görev alma durumu yaratıyor. Biz de öyle yapıyoruz.” Böylece yapısal olarak rehabilitasyonların destek sağlamaya uygun olmadığını vurgulamıştır.

“Önce konuştuğumuz öğretmenle iletişim halinde olmalı, okulla iletişim halinde olmalı, müdürle... Aileyle kaynaştırmanın eş değerde gidebilmesi için ödevler ve çalışmalar yapmalıyız. Biz de aileyi yönlendirmeliyiz bu konu hakkında.” diyen Selma öğretmen hem aile yönlendirmesinden hem de idareye destekten bahsetmiştir.

Tablo 3.3.1’de görülen şu ki bazı öğretmenler ÖERM’lerin fazla bir görevi olmak zorunda olmadığını düşünse bile “Aileye, öğretmene, idareye destek sağlama” konusunda hem fikir olmuştur. Pek çok öğretmen ise ÖERM’lerin çocuğa doğrudan destek sağladığını söylemiştir.

3.3.2. Kaynaştırmayı Desteklemek Amacıyla Öğrencinize Sağladığınız Hizmetler

Yarı-yapılandırılmış görüşmelerde öğretmenlere ÖERM’lerde öğrencilere sağlanan hizmetleri öğrenmek amacıyla “Öğrencinizin kaynaştırma sürecini desteklemek için öğrencinize ne gibi hizmetler sağlıyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Tablo 3.3.2’de gösterilmiştir.

Tablo 3.3.2. Kaynaştırmayı Desteklemek Amacıyla Öğrencinize Sağladığınız Hizmetler

Uygulamaların Görüşleri	f
Karşılıklı işbirliği içinde oluyoruz, çocuğun neye ihtiyacı varsa onu destekliyoruz	11
Genelde sosyal, duygusal beceri zorluklarını ve iletişim becerilerini destekliyorum	11
Sınıf kurallarını öğretiyoruz	4
Ders esnasında çalışabilmesi için dokümanlar hazırlıyoruz	1

Yapılan görüşmelerde öğretmenlerin çoğunluğu “Çocuğun neye ihtiyacı varsa onu” desteklediğini söylerken aynı orandaki öğretmen de “Sosyal, duygusal, iletişimsel” sorunları desteklediğini söylemektedir. Bazı öğretmenler ise belirgin olarak “Sınıf kurallarını” öğrettiğini ya da çalışması için dokümanlar hazırladığını söylemiştir.

Karşılıklı işbirliği ve çocuğun ihtiyaçlarından bahseden Gül Öğretmen: “*Ben genelde çalıştığım tüm akademik becerileri öğretmenlerle paylaşıyorum. İşlevsel beceriler çalıştığımı onlara haber veriyorum. Ondan sonrasında yaşadığımız sorunlar ya duygusal ya da sosyal sorunlar oluyor. O yüzden okuldaki sosyal aktivitelere katılmaları için öğretmenlere bu anlamda bilgi veriyorum. Akademik kısmında çok aslında ortak hedefler koyamıyoruz ve ilerleyemiyoruz. O yüzden onlara çok da giremiyoruz. Daha çok işte çocuğun katılabileceği sosyal aktiviteler varsa, oraya nasıl dâhil olabileceğiyle ilgili bilgiler veriyorum ya da arkadaşlarıyla daha çok kaynaşmasına yönelik.*” demiş ve genelde sosyal, duygusal beceri zorluklarını ve iletişim becerilerini desteklediğini de vurgulamıştır.

Filiz Öğretmen “*Ne eksiği varsa, sosyal alanda, bilişsel alanda, motor becerilerde, ne eksiği varsa muhakkak BEP’ ine ve gündemine onu uygun tutup, onunla ilgili çalışmalarını sağlıyorum ki hayatta karşılaşılabileceği zorluklarda ilk önce ben destek vermeye çalışıyorum açıkçası.*” diyerek çocuğun ihtiyacı ne olursa olsun ona destek vermeye çalıştığından bahsetmiştir. Daha belirgin bakan Derin Öğretmen sınıf kurallarına değinmiş ve “*Okulda kuralları var ve kurallarını öğretiyorum okula giden çocukların, işte parmak kaldırmadan*

tutun, teneffüs saatinden tutun, işte arkadaş iletişimi, işte paylaşma, sessiz olma sınıfta, yerinde oturma ders boyu... ” şeklinde cevap vermiştir.

Öğretmenler bu çalışmada genel bir kanı olarak öğrencinin ihtiyacı neyse ona uygun çalışmalar yaptığından bahsetse de aynı çoğunluk genel ihtiyacın sosyal-iletişimsel problemler olduğu görüşünde de birleşmiştir.

3.3.2.1 Kaynaştırma Öğretmenine Sağlanan Hizmetler

Yarı-yapılandırılmış görüşmelerde kaynaştırmaya devam eden öğrencilerin öğretmenlerine sağlanan hizmetler kapsamında “Kaynaştırma öğrencisinin öğretmenlerine ne tür hizmetler sağlıyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Tablo 3.3.2.1’de gösterilmiştir.

Tablo 3.3.2.1. Kaynaştırma Öğretmenine Sağlanan Hizmetler

Uygulamaların Görüşleri	f
Öğrenci ile ilgili fikir alışverişi yapıp problemlere yönelik destek sunuyoruz	13
Materyal/etkinlik/kaynak desteği sağlayıp öğretimle ilgili bilgilendiriyorum	6
Sadece problem çıktığında bizimle iletişime geçiyorlar	1
Öğrenciyi okula hazırlayıp kuralları öğretmek için hizmet ediyorum	1

Yapılan görüşmelerde öğretmenlerin neredeyse tamamı “Öğrenci ile ilgili fikir alışverişi yapıp problemlere yönelik destek sunuyoruz.” cevabını vermiştir. Bu cevap için Olgu Öğretmen “Onların gelişimiyle ilgili bilgi veriyoruz. Olan veya olabilecek problemlerle davranışları nasıl çözebilecekleri ile ilgili destek sağlıyoruz.” cevabını vererek bilgi alışverişini ve problem çözme kapsamını vurgulamıştır.

Sedat Öğretmen ise “Her ders için aşağı yukarı belli çalışma sayfaları, çalışma kağıtları hazırlıyoruz. Bazen fasikül şeklinde okula gönderdiğimiz oluyor, böyle haftalık

şeklinde okula gönderdiğimiz oluyor. İşte öğretmen alıyor onu her gün, işte şu derste kullanacağını ayırıyor, bu derste kullanacağını ayırıyor fotokopi ile çoğaltıp her gün çocuğun önüne farklı ama diğer sınıfla aynı konu üzerinde çalışabileceği çalışma kâğıtları veriyor.” şeklinde cevaplayarak materyal desteği sağladıklarından bahsetmiştir.

Fadime Öğretmen bunların aksine sadece problem çözülmesi için iletişime geçildiğini belirten şöyle bir açıklama getirmiştir: *“Sadece iletişim oluyor, başka hiçbir şey olmuyor altında. Telefon görüşmeleri, o da sıkıntı çıktığında zaten, problemle karşılaştıklarında direkt bizi arıyorlar.”* Derin Öğretmen ise okul kuralları öğretmek için öğretmene hizmet ettiğini *“En büyük yardımım sınıf kurallarına uymasını sağlamak oluyor burada.”* sözleriyle ifade etmiştir.

Tablo 3.3.2.1. bize şunu göstermektedir ki öğretmenlerin neredeyse tamamı problemlere destek ve işbirliği amaçlı kaynaştırma öğretmeniyle görüşmektedir. Aynı zamanda ihtiyaç duyan öğretmenler için materyal destekleri sağlanarak çocukların okulda boşa zaman harcamaması odaklı çalışmalar yapılmaktadır.

3.3.2.2. Kaynaştırma Öğrencisinin Ailelerine Sağlanan Hizmetler

Yarı-yapılandırılmış görüşmelerde kaynaştırmaya devam eden öğrencilerin ailelerine sağlanan hizmetler kapsamında “Kaynaştırma öğrencisinin ailelerine ne tür hizmetler sağlıyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Tablo 3.3.2.2’de gösterilmiştir.

Tablo 3.3.2.2. Kaynaştırma Öğrencisinin Ailelerine Sağlanan Hizmetler

Uygulamaların Görüşleri	f
Danışmanlık ve destek hizmeti sağlıyoruz, problemlere yönelik	
çözüm önerilerini konuşuyoruz	13
Okulla/öğretmenle aile arasında köprü oluyoruz	6
Psikolojik yada tıbbi durumlarda uygun yerlere yönlendirip haklarını anlatıyoruz	4
Ödevler veriyoruz, materyal desteği sağlıyoruz	2

ÖERM öğretmenlerinin neredeyse tamamı ailelere yönelik sağladıkları hizmetler kapsamında “danışmanlık ve destek” hizmetini göstermiş aynı zamanda problemler için çözüm önerileri sağladıklarını beyan etmişlerdir.

Gül Öğretmen *“Birincisi çocuğu kabullenmesiyle ilgili o süreci daha doğru atlatmaları için, ikincisi bu uyum becerilerinin, sosyal becerilerin ne kadar önemli olduğuna dair bunun altını çizmeye çalışıyoruz ve daha çok 10 yıl sonra ihtiyacı olan şey nedir’i aslında biraz aileye düşündürmekle ilgili uğraşıyoruz. Daha çok aslında psikolojik kısmını, çocuğu kabullenmesi ya da bu çocukla ne kadar daha iyi konforlu bir hale getirebilir hayatını, aslında biraz bunlar üzerine çalışıyoruz.”* diye bir açıklama getir danışmanlık ve destek hizmeti ile problemlere yönelik çözüm önerileri üzerinde durmuştur.

Sedat Öğretmen ise *“Bizim çocukların da yaramazlık yapmaya hakkı var diğer çocuklar kadar fakat hani bizim bir etiketimiz olduğu için, böyle başımızın üstünde her şey olumsuz davranış ya da böyle en küçük bir yaramazlık ya da sakarlık ailelere sorun olarak gidiyor ve bu aileler de bununla baş etme konusunda gerçekten çok zorlanıyorlar.”* diye okul aile öğretmen arasında köprü olma görevini vurgulamıştır.

Bedir Öğretmen *“Bizim alanımızı aşan bir şey, psikolojik bir durum ya da tıbbi bir durum varsa uygun yerlere yönlendiriyoruz.”* diyerek yönlendirme yapıp haklarını anlattıkları durumlardan bahsederken Sude Öğretmen *“Burada yapılan beceri öğretimlerini evde yapılması için onlara bir ödev dosyası hazırlıyorum. Haftada bir kere mutlaka derse gözleme gelmelerini istiyorum. Çünkü yanlış uygulayabiliyorlar, doğru uygulayabilmeleri için. Onun dışında onlarla iki haftada bir mutlaka bir rehberlik görüşmesi yapıyorum. Hani herhangi bir*

sıkıntı olup olmadığına dair.” diyerek ödev ve materyal konusunda yaptığı desteklere değinmiştir.

Dolayısıyla öğretmenlerin çoğu danışmanlık hizmeti sunduğundan ve problemlere yönelik çözüm önerilerinden bahsetmiştir. Azımsanmayacak sayıda öğretmen de okul-aile-öğretmen arasında köprü olduğundan bahsetmiştir. Psikolojik yönlendirme ve ders odaklı ödevlendirme görevleri de bazı öğretmenler tarafından söylenegelmiştir.

3.3.3. Kaynaştırma Öğrencileri İle Çalışılmaya Önem Verilen Konular

Yarı-yapılandırılmış görüşmelerde bütün özel eğitim öğrencilerinden farklı olarak çalışılmasına önem verilen konuları ölçmek amacıyla “Kaynaştırmaya dahil olmayan (yani özel eğitim okuluna, özel alt sınıfa devam eden) öğrencilerinizden farklı olarak kaynaştırma öğrencilerinizle çalışmaya önem verdiğiniz konular var mıdır?” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Tablo 3.3.3’de gösterilmiştir.

Tablo 3.3.3. Kaynaştırma Öğrencileri İle Çalışılmaya Önem Verilen Konular

Uygulamaların Görüşleri	f
Sosyal, Duygusal ve İletişimsel Beceriler üzerine ağırlık vererek çalışıyorum	8
Bireysel ihtiyacına yönelik gereken destek odaklı çalışıyorum	7
Ekstra özel bir şey yok	3

ÖERM öğretmenlerine yöneltilen bu soruda kaynaştırma dışındaki diğer özel eğitim öğrencilerinden farklı olarak kaynaştırmaya devam eden öğrencilerle çalışılmasına önem verilen konularla ilgili görüşleri incelendiğinde çoğunluk bu soruya “Sosyal, Duygusal, İletişimsel” becerilere verdikleri önemden bahsederek cevap vermiştir.

Gül Öğretmen sosyal, duygusal, iletişimsel beceriler ve bireysel ihtiyaçlarına yönelik destek odaklı çalıştığını vurgulayan şöyle bir açıklama yapmıştır: “...arkadaşlarıyla daha çok nasıl vakit geçirebilir, daha uyumlu sınıfta nasıl kalabilir, daha çok nasıl sınıfa dahil

olabilirle ilgili çalışmalar yapıyoruz ama bunlar çok yetersiz. Çünkü elimizde yeterli bir materyal yok ve çocuk bazlı çalışmak zorunda kalıyoruz.”

Filiz Öğretmen de onun gibi sosyal, duygusal, iletişimsel beceriler üzerinde durarak “Şöyle, sosyal anlamda daha çok bence akademik değil de bence sosyal anlamda kendini ifade edemeyen bir çocuk, hunharca çarpım tablosu da bilse, toplama işlemi de yapsa bence benim için çok önemli değil. O yüzden bence bir çocuğun daha böyle iki beceriyi ben ele alıyorum aslında, biri öz bakım, biri sosyal beceri.” diyerek bireysel destek odaklı çalıştığını vurgulamıştır. Dengi açıklamalardan biri de Sedat Öğretmeninden gelmiştir: “Kaynaştırma öğrencileri ile benim en çok üzerinde durduğum nokta "sosyal uyum" dediğimiz, sosyal uyum becerileri...bunlar hem o öğrencinin işte kendi bağımsızlığını kazanmasında, hem de etrafındaki çevre tarafından ve daha da genişletirsek toplum tarafından kabul edilmesine olanak sağlayan beceriler. Kaynaştırma öğrencileri ile kaynaştırma olmayan diğer çocukları karşılaştırdığımda bu grupla yani kaynaştırma grubu ile çalıştığım becerilerin büyük bir kısmını toplumsal yaşam, sosyal uyum ve iletişim becerileri oluşturuyor.”

Nisan Öğretmen farklı olarak “Öğretmen diyor ki mesela toplu yönerge almakta zorlanıyor, ben de onun ona uygun burada ne gibi uygulamalar yapmam gerektiğini düşünüyorum.” demiş ve bireysel ihtiyaçlara odaklanmıştır.

Özetle neredeyse eşit sayıda öğretmen sosyal, duygusal, iletişimsel becerilere odaklandığını ve bireysel ihtiyacını gözettiğini söylemiştir. Söyleyen öğretmenlerin pek çoğu çocuğun bireysel ihtiyacının zaten sosyal, iletişimsel olduğunu düşünmektedir. Tüm bunların yanında üç öğretmen de çalışılan ekstra farklı bir konu olmadığını söylemiştir.

3.3.3.1. Çalışılan Konuların Sağladığı Yararlar

Yarı-yapılandırılmış görüşmelerde kaynaştırma öğrencileriyle çalışılması önemli bulunan konuların neler olduğunu ifade eden öğretmenlere sorunun devamı olarak “Varsa çalıştığımız bu konuların ona ne gibi yararlar sunacağını düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Tablo 3.3.3.1’de gösterilmiştir.

Tablo 3.3.3.1. Çalışılan Konuların Sağladığı Yararlar

Uygulamacıların Görüşleri	f
Sosyal kabulünü, uyumunu ve katılımını artıracaktır	11
(Okuma yazma öğrenmesi) Hayatının her alanını etkileyecektir	1

Yapılan görüşmelerde kaynaştırma öğrencileriyle diğer öğrencilerden farklı olarak çalışılması gereken konulara vurgu yapan öğretmenlere yöneltilen “Çalıştığınız konuların ne gibi yararlar sağlayacağını düşünüyorsunuz?” sorusuna neredeyse bütün öğretmenler “Sosyal kabul, uyum ve katılım” odaklı bir cevap vermiştir.

Örneğin Gül Öğretmen “*Bir kere uyum becerisini artıracak. Evet, belki sınıfın hiçbir zaman bir parçası gibi hissetmeyecek ama belki arkadaşlarının onu algılama biçimi değişebilir. Sınıfta iyi yaptığı şeyleri ortaya çıkarırsak belki bu algıyı değiştirebiliriz. Belki öğretmendeki bu algıyı değiştirebiliriz diye düşünüyorum.*” diyerek öğrencinin sosyal uyum ve kabulünü artıracığını vurgulamıştır.

Kaynaştırma öğrencilerinin okuma yazma öğrenmesini önemseyen Süeda Öğretmen ise diğerlerinden farklı olarak “*Okuma yazma öğrenmesi tüm hayatını etkileyecektir.*” demiştir.

Bu bölümde görüldüğü üzere bütün öğretmenlerin en çok önemsendiği ve odaklandığı nokta kaynaştırma uygulamalarına katılan özel gereksinimli öğrencilerinin sosyal uyum ve kabulün artırılmasıdır. Ek olarak bir öğretmen ise hayatının her alanını etkileyeceğini söylemiştir.

3.4.Uygulamacıların Kaynaştırma Sürecinde Yaşadıkları Sorunlar ve İhtiyaç Duydukları Desteklere İlişkin Görüşleri

Bu bölümde ÖERM öğretmenlerinin kaynaştırma sürecinde yaşadıkları sorunlar ve ihtiyaç duydukları desteklere ilişkin görüşleri belirtilmiştir.

3.4.1. Kaynaştırma Öğrencileriyle Öğretim Sırasında Karşılaşılan Problemler

Yarı-yapılandırılmış görüşmelerde ÖERM öğretmenlerinin kaynaştırma öğrencileriyle çalışırken öğretim sırasında karşılaştığı problemleri belirlemek amacıyla “Kaynaştırma öğrencilerinizle çalışırken öğretim sırasında herhangi bir sorunla karşılaşıyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Tablo 3.4.1’de gösterilmiştir.

Tablo 3.4.1. *Kaynaştırma Öğrencileriyle Öğretim Sırasında Karşılaşılan Problemler*

Uygulamacıların Görüşleri	f
Evet, karşılaşıyorum.	11
Kaynaştırma öğrencisi olmasından kaynaklı bir sorunla karşılaşmıyorum	4

Tabloya bakıldığında öğretmenlerin çoğunluğu sorunla karşılaştığını söylemiştir. Dolayısıyla sorunun ikinci kısmı özellikle evet diyen öğretmenlere yöneltilmiştir.

3.4.1.1. Bu Sorunlar Nelerdir?

Yarı-yapılandırılmış görüşmelerde kaynaştırma öğrencileriyle çalışırken öğretim sırasında problemlerle karşılaştığını söyleyen öğretmenlere sorunun ikinci kısmı olan “Eğer karşılaşıyorsanız bu sorunlar nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Tablo 3.4.1.1’de gösterilmiştir

Tablo 3.4.1.1. Bu Sorunlar Nelerdir?

Uygulamacıların Görüşleri	f
Genelleme (özel eğitim ve okul arasında)aşamalarında sıkıntı yaşıyoruz.	4
Sosyal, duygusal sorunlarla karşılaşıyoruz.	4
Öğrencinin problem davranışları dolayısıyla daha çok kaynaştırma öğretmeni ile sorun yaşıyorum	4
Akranların özel eğitim öğrencilerini dışlaması ve öğrencilere yönelik olumsuz tutumları.	1

Tabloya bakıldığında bu sefer biraz eşit dağılım olduğu görülmektedir. Dört öğretmen “genelleme” sorunlarından bahsederken dört öğretmen sosyal duygusal sorunlardan, dört öğretmen ise daha çok kaynaştırma öğretmeni ile sorun yaşadığını beyan etmiştir.

Selda Öğretmen bu noktada “*Artık kaynaştırmada olup diğer çocuklarla birlikte çalıştıktan sonra, özel eğitime neden geldiğini sorgulayanlar veya bende bir sorun mu var şeklinde sıkıntıları olabiliyor öğrencilerimizin. Akademik anlamda biz de semboller veya ödüller kazandırdığımızda, tam tersi okulla sorunları olabiliyor çünkü orada da kazanmak istiyorlar. Ama öyle bir araçları yok, 40 dakika boyunca ders dinlemek zorunda kalıyorlar veya yerlerinde oturmak zorunda kalıyorlar. Tam tersi, okulla ilgili sorunlarda yardımcı oluyorum, biraz daha kaynaştırmaymış gibi veya ödüle götürdüğümüzde teneffüsmüş gibi yapıyorum.*” diyerek hem sosyal duygusal sorunlara değinmiş hem de kendi öğretim stratejilerini paylaşmış genelleme sorunlarını eklemiştir.

Özellikle kaynaştırma öğretmeni ile sorun yaşadığını söyleyenlerden birisi olan Filiz Öğretmen ise öğrencinin problem davranışları dolayısıyla kaynaştırma öğretmeniyle sorun yaşadığını belirterek “*Kesinlikle karşılaşıyorum. Gerek öğretmenler olsun, gerek velilerim olsun, aynı zamanda da merkez olduğunuz için iki tarafı da aynı anda idare etmeniz gerekiyor. Bazı öğretmenler gerçekten de çok zor kıstaslar sunuyor. Gelip görelim diyorum, hayır fotoğraf yollayayım diyor. Bence bu tarz öğretmenlerin biraz daha işbirliğinde*

olmasının işimizi çok daha kolaylaştıracağını düşünüyorum.” demiş ve öğretmenler arası işbirliğine ihtiyaç duyduğunu vurgulamıştır.

Özetle bu sorunun cevabı olarak dört öğretmen genelleme, dört öğretmen sosyal-duygusal sorunlardan bahsederken dört öğretmen ise öğretmenin kendisiyle yaşadığı sorunlardan bahsetmiştir. Ek olarak bir öğretmen ise akran dışlamasına değinmiştir.

3.4.1.2. Sorunların Nedenleri

Yarı-yapılandırılmış görüşmelerde kaynaştırma öğrencileriyle çalışırken öğretim sırasında hangi problemlerle karşılaştığını söyleyen öğretmenlere sorunun diğer kısmı olan “Karşılaştığınız sorunların nedenlerini neye bağlıyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Tablo 3.4.1.2’de gösterilmiştir.

Tablo 3.4.1.2. Sorunların Nedenleri

Uygulamacıların Görüşleri	f
Okul öğretmenlerinin özel eğitim merkezindeki öğretmenleri ile iş birliğine girmeyip tamamen farklı çalışması	5
Genel olarak özel gereksinimli bir öğrenci olduğu için problem yaşıyoruz	4
İdarenin, öğretmenlerin, öğrencilerin bilgisinin yetersiz olması, rehberlik servislerinin görevini yapmaması, raporların uyumsuzluğu	3

Görüşülen ÖERM öğretmenlerinden beşi kaynaştırma öğrencisinin sınıf öğretmenlerinin işbirliğine girmemesinden ve farklı çalışmasından yakınmıştır. Örneğin İnci Öğretmen yaşadığı sorunların sebeplerini şöyle açıklamıştır: “İletişimsizlik olabilir ya da sınıf öğretmenlerinin, biz eğitimcilerin belirlediği "ben böyle öğretiyorum" tarzı olabilir.”

Bedir Öğretmen özetle öğrencinin özelliğine vurgu yaparak “*Kaynaştırmaya bağlı olarak değil, genel olarak özel gereksinimli bir öğrenci olduğu için problem yaşıyoruz.*” diyerek kendisi gibi düşünen diğer üç öğretmenin söylediklerini de özetlemiştir.

Sedat Öğretmen “*Okul idarecilerin, öğretmenlerin dediğim gibi çalışanların hepsinin bizim çocuklarımıza karşı en başta bakış açılarını değiştirmeleri, onların da eğitim hizmetlerinin tamamından faydalanmaya diğer çocuklar kadar hakkı olduğunu anlamaları, anlamaktan ziyade bunu içselleştirmeleri ve ona göre davranmaları gerekiyor bence.*” diyerek kaynaştırmanın herkes bilgilendiğinde başarıya ulaşacağına vurgu yapmış ve idarenin, öğretmenlerin, öğrencilerin bilgisinin yetersiz olmasının sorun oluşturduğuna değinmiştir.

Tabloda da görüleceği üzere bu soruda öğretmenler bir dağılım göstermiştir ancak öğretmenler arası işbirliği öncelik olarak öne çıkmıştır.

3.4.1.3. Neler Yapılmalı

Yarı-yapılandırılmış görüşmelerde kaynaştırma öğrencileriyle çalışırken öğretim sırasında hangi problemlerle karşılaştığını ve neden bunlarla karşılaştığını söyleyen öğretmenlerin çözüm önerisi sunması açısından sorunun diğer kısmı olan “Bu sorunların aşılması için nelerin yapılması gerektiğini düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltmiştir. Öğretmenlerin verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Tablo 3.4.1.3’te gösterilmiştir.

Tablo 3.4.1.3. Neler Yapılmalı

Uygulamaların Görüşleri	f
İşbirliği ve eşgüdümlü çalışma	7
Özveri ve bütünleştirme mantığının oturması	5
İhtiyacı olan beceriye yönelik program hazırlanması.	3

Tablonun bize söylediğine göre ÖERM öğretmenleri yaşadıkları sorunların çözülebilmesi için özellikle işbirliği ve eşgüdümlü çalışmayı önemsemektedir. Bade Öğretmen işbirliği ve eşgüdümlü çalışmanın öneminden bahsederek *“Ortak çalışma, bütün branşların ortak çalışması ve hani gerçek anlamda hizmet içi eğitimler, laf olsun diye değil ve hani akademik şeyin de öğretmenlerden uzaklaşmaması gerekiyor hani akademik çalışma yapılır ama her zaman içinde, gerçek sorunlarla yapılması gerekiyor, okullara gidilip.”* demiştir.

“Birincisi kaynaştırmayı doğru anlamamız gerektiğini düşünüyorum. Sadece okul süreciyle değil, çocuk tanılandıktan itibaren kaynaştırma sürecinin yani toplumsal bir kaynaştırmadan da bahsediyorum, aileye bu anlamda büyük bir destek sunulmalı. Bence okula ve bireysel eğitim yani rehberlik araştırma merkezlerine de bu iş düşüyor aslında.” açıklaması yapan Gül Öğretmen işbirliği ve eşgüdümlü çalışma ile bütünleştirme mantığına değinmiş aynı zamanda da öğrencinin ihtiyacına yönelik program hazırlanması gerektiğinden bahsetmiştir.

İhtiyacı olan beceriye yönelik program hazırlanmasını savunan Selda Öğretmenin açıklaması ise şöyledir: *“Bir kere toplumda kendini daha iyi ifade edebilirse zaten arkadaşlarıyla eşdeğerde sosyal açıdan ilerleyebilir. Akademik becerilerini ne kadar desteklese de kendini ifade edip söz alamazsa veya tacizden kendini koruyamazsa okulda hiçbir şekilde var olamaz. Yani bilişsel anlamda yaşutlarından daha iyi olabilir ama kendini koruyup güvenli veya mutlu bir şekilde var olamazsa sınıfta, zaten yaptığımız çalışmaların hiçbirinin bir anlamı kalmayacaktır, bir üst seviyeye geçmeyecek bu öğrenci, okuldan alınmak bile zorunda kalabilir. O yüzden sosyal anlamda ne kadar desteklersem, bilişsel olarak zaten ilerleyecektir o.”*

Çoğu öğretmenin ısrarla söylediği şey işbirliği olmakla beraber eşgüdümlü çalışma da yanında eklenmiştir. Seçimler birbirine yakın olmakla beraber özveri, bütünleştirme ve bireysel hazırlanan programların gerekliliği de ifade edilen görüşlerin arasındadır.

3.4.2. Uygulamacıların İhtiyaç Duyduğu Destekler

Yarı-yapılandırılmış görüşmelerde kaynaştırmanın başarıya ulaşabilmesi için karşı tarafa neler yapılması gerektiği üzerine konuşmuşken ÖERM öğretmenlerinin neye ihtiyaç

duyduğunu da öğrenmek için “Kaynaştırmanın başarıya ulaşabilmesi için Özel Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde çalışan/görev yapan bir öğretmen olarak ne tür desteklere ihtiyaç duymaktasınız? (seminer, kurs, hizmet içi eğitim, danışmanlık, okul ile iletişim vb.)” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Tablo 3.4.2’de gösterilmiştir.

Tablo 3.4.2. Uygulamacıların İhtiyaç Duyduğu Destekler

Uygulamacıların Görüşleri	f
Düzenli olarak deneyimi olan aile ve uzmanların desteğine/bilgisine ihtiyacımız var	8
Kaynaştırmayla ilgili bana katkı sağlayacak her şeye ve işbirliğine ihtiyacım var.	5
İşbirliği içinde çalışmaya ihtiyacımız var.	4
Kaynaştırma ile ilgili bilgiler her yıl değişiyor bununla ilgili hem ÖERM’deki öğretmenlerin bilgilendirilmesi	2
Rehber öğretmenlerin çocuklara yönelik psikolojik olarak danışmanlığına ihtiyacımız var	1

Yapılan görüşmeler ÖERM’deki öğretmenlerden yedisinin düzenli destek/bilgilendirme ihtiyacı içinde olduğunu göstermektedir. Örneğin Gül Öğretmen : “Aslında hepsine ihtiyaç duyma durumundayız. Çünkü bir vaka bir diğeriyle benzerlik göstermeyebiliyor çocuk bazında çalıştığımız için. Mutlaka sizi bu anlamda destekleyecek bir süpervizyona ihtiyacınız oluyor bu alanda deneyimli olan. Çok az kişi var ne yazık ki bu alanda. Sunulan eğitimler de klasik, bildiğimiz kaynaştırma eğitiminden öteye gitmiyor. Yani sadece kaynaştırmanın tanımı ve ne yapılacağıyla ilgili. Oysa vaka durumunda yapılacak şeylere ihtiyacımız var, tartışmalara ihtiyacımız var. Belki de bir merkezde böyle bir kolun geliştirilmesine ihtiyacımız olduğunu düşünüyorum.” diyerek kaynaştırmayla ilgili katkı sağlayacak her şeye ihtiyacı olduğunu bildiren geniş bir örnek vermiştir.

Bedir Öğretmen de kaynaştırma ile ilgili her şeye ihtiyaç duyduğunu belirtirken şu cümleleri kurmuştur: *“Tabi ki kaynaştırmayla ilgili bana katkı sağlayacak her şeye ihtiyacım var. Seminer, kurs, hizmet içi eğitim, her şeye ihtiyacım var çünkü bilgi sonsuz ve ulaştıkça bitmeyen bir şey olduğu için ne kadar bilersen bil bir konuyla ilgili, ben biliyorum diyemezsin. O yüzden hepsine ihtiyacım var.”* diyerek daha geniş açıdan her şeye ihtiyacı olabileceğini vurgulamıştır.

Sedat Öğretmen: *“Belki hani danışmanlık alabilseydim mesleğimin ilk yıllarında çok daha fazla belki öğrenciye faydam olacaktı ve alanda çalışan birçok arkadaşım için de söyleyebilirim bunu... seminer ya da bu tür şeyler benim için çok bir anlam ifade etmiyor açıkçası çünkü semineri veren kişi bana şeyden kâğıttan ya da böyle bir Powerpoint sunumundan okumayacaksa benim için anlamlı, benimle bir tecrübe paylaşabiliyorsa anlamlı. Çünkü dediğim gibi mevzuat her yerde yazıyor, yasal haklar dediğimiz zaten 10 tane 15 tane yasal hakkımız vardır yani. Daha çok bu alanda tecrübeli kişilerin bize bilgi aktarmasına ihtiyacımız var.”* demiş ve düzenli olarak deneyimli kişilerin yönlendirmesinin öneminden bahsetmiştir.

Selma Öğretmen: *“Rehber öğretmenlerin danışmanlığına bence ihtiyacımız var. Çünkü biz bilişsel, sosyal, her türlü gelişim alanında çalışıyoruz ama sosyal duygusal gelişim alanında biraz daha yardıma ihtiyacım olduğunu düşünüyorum. Psikolojiyle ilgili bilgiler bize gelirse veya diğer öğretmenlere, çocukların geçirdikleri kritik evreleri daha iyi bilmemiz gerekiyor, bu evrelerde nasıl davranmalıyız. Çünkü ergenlik dönemleri biraz yaklaştı, 13-14 yaşında ergenliğe giriyorlar ve ilkokula başlama yaşı altı. Artık çok kritik dönemlerde yanlış zamanlarda yanlış yerdeler onlar. Bizim psikolojik açıdan biraz daha destek alıp, aslında insani yönleri, daha normal taraflarını beslememiz gerekiyor bence.”* diyen tek kişi olsa da söylediklerinin içerdiği anlam bakımından bulgularda yer verilmesi gerektiği düşünülmüş olup genel bağlamda çocuklar için psikolojik danışmanlığa ihtiyaç duyduğundan bahsetmiştir.

Ezel Öğretmen: *“Bence iletişim becerileriyle ilgili çalışılabilir. Uzlaşma...Bazen mesleğin 10. yılında biri üniversitede aldığı eğitimleri unutabiliyor, o becerilerini kaybedebiliyor. O yüzden bence klasik İK çalışanları tarafından bence yetişkinle çalışmak üzerine, yetişkini yönlendirebilmek ve danışmanlık yapabilmek üzerine bir eğitim alınabilir. Ayrıca güncel kaynaştırmadaki haklarla ilgili de bilgi alabiliriz. Çünkü sık sık değişiyor Türkiye’de. Onları da bence her eylül tekrarlamak lazım, yılın başında. “* diyerek farklı bir

açından bakmış ama genel olarak hem işbirliğine hem de kaynaştırma ile ilgili her yıl değişen bilgileri edinmeye olan ihtiyacından bahsetmiştir.

Araştırmanın öneri kısmına gelindiğinde çeşitlenen görüşler ön plana çıkmıştır. Pek çok öğretmen düzenli olarak aile ve uzman desteği isterken yine pek çok öğretmen de kaynaştırma ile ilgili her şey bana fayda sağlar demiştir. İşbirliğinin totalde en çok arzu duyulan madde olması da genel toplamda ortaya çıkmakla beraber az bir kısım öğretmen de kaynaştırma ile ilgili değişen şeylerle ilgili bilgilendirilmeyi talep etmiştir.

3.4.2.1. Eğitimlerin İçerikleri

Yarı-yapılandırılmış görüşmelerde ÖERM öğretmenlerinin neye ihtiyaç duyduğuna odaklandıktan sonra ihtiyaç duydukları eğitimlerin içeriklerini belirlemek amacıyla “ Bu eğitimlerin içerikleri sizce nasıl düzenlenmeli? (Ne kadar teorik, ne kadar uygulamalı vb.)” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Tablo 3.4.2.1’de gösterilmiştir.

Tablo 3.4.2.1. Eğitimlerin İçerikleri

Uygulamacıların Görüşleri	f
Daha az teori, daha çok uygulamaya ihtiyaç var	13
Hem teorik hem uygulama ikisine de ihtiyaç var. %50-50	2

Tabloda da görüleceği üzere öğretmenlerin neredeyse tamamı eğitimlerin yoğunlukla uygulama içermesi gerektirdiği kanaatinde. Aynı zamanda iki öğretmen ise eğitimlerin yarı yarıya bölüşülmesinden yana.

Ezel Öğretmen: “Mutlaka uygulamalı olması gerektiğini düşünüyorum... teorik bilgi önceden bize verilip okumamız istenebilir. O toplantılarda bununla ilgili vakit kaybedilmez, direkt uygulamaya geçilebilir, teoriye gönderme yapan uygulamalar olabilir bunlar. İşte zor okullar, olası sorunlar, buralarda ne yapıyoruz, nasıl etkiliyoruz gibi. Çünkü çok tuhaf

şeylerle karşılaşabiliyoruz yani. Bir çocuğu çöpe atıyorlar, bu kişiyle uzlaşmak zor. İşte geçen hafta yaşadık. Bir okul aradı, dedi ki siz cinsel eğitim çalıştığınız için çocuk burada birilerini taciz etmeye başladı dedi. Yani şimdi bu suçlama aileye gidiyor, aile programı durdurmak istiyor hani o kişiyi nasıl ikna edeceğiz, nasıl bu yanlış fikrini çürütebiliriz, bu önemli. Bizim için zor olmadı çürütmek çünkü çok yanlış bir bağlantıydı ama belki olacak başka bir durumda. Mesela bence insan ilişkileri konusunda İK'ların o klasik eğitimlerini almalyız.” diyerek çok daha fazla uygulamaya ihtiyaç duyduğundan bahsetmiştir.

Yine aynı görüşteki Sedat Öğretmen şöyle demiştir: *“Yani bir yüzdeye vurursak bence yani %30'unun teorik bilgi olması belki %20'nin teorik bilgi olması önemli, yeterli. Tabii ki bu %20'nin de içerisinde bir bölme işlem yaparsak bu %20'nin de belki %70'inin çocukların o psikolojik süreçlerini anlamakla ilgili çalışmalara, bu tür bilgilere yer verilmesi, farklı alanlardan disiplin dediğimiz farklı disiplinlerden insanların da kişilerin de gelip bize duyguyu anlamak, bir çocuğu anlamak, karşıdaki ile kim olursa olsun öğretmen ya da okul idarecisi ya da veliler nasıl konuşmamız gerektiğini anlatabilecekleri küçük ipuçları verirlerse bence çok faydalı olur. Geriye kalan kısmının yani %70'lik kısmın da bence büyük ihtimalle bu içimden bu şekilde söylemek geliyor, uygulama yapan kişilerin uygulama yapan kişilerin vaka sunumları olabilir, karşılaştığı sorunlar olabilir yani bu sorunlar nasıl halledildi, nasıl stratejiler üretildi bunlar yapılabilir.”*

Bedir Öğretmen ise farklı bir şekilde yaklaşmış ve eşit derecede önem verilmesi gerektiğini şöyle ifade etmiştir: *“Bence hem uygulama hem teorik ikisi de çok önemli. İkisine de eşit ağırlıkta değer verilmeli. Bir teori kısmını bilip, uygulama kısmını bilmediğiniz zaman bir anlam ifade etmiyor. Tam tersi uygulamayı bilip teorik kısmını bilmediği zaman da körü körüne yapmış oluyor. Bence yüzde 50 yüzde 50 ikisine de ihtiyaç var. Özellikle uygulama kısmında uygulama yapılırken geri dönüt alabileceği, denetlenebileceği bir sistemin olması tabi ki bence çok daha faydalı olabileceğini düşünüyorum.”*

Tabloda da görüleceği üzere öğretmenlerin neredeyse tamamı eğitimlerin yoğunlukla uygulama içermesi gerektirdiği kanaatinde. Aynı zamanda iki öğretmen ise eğitimlerin yarı yarıya bölüşülmesinden yana.

3.4.3. Daha İyi Bir Kaynaştırma İçin Öneriler

Son olarak da kaynaştırma öğrencilerine daha iyi bir eğitim sunmak için önerileri belirlemek amacıyla ÖERM öğretmenlerine “Kaynaştırma öğrencilerine daha iyi bir eğitim

sunmak için önerileriniz nelerdir?” sorusu yöneltmiştir. Öğretmenlerin verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Tablo 3.4.3’te gösterilmiştir.

Tablo 3.4.3. Daha İyi Bir Kaynaştırma İçin Öneriler

Uygulamaların Görüşleri	f
Bütünleştirmeye yönelik düzenlemeler yapılmalı ve daha gerçekçi BEPler hazırlanmalı diye düşünüyorum	8
Her okulda özel eğitim uzmanı olmalı ve öğretmenler işbirliği içinde çalışılmalı	6
Öğretmen ve aileleri destekleyen eğitimler/seminerler yapılmalı	3
Öğretmenler ve akranlar özel gereksinimli çocuklar hakkında bilgi sahibi olmalı.	3
Bütün öğretmen gruplarına ayrıntılı kaynaştırma dersi verilmesi gerektiğini düşünüyorum	2

Tabloya bakıldığında öğretmenlerin çoğunluğu bütünleştirme taraftarı olmakla beraber BEP’lerin daha gerçeğe uygun hazırlanarak öğrencilerin işlevsel amaçlara sahip olmasını önemsemektedir.

Bu soru için bütünleştirme düzenlemesi ve daha gerçekçi BEPler yazılması gerektiğini, aynı zamanda da bütün öğretmen gruplarının kaynaştırma dersi alması gerektiğini düşünen Ezel Öğretmenin açıklaması şöyle olmuştur: *“Kaynaştırmanın kaldırılması gerektiğini düşünüyorum. Yani kaynaştırma cümlesinin kaldırılması gerektiğini düşünüyorum. Mutlaka okullardaki öğretmenlerin zaten herkese dair eğitim vermek üzerine yetiştirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Özel eğitimci diye biri olmak zorunda değil bence okulda. Hepimiz zaten belki de şeyler beş yıla çıkacak, bir yıl sadece bu eğitimleri alacağız. Hem alternatif öğrenen çocuklarla ilgili yani sadece zihinsel engelliler, otizmliler, down sendromlular değil, belki üstün zekâlılar, belki geç öğrenen çocuklar, disleksiler, boşanmış aile çocukları, sokak çocukları... Kim varsa, hepsine ulaşabilecek bir sistemde eğitim almamız gerekecek. O zaman kimsenin adı kaynaştırma olmayacak. Bir arada yaşam olacak. Yani herkes için, o çocuk için*

de bu bir isimle çalışılmayacak. Bunu bu kafanın değişmesi gerektiğini düşünüyorum ama eğer bizdeki gibi yapılacaksa, yapılmaması gerektiğini düşünüyorum. Yani bizdeki gibi ise kaynaştırma denilen şey, bence kalksın. Kimseyi bu kadar hırpalamaya gerek yok. Çok kısa okul saatleriyle uyum gruplarına falan katılsın çocuklar. Öğleden sonraları için de biz bir şey yapalım. Belki kendine benzeyen kişilerle bir arada olacak, evet ama orada hırpalanmasından, 8 saat Çince gibi anlamadığı bir şey dinlemesinden daha insani olduğunu düşünüyorum. Eğer orayı iyileştiremiyorsak ön koşulum bu.”

Aynı zamanda öğretmenlerin işbirliği içinde çalışmasını önemseyen altı öğretmen bulunmaktadır. Bu öğretmenlerden Nisan Öğretmen buna ek olarak öğretmenlerin işbirliği içinde çalışmasının öneminden bahsederken “*Bir kere öğretmenle özel eğitim öğretmenin iletişim, sağlıklı bir iletişim. Bence en önemlisi bu. Eğer bu iletişim sağlıklı bir şekilde kurulursa, bence öğrenciler için faydalı olacağımızı düşünüyorum çünkü aynı şeyler yapılacak, aynı uygulamalar yapılacak, eksik yönler beraber saptanıp bunun üzerine gidildiğinde daha kolay ilerleme sağlanacak. Bunları sunabilirim. Benim aklıma gelenler onlar.*” cümlelerini kurmuştur.

Gül Öğretmen bu soru için “*Bireysel eğitim programlarının gerçekçi olarak hazırlanması gerektiğini düşünüyorum. Akademik becerilerden ziyade daha diğer duygusal, sosyal ve uyum becerilerinin ağırlıklı yer aldığı bir eğitim programından bahsediyorum. Çocuğun okul dışındaki sürecinde de onu destekleyecek böyle bir eğitim programının ev içerisinde de olması gerektiğini düşünüyorum. Ancak böyle tam bütünüyle oluşmuş bir kaynaştırmadan söz edebiliriz.*” cevabını vererek gerçekçi BEPler ve bütünleştirme konusuna vurgular yapmıştır.

Totalde ise öğretmenlerin istedikleri bütünleştirme, işlevsel amaçlar, işbirliği, düzenli bilgilendirilme ve temelden sağlam kaynaştırma eğitimidir.

4. TARTIŞMA VE ÖNERİLER

4.1. Tartışma

Araştırmada bir ÖERM' e devam eden kaynaştırma öğrencilerine, öğrencilerin ailelerine ve sınıf öğretmenlerine ÖERM'deki öğretmenlerinin sağladığı destek hizmetler ve ÖERM öğretmenlerinin ihtiyaçlarının belirlenmesi hedeflenmiştir. Bu amaçla bir ÖERM' de çalışan ve hâlihazırda kaynaştırmaya devam eden öğrencisi bulunan 15 öğretmenle yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular tartışılırken beş ayrı başlıkta bir akış oluşturulmuştur. Birinci başlıkta kaynaştırma tanımı ve kaynaştırma öğrencilerine ilişkin görüşler, ikinci başlıkta kaynaştırma öğrencisinin devam ettiği okulun sorumlulukları, üçüncü başlıkta ÖERM öğretmenlerinin sorumlulukları, dördüncü başlıkta ÖERM öğretmenlerinin kaynaştırmayı desteklemek amacıyla sundukları hizmetler ve son olarak da beşinci başlıkta ÖERM öğretmenlerinin kaynaştırma sürecinde yaşadıkları sorunlar ve ihtiyaçları tartışılmıştır. Yapılan bu tartışmalar ışığında uygulamacı ve araştırmacılara önerilerde bulunulmuştur.

4.1.1. Kaynaştırma Tanımı ve Kaynaştırma Öğrencileri ile Çalışmaya İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmaya katılan öğretmenlerden bu zamana kadarki deneyimleri ışığında kaynaştırma tanımı yapmaları istenmiştir. Öğretmenlerin çoğu kaynaştırmayı birlikte eğitim alma olarak ifade etmiştir.

Özel gereksinimli çocukların bireysel gelişimlerini ve toplumla bütünleşmelerini en üst düzeyde sağlamak üzere benimsenen ilke, bu çocukların akranlarıyla birlikte aynı eğitim ortamlarında eğitim alması anlamına gelen kaynaştırma eğitimidir. Kaynaştırma, gerektiğinde özel gereksinimli öğrenciye ve/veya sınıf öğretmenine destek özel eğitim hizmetleri sağlanarak özel gereksinimli öğrencinin normal eğitim ortamında akranlarıyla eğitim görmesidir (Odom ve McEvoy 1990; Kırcaali-İftar, 1992; Batu ve Kırcaali-İftar, 2007; Rotheram vd., 2010; Odom, 2000; Sucuoğlu ve Kargın, 2006). Kısaca akranlarıyla “birlikte eğitim alma” şeklinde bir tanım yapan öğretmenlerin çoğunluk olan bir kısmı da “kaynaştırma sadece okulda kalmamalı bireyler her ortamda kaynaşmalı” demiştir. Alanyazına bakıldığında

günümüzde bireyin okula değil okulun bireye uyum sağladığı ve onun öğrenme hızını gözetmediği, sadece okulla kalmayıp bireyi her yerde kaynaştırma hedefleyen "birliktelik" liğe bütünleştirme denmektedir (Salend, 2001). Kaynaştırma da bütünleştirme de özel gereksinimli çocukların beceri ve işlev düzeylerinden bağımsız olarak tüm çocukların bir arada, aynı eğitim ortamlarında eğitim görmesi gerektiği düşüncesine dayanır (<http://www.tohumotizmportali.org/icerik/toplumsal-yasama-katilimisaglamak/kaynastirma/otizm-ve-kaynastirma>, Erişim tarihi: 06.06.2019). Kaynaştırma uygulamalarının etkililiğini araştıran birçok çalışma göstermektedir ki akranlarıyla birlikte eğitim gören özel gereksinimli çocukların, topluma etkin katılım ve yaşam kalitelerini artırma şansları yükselmektedir (Sucuoğlu, 2004). Bu çalışmada da öğretmenler kaynaştırma için aynı vurguda bulunmuş ve aynı zamanda bütünleştirmenin gerekliliğinden bahsetmişlerdir.

Araştırmaya katılan öğretmenlere kaynaştırmaya yönelik bir ders alıp almadıkları, eğer aldılarsa bunun mesleklerine ne gibi katkıları olduğuna dair görüş belirtmeleri istenmiştir. Öğretmenlerin çoğu bu dersin kaynaştırmaya ve özel eğitimin teorik bilgilerine dair donanım kazandırdığını ve aynı zamanda program hazırlamalarını kolaylaştırdığını ifade etmiştir.

2006-2007 eğitim-öğretim yılında YÖK' ün öğretmen yetiştirme programında yaptığı değişikliğe göre eğitim fakültelerinde bulunan tüm bölümler için 2 kredilik Özel Eğitim dersleri zorunlu hale gelmiştir (https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Yeni-Ogretmen-Yetistirme-Lisans-Programlari/AA_Sunus_%20Onsoz_Uygulama_Yonergesi.pdf Erişim tarihi: 05.06.2019). Babaoğlu ve Yılmaz (2010) ın yaptığı araştırmada ise araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin hepsi üniversitede aldıkları kaynaştırma eğitiminin yetersiz olduğunu düşünmektedirler. Bizim araştırmamızın bulgularına göre öğretmenler aldıkları derslerin kaynaştırmaya ve özel eğitime yönelik teorik bir donanım sağladığını düşünmektedirler. Alanyazında yapılan araştırmalara bakıldığında, öğretmenlerin çoğunluğu kaynaştırmaya yönelik bir ders almadığından ve yaşadığı sorunlardan bahsetmektedir (Keser, 2016 ; Gürgür vd., 2016 ; Balo, 2015 ; Altınkurt, 2008). Özellikle YÖK'ün 2013'te aldığı Özel Eğitim dersini zorunlu kılan karardan önce mezun olan öğretmenlerin bu konuda eksik hissettikleri aşikârdır. Bunu destekler nitelikte bizim sorduğumuz soruyla beraber öğretmenler kaynaştırmanın ne olduğunu anlatan herhangi bir ders almış olmanın memnuniyetinden bahsetmiş ve aynı zamanda bu ders sayesinde daha rahat program hazırlayabildiklerini eklemiştirler.

Araştırmaya katılan öğretmenlere kaynaştırma öğrencileriyle çalışmaya yönelik düşünceleri sorulmuş, öğretmenlerin çoğunluğu kaynaştırma öğrencileriyle çalışmanın çok keyifli olduğunu ve her özel gereksinimli öğrenci için zorunlu olmasını dilediklerini belirtmişlerdir. Aynı zamanda neredeyse aynı sayıda öğretmen de kaynaştırmanın sosyal ve akademik becerileri desteklediğini bildirmiştir.

573 sayılı KHK'nın 12. Maddesinde "Özel Eğitim gerektiren bireylerin eğitimleri, hazırlanan bireysel eğitim planları doğrultusunda akranları ile birlikte her tür ve kademedeki okul ve kurumlarda uygun yöntem ve teknikler kullanılarak sürdürülür." maddesi yer almaktadır. Bu durumda özel eğitime gereksinim duyan bireylerin akranlarıyla eğitim alması devletimizce temin edilmesi gereken bir hak olarak bulunmakta olup bulgulara göre öğretmenlerin çoğunluğu da bu hakkın yerini bulması ve öğrencilerin kaynaştırılması gerektiğini savunmuştur. Salend (2001) sınıf içinde her öğrencinin kendi gelişimi doğrultusunda ilerlemesine olanak verecek bir öğrenme ortamı oluşturulmasının ve öğrencilerin yalnızca akademik yönden gelişmeleri değil, aynı zamanda sosyal kişisel yönden de gelişmelerinin de hedeflenmesinin önemli olduğunu söylemiştir (Salend, 2001). Balo (2015) yaptığı araştırmayla sınıflarda kaynaştırma öğrencisi olmasının akranlarda yardımlaşma, sorumluluk, duyarlılık ve empati duygusunun gelişmesini sağladığı, öğrencilerin bireysel farklılıklara saygı göstermeleri gerektiği bilincini uyandırdığı ve dolayısıyla karşılıklı etkileşim içerisine girdikleri bulgularına ulaşmıştır (Balo, 2015). Kaynaştırmanın şu durumda her iki taraf için de önemi küçümsenemeyecek bir sosyal destek sağladığı açıktır. Gürgür vd.'nin (2012) yaptığı araştırmada kaynaştırmanın destek hizmet sağlandığı takdirde akademik ve sosyal becerileri desteklediği bulgularına ulaşılmıştır. Ek olarak sınıf atmosferi ve etkinliklerinin tüm bireyleri kapsayıcı bir nitelikte olması öğretmenlerin uygulamayla ilgili tutumlarıyla yakından ilişkilidir. Sınıf ortamının toplumun küçük bir modeli olduğu kabul edilirse, sınıftaki sağlıklı iletişimin diğer sosyalleşme alanlarına da taşınacağı; bu sebeple sınıfta sağlıklı etkileşim ortamının sağlanmasında öğretmenin olumlu tutumunun çok önemli olduğu söylenebilir (Sart vd. 2004). Bu araştırma sonuçlarına göre de öğretmenler kaynaştırma ortamında bulunan öğrencilerin akademik olarak desteklendiği kanaatindedir.

4.1.2. ÖERM' lere Devam Eden Öğrencilerin Gittiği Kaynaştırma Okulunun Sorumluluklarına İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmaya katılan öğretmenlere kaynaştırma sınıf öğretmeniyle görüşüp görüşmedikleri; görüşüyorlarsa neler gördükleri sorulmuş, öğretmenlerin çoğu okulda

yaşanan problemler ve çözüm önerileri üzerine görüşüğünü, gerekirse okula gittiğini ifade etmiştir.

Eğitimciler genellikle yetersizliği olan öğrencilerin normal gelişim gösteren akranları ile birlikte olabilecekleri kaynaştırma ortamlarına yerleştirilmesine direnç göstermekte ya da genel eğitim ortamına uyum sağlayan, akademik ve davranışsal becerilere sahip öğrenciler söz konusu olduğunda kaynaştırmayı desteklemektedirler (Praisner, 2003) Araştırmalar eğitimcilerin sergiledikleri olumsuz tutumların ya da direnç gösterme eğiliminin; kaynaştırmanın işbirlikçi öğretim düzenlemelerini gerektirmesi, aile katılımını sağlanmasına ilişkin duydukları kaygı ve kendilerine sunulan destek hizmetlerinin ve aldıkları eğitimin yetersizliği gibi etmenlerden kaynaklandığını ortaya koymaktadır (Değirmenci ,Odluyurt,ve Adaloğlu 2015). Bulgularımıza göre ÖERM öğretmenleri kaynaştırma sınıf öğretmenleriyle iletişime geçmekte ve destek sağlamaya çalışmaktadır. Bunun yanında Gürgür, ve Kol' un (2016) çalışmasında öğretmenler kurum içi ve dışı işbirliğinin öneminden, kurum dışında okulların rehber ve sınıf öğretmenleri ile iletişim kurma çabalarından bahsetmişlerdir. Öğretmenler kurum dışında farklı okulların sınıf öğretmenleriyle iletişim ve işbirliği sorunu yaşadıklarını özellikle dile getirmişlerdir. Aynı zamanda Korucu (2005), yürüttüğü araştırmayla ÖERM' lerin kurum dışı öğretmenlerle işbirliği kurmada sorunlar yaşandığı bulgularına ulaşmıştır. Bu araştırmada da çıkan sonuçlardan birinin öğretmenlerle olan iletişim sorunu olmasının yanında çoğunluk olarak ÖERM' de çalışan öğretmenler, kaynaştırma okulundaki öğretmenlerle problem çözme odaklı görüşmeler yaptığından bahsetmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlere öğrencilerinin gittiği kaynaştırma okulunun sorumluluklarının neler olabileceği sorulmuş, öğretmenler okulun çocuğun gelişimine uygun BEP hazırlaması, destek eğitim sunması, problemlere yardımcı olması gerektiğini söylemiş; okulun akranları bilgilendirilmesi gerektiğini ve çocukları hiçbir şekilde ayırtmaması gerektiğini ifade etmiştir.

Kaynaştırma, yetersizliği olan öğrencilerin genel eğitim ortamlarına yerleşmeleri ile birlikte gelişim alanlarında kendilerinden daha yüksek düzeyde performans sergileyen akranları ile bir arada olmalarına ve onlardan gün içerisinde bir dizi öğrenme fırsatı elde etmelerine olanak sağlamaktadır. Bu açıdan öğrencilerin akademik ve sosyal gelişimine yönelik olumlu etkileri kaçınılmazdır (Allen ve Cowdery, 2005). Kaynaştırma uygulamaları (a) fiziksel kaynaştırma, (b) sosyal kaynaştırma ve (c) toplumsal kaynaştırma olmak üzere üç temel işlevi

barındırmaktadır. Ancak önemine ve bir dizi olumlu etkisine rağmen kaynaştırma uygulamaları yeterince etkili ve başarılı biçimde sürdürülememekte, çoğunlukla fiziksel kaynaştırmanın ötesine geçememektedir. Fiziksel bir kaynaştırma ise, tek başına başarıyı sağlamada yetersiz kalmaktadır (Collins, 2007). Alanyazına baktığımızda, Yıkılmış ve Özbey'in (2009) yürüttüğü çalışmada, aile ve okul yöneticilerinin kaynaştırma uygulamalarına devam eden öğrencilerin okul içinde destek eğitim almadıklarını ve ÖERM'lerde öğrencilere destek hizmet sağlanması gerektiğini ortaya koymuşlardır. Ancak ÖERM'de yürütülen araştırmamızda öğretmenlerin beklentisi ise kaynaştırmanın esas tanımında da yer alan “destek hizmet sağlanır” ibaresinin yerinde ve doğru şekilde verilmesidir. Özel gereksinimli öğrencilerin ise, tüm gruba yönelik öğretim düzenlemelerinin yanı sıra bire-bir öğretim ve küçük grup öğretim düzenlemelerinde daha yüksek düzeyde akademik performans sergilemektedir. Bu durum destek hizmet sağlanmasını özellikle gerekli kılmaktadır. Destek hizmetin sağlıklı verilememesi kaynaştırma uygulamalarında öğrencilerin öğrenme gereksinimlerinin görmezden gelinmesi ile sonuçlanmakta ve uygulamanın başarıya ulaşmasını engellemektedir (Collins, 2007). Kaynaştırma eğitimi, sadece özel gereksinimli öğrencinin genel eğitim sınıfına yerleştirilmesi anlamına gelmez. Kaynaştırma eğitiminin temel ilkelerinden biri genel eğitim sınıflarında eğitim gören özel gereksinimli öğrencilere ve öğretmenlerine özel eğitim desteği sağlanmasıdır (Sucuoğlu, 2008). Zira destek özel eğitim hizmetlerinin kaynaştırma uygulamalarının niteliği açısından çok önemli bir önkoşul olduğu belirtilmiştir (Baker ve Zigmond, 1995). ABD'de engelli bireylere uygun özel eğitim hizmetleri ile birlikte ilişkili hizmetler, yardımlar ve destekler de sağlanır ve bu hizmetler, mümkün mertebe bireyi eğitim ortamından ayırmadan kendi okulunda ücretsiz bir şekilde sunulur (DESÖP, 2013). Türkiye'de ise bu durumda destek hizmet sağlama konusundaki eksiklik, ÖERM öğretmenlerinde beklenti olarak okulların destek hizmet sağlama, BEP hazırlama, problemler konusunda yardımcı olması şeklinde yansımıştır. Ancak kaynaştırma hakkındaki en önemli kıstaslardan biri olarak tüm bireylerin işbirliği yapması gerekmektedir. Yaptığı araştırmada Balo (2015) akranların kaynaştırma öğrencisine karşı önyargılı olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Bu durumda okulun akranları bilgilendirmesi gerektiği sonucuna ulaşılır. Özel gereksinimli öğrencinin kaynaştırılmasında başarıya ulaşabilmek için sınıf öğretmeni, özel eğitim öğretmeni, okul yöneticileri, özel gereksinimli öğrenci, özel gereksinimli öğrencinin ailesi, normal gelişim gösteren öğrenciler, rehber öğretmen ve okul psikoloğu gibi okulda çalışan diğer personellerin hepsi işbirliği içerisinde çalışmalıdır (Batu ve Kırcaali-İftar, 2007, s. 23; Kwapy, 2004, s.42). Kaynaştırma öğrencisiyle bir şekilde temasta olacak herkesin işbirliği içinde çalışması ve okulun kaynaştırma öğrencisine bu

konuda en büyük desteği sağlamasının yanında öğretmenlerin söylediği önemli şeylerden bir diğeri de kaynaştırma öğrencisinin hiçbir şekilde diğerlerinden ayrı tutulmaması gerektiğidir. Yıkılmış ve Özbey (2009) yürüttükleri araştırma sonucunda öğrencilere ayrımcılık yapmaksızın eşit davranılmasının şart olduğunu vurgulamıştır. Kaynaştırma, kaynaştırılan bireye sağlanan hizmetlerin lütuf değil bir hak olduğunu herkesin bilmesiyle başlar. Bireyin sadece birey olmasından ileri gelen “aynı” lığı doğuştan veya sonradan kazandığı “farklı”lığından daha üstündür.

4.1.3. Uygulamacıların Kaynaştırma Öğrencilerine, Öğretmenlerine, Ailelerine Sağladıkları ve Bu Süreci Destekleyen Hizmetlere İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmaya katılan öğretmenlere ÖERM’deki kaynaştırma öğrencilerine yönelik görevlerinin neler olabileceği ve kaynaştırmayı destekleyici hizmetlerin neler olduğu sorulmuş öğretmenlerin tamamı bu merkezlerin ailelere, öğretmenlere, okul idaresine destek sağlayabileceğini ifade etmiştir. Ayrıca, öğretmenler karşılıklı işbirliği içinde olduklarını, çocuğun neye ihtiyacı varsa onu ve genelde sosyal, duygusal beceri zorluklarıyla iletişim becerilerini desteklediklerini ifade etmiştir.

ÖERM’lerde uygulanan programların içeriğine göre özel gereksinimli çocuklara günlük yaşam becerileri, iletişim becerileri, sosyal beceriler gibi alanlarda öğretim yapılırken problem davranışların azaltılması ve değiştirilmesine yönelik hizmetler sunulmaktadır (http://ookgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_07/05112207_YZEL_EYYTYM_KURUM_LARI_YYNETMELYYY_05.07.2018.pdf, Erişim tarihi: 28.05.2019). DESÖP (2013) kapsamında ASPB’ nin yaptığı araştırmada öğretmenler ÖERM’lerde destek özel eğitime ilişkin; eğitimin kapsamı, süresi, biçimi ve sürekliliği; aile katılımı, aile bilgilendirmesi ve aile eğitimi; kurum içi ve kurumlar arası işbirliği konularında destek sağladıklarını belirtmişlerdir. Türkiye’de destek özel eğitim hizmetlerinin uygulanmasını ve işleyişini inceleyen araştırmalarda engelli bireylere okul içinde destek hizmetler sağlanmadığı ve okul dışından sağlanan destek hizmetlerin ÖERM’lerde sağlanan hizmetlerle sınırlı olduğu, sınıf öğretmenlerine ise devlet tarafından gerekli destek hizmetlerin sağlanmadığı bulunmuştur. ÖERM’lerde sunulan hizmetlerin uygulanmasını ve işleyişini inceleyen araştırmalarda ise genellikle bu hizmetlerin sunulması sırasında; kurumlar arası işbirliği, nitelikli personel istihdamı, eğitim programları, aile-personel iletişimi ve işbirliği, denetleme ve finans gibi sorunlar yaşandığı bulgularına ulaşılmıştır (DESÖP, 2013). ÖERM öğretmenleri aile-öğretmen-okul arasında bir köprü görevi görüp hepsine destek sağlamaya çalışmakta, çoğu

zaman da bu süreçte sorun yaşamaktadır. Her durumda bu üç grubun herhangi birinde yaşanan probleme yönelik işbirliği kurmak problemin çözümü için öğretmenlerce elzem görülmekte ve genellikle bu köprü görevini tek başına üstlendiğinden kendi kendine edindiği bir görev olarak ifade edilmektedir.

Ayrıca DESÖP (2013) çalışmasında yer alan verilerde öğretmenler; ÖERM' lerde kaynaştırma öğrencilerine yönelik okulla paralel olacak biçimde akademik becerilerin öğretimine ağırlık verdiklerini, öğrenciler için işlevsel beceri öğretimi yaptıklarını, problem davranışları azaltmak üzere çalıştıklarını ve büyük yaştaki öğrenciler için ise sosyal beceri öğretimi için çalışmalar yaptıklarını dile getirmişlerdir. Dolayısıyla yaptığımız bu araştırmada da öğretmenler kaynaştırmayı destekleyici olarak bazı öncelikli destekler sunsa da asıl olarak çocuğun neye ihtiyacı varsa onu gözettiğini söylemektedir. Gürgür, Kış ve Akçamete (2012) yaptığı araştırmada öğretmen adaylarının tamamı kaynaştırma uygulamalarında yer alan özel gereksinimli öğrencilerin destek hizmetleri almaları gerektiğini ifade etmiştir. Öğretmenler bu durumun önemini ise kaynaştırma öğrencilerinin akranlarından daha yavaş öğrenmeleri, akademik başarısızlık ve sosyal becerilerde yetersizliklerine bağladıkları şeklinde açıklamışlardır. Dolayısıyla destek hizmet sağlama noktasında önemli bir yerde bulunan ÖERM'lerde çalışan öğretmenler öğrencilerin ihtiyaç duyduğu bu becerilere odaklanmakta olduğunu söylemektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenlere kaynaştırma öğrencisinin sınıf öğretmenine sağladıkları hizmetler sorulmuş, öğretmenlerin neredeyse tamamı öğrenci ile ilgili fikir alışverişinde bulunduğunu, problemlere yönelik destek sunduğunu ifade etmiştir.

Gürgür, Büyükköse ve Kol' un (2016) yaptığı araştırmada öğretmenler kurum içi ve dışı işbirliğinin öneminden bahsetmiş ve okulların rehber ve sınıf öğretmenleri ile iletişim kurmaya çalıştıklarından bahsetmişlerdir. Yine aynı araştırma bulgularına göre öğretmenlerin sahip oldukları teorik alt yapıyı uygulamaya dönüştürmekte zorlandıkları sonucuna varılmaktadır. Aynı şekilde Balo'nun (2015) araştırmasına göre öğretmenlerin büyük çoğunluğu uygulanan kaynaştırma uygulamalarından memnun olmadığı, yine büyük bir kısmının kaynaştırma eğitimine yönelik yeterli eğitime sahip olmadığı, karşılaştıkları kaynaştırma öğrencilerine nasıl davranılması gerektiğini bilmedikleri ifadelerinde bulunmuştur. Dolayısıyla ÖERM öğretmenlerinin neredeyse tamamı öğretmenlerin destek talep etmesi ve iletişime açık olması halinde fikir alışverişinde bulunduğunu ve problemlere yönelik destek sunduğunu ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlere kaynaştırma öğrencisinin ailelerine sağladıkları hizmetler sorulmuş, öğretmenlerin neredeyse tamamı danışmanlık hizmeti sağladığını, problemlere yönelik çözüm önerilerini konuştuklarını ifade etmiştir.

Alanyazında gerçekleştirilen araştırmalar ÖERM’lerde hizmet sürecinde özellikle ailelerle işbirliği ve aile katılımı ile ilgili sorunların varlığını işaret etmektedir (Korucu, 2005; Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı-ÖZİDA, 2006). Ancak 573 sayılı “Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” nin 4. Maddesinde “ailelerin, özel eğitim sürecinin her boyutuna aktif katılmalarının sağlanmasının esas” olduğunu açık bir şekilde belirtmektedir. Varol’a (2005) göre, yapılan aile araştırmalarının sonucunda, ailelerin bilgi gereksinimi, destek gereksinimi, çocuğunun durumunu başkalarına açıklayabilme, toplumsal servisler, maddi gereksinimler, ailenin işleyişi ile ilgili gereksinimler ve çocuğunun eğitimine yönelik gereksinimleri olduğu bulgularına ulaşılmaktadır. Araştırmamızın yapıldığı ÖERM öğretmenleri de bu duruma cevaben ailelere danışmanlık hizmeti sağlayıp problemlere yönelik çözüm önerileriyle ilgili fikir alışverişinde bulunduğunu ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlere kaynaştırma öğrencileriyle çalışmaya önem verdikleri konular sorulmuş, öğretmenlerin sosyal, duygusal ve iletişimsel beceriler üzerine ağırlık vererek çalıştığını ifade etmiştir.

DESÖP (2013) çalışmasında destek özel eğitim hizmetlerine ilişkin katılımcılar; ÖERM’lerde; işlevsel beceri öğretimi, sosyal beceri öğretimi, problem davranışların azaltılması gibi çalışmalar yapılmasına karşın yapılan çalışmaların çoğunlukla akademik becerilerde yoğunlaştığını ifade etmişlerdir. Ancak özel gereksinimli öğrencilerin akademik başarı ve sosyal kaynaştırması için de mutlaka özel eğitim destek hizmetlerin sunulması gerektiği unutulmamalıdır (Gürgür, Kış ve Akçamete, 2012). Bu araştırmada ise ÖERM’lerde çalışan öğretmenler kaynaştırma öğrencisinin neye ihtiyacı varsa onu desteklediği ifadesinin yanında özellikle sosyal, duygusal ve iletişimsel becerileri desteklediğini ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerden kaynaştırma öğrencileriyle özel olarak çalışmaya önem verdikleri konular olduğunu ifade eden öğretmenlere çalıştıkları bu konuların onlara sağladığı yararlar sorulmuş, cevap veren öğretmenlerin neredeyse tamamı sosyal kabulünü, uyumunu ve katılımını artıracaklarını düşündüğünü ifade etmiştir.

Türkiye’de destek özel eğitim hizmetlerinin etkililiğini inceleyen araştırmalarda; hem sınıf içi hem de sınıf dışı destek özel eğitim hizmetlerinin, engelli bireylerin akademik başarılarının artmasında ve problem davranışlarının azalmasında etkililiği olduğu görülmüştür. Ayrıca bu tür destek hizmetlerin sunulmasına ilişkin aile ve öğretmen görüşleri ise genellikle olumlu yöndedir (DESÖP, 2013). ÖERM’ ler bu tür desteklerin sunulduğu en önemli kaynak olmasından ötürü öğrencilerin ilk olarak beslendikleri yerdir. Öğretmenler bir önceki soruda sosyal, duygusal, iletişimsel becerilerle ilgili çalışmaya ağırlık verdiklerini söylerken bu çalışmaların onların sosyal uyum ve sınıf içi kabulünü artıracaklarını düşündüklerini de ifade etmiştir. Kaliteli bir eğitim ortamının temin edilmesi için öğrencilerin bireysel olarak desteklenmesi önemlidir (Bednarczyk, Alexander-Whiting ve Solit, 1994). Kaynaştırma öğrencisinin genel eğitim sınıfından en yüksek verimi alabilmesinin yolu ise sınıfa uyum sağlamasından geçmektedir; ne yazık ki desteklenmeden sınıfa adapte olmakta güçlük çekeceğinden ÖERM’ ler bu görevi üstlenmektedir.

4.1.5. ÖERM’ de Görev Yapan Uygulamacıların Kaynaştırma Sürecinde Yaşadıkları Sorunlar ve İhtiyaç Duydukları Desteklere İlişkin Görüşlerin Tartışılması

Araştırmaya katılan öğretmenlerden kaynaştırma öğrencisiyle çalışırken öğretim sırasında bir sorunla karşılaşmış ve karşılaşmadıkları ve karşılaştığını ifade eden öğretmenlere karşılaştıkları sorunların neler olduğu sorulmuş, öğretmenler okul ve ÖERM arasında genelleme aşamasında sıkıntı yaşadığını, sosyal duygusal sorunlarla karşılaştığını ve öğrencinin problem davranışları dolayısıyla kaynaştırma öğretmeniyle sorunlar yaşadığını ifade etmiştir.

İzci (2005) kaynaştırma eğitimi konusunda istenilen sonuca ulaşamamasının ve verim alınamamasının sebebi olarak sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma ile ilgili yeterli bilgiye ve donanıma sahip olmamasından kaynaklı olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Dolayısıyla ÖERM öğretmenleri kaynaştırma ile ilgili yeterli donanıma sahip olmayan öğretmenlerin sınıflarında öğrencileri ihmal etmesi ve/veya ÖERM’de öğretmeni tarafından öğretimi yapılan becerinin genel eğitim sınıfında başka şekilde öğretiminin yapılmaya çalışılmasından kaynaklı olarak genelleme sorunları yaşadıklarını ifade etmiştir. Alanyazında destek hizmet sağlayan öğretmenler arasında iletişim ve işbirliği eksikliği yaşandığı durumlarda gerçekleştirilen uygulamalar arasında tutarsızlıklar olabileceği ve sürecin başarısızlıkla sonuçlanabileceği vurgulanmaktadır (Johnston, Allington ve Afflerbach, 1985; Will, 1986). Öğrencilerin

sınıflarında kabul ve uyum sorunu yaşamaması, bu sorunları yaşarken destek alamaması da aynı kapıya çıkmaktadır; işbirliği sorunu.

Araştırmaya katılan öğretmenlerden kaynaştırma öğrencisiyle çalışırken öğretim sırasında bir sorunla karşılaştığını ifade eden öğretmenlere karşılaştıkları sorunların nedenlerini neye bağladıkları sorulmuş, öğretmenler normal okul öğretmenlerinin özel eğitim merkezindeki öğretmenleri ile iş birliğine girmeyip tamamen farklı çalışması şeklinde ifade etmiştir.

Gürgür (2008) yaptığı araştırmayla, işbirlikçi yaklaşımın ülkemizde yaygınlaştırılması gereken bir uygulama olması üzerinde durmuştur. Alanyazında özel eğitimin bir ekip işi olduğu ve bu ekibin gönüllü bir iletişim ve işbirliği çerçevesinde bir arada çalıştığı takdirde birey için sağlanan hizmetlerin hedefine ulaşabileceği, dolayısıyla öğretmen olmanın öncüllerinden biri olarak diğerleriyle işbirliği yapmanın temel bir beceri olduğu vurgulanmaktadır (Cavkaytar, 2006; Seferioğlu, 2004; Akarsu, 2001; Ersoy ve Avcı,2000). Yapılan bu çalışmada öğretmenler işbirliği eksikliğinden kaynaklı olarak genelleme, uyum ve dolayısıyla problem davranış yaşadığını vurgulamaktadır. Bu nedenle başarılı kaynaştırma için öğretmenler arasındaki işbirliğini sağlayıcı düzenlemelerin ve planlamaların yapılması önemli olduğu belirtilmektedir (Will, 1986).

Araştırmaya katılan öğretmenlerden kaynaştırma öğrencisiyle çalışırken öğretim sırasında bir sorunla karşılaştığını ifade eden öğretmenlere bu sorunların aşılması için nelerin yapılması gerektiğini düşünüyorsunuz diye sorulmuş, öğretmenlerin çoğu işbirliği ve eşgüdümlü çalışma şeklinde cevap vermiştir.

Özel gereksinimli bireylerin eğitim ve rehabilitasyonunu sağlamak amacıyla açılmış olan resmî ve özel özel eğitim kurumlarının konu ile ilgili tüm kurum ve kuruluşlarla tanı, değerlendirme, yönlendirme, BEP hazırlama, personel eğitimi, aile eğitimi, mesleki eğitim, istihdam, toplumun bilinçlendirilmesi, mali konular, engellilerin hak ve hukukları ile ilgili yasal düzenlemeler konusunda işbirliği içinde olmasının gerektiğini konun muhatabı olan herkes kabul etmekte; ancak bu işbirliği bir türlü kaynaştırmayı başarıya ulaştıracak şekilde sağlanamamaktadır (Altinkurt, 2008). Oysa sorunların aşılması için sınıf öğretmenlerinin, okul müdürlerinin, rehber öğretmenlerin kısacası okulda bulunan tüm personelin işbirliği yapması gerekmektedir (Balo, 2015). Bu araştırmada da ÖERM öğretmenleri özel eğitim öğrencisinin akranlarıyla birlikte eğitim alması söz konusu olduğunca kendilerinin de genel eğitim sınıf öğretmeniyle “birlikte” eğitim vermesi gerektiğini vurgulamıştır.

Araştırmaya katılan öğretmenlere kaynaştırmanın başarıya ulaşabilmesi için ÖERM öğretmenlerinin ihtiyaç duyduğu desteklerin neler olduğu sorulmuş, öğretmenler düzenli olarak deneyimi olan aile ve uzmanların desteğine/bilgisine ihtiyaç duyduğunu ifade etmiştir.

Öğretmenlerin hizmet öncesinde aldığı eğitim mesleğin uygulanışında tüm ihtiyaçlara cevap verememektedir. Aldıkları eğitimlerin kusursuz olduğu varsayılsa bile, meslekteki yeni gelişmelere uyum sağlamak ve çevresel koşulların gereklerini yerine getirebilmeleri için öğretmenlere sürekli eğitim sağlanması gerekmektedir. (Aydın, 2005:189). Gürgür, Kış ve Akçamete'nin (2012) birlikte araştırma yürüttüğü öğretmen adayları sürece başlamadan bilgilendirilmiş olmalarına karşın bu bilgilendirmenin ve zaman zaman yapılan toplantıların yeterli olmadığı, öğretmen adaylarına bu konuda daha sistematik bir rehberlik verme sürecinin yapılandırılmasına ihtiyaç duyduklarını vurgulamıştır. Alanyazında gerçekleştirilen araştırmaların sonuçları da ÖERM'lerde görev yapan öğretmenlere mesleki gelişim olanaklarının sağlanmasına ihtiyaç duyduğunu göstermektedir (ÖZİDA, 2006; Korucu, 2005; Sağıroğlu, 2006). Zira alanyazında hizmetiçi eğitimlerin beklendik düzeyde verilmediği görülmektedir (Ataman, 2003). Aynı şekilde Korucu (2005) ve Baz'ın (2010) yürüttüğü araştırmalarda personelin kendini geliştirmesiyle ilgili profesyonel bir çalışmanın bulunmadığı, zaten bu ihtiyacı karşılayacak yetişmiş eleman sıkıntısının olduğu, verilen eğitimlerin yetersiz olduğu, çoğunlukla ihtiyaçları karşılamadığı ve nitelik olarak eksik kaldığı şeklinde bulgulara ulaşılmıştır. Oysa kaynaştırma, destek sağlayan her kesim için daimi sürece desteği planlama ve kendini revize edebilme seçenekleri sağladığı sürece başarılı bir kaynaştırma olabilecektir. Özel eğitimin en büyük zorluğu, problem çözme becerilerini sürekli olarak özel eğitime gereksinim duyan öğrenciler üzerinde kullanan öğretmenlerin kişisel hayatlarında tükenmişlik hissetmesidir. Bu durumda deneyimli/uzman kişilerin desteği kaynaştırma sürecine dâhil olan herkesi rahatlatacağından ÖERM öğretmenlerinin en çok ihtiyaç duyduğu şey olarak bu söylem gün yüzüne çıkmaktadır. Hatta sadece öğretmenler değil aileler de aynı taleplerde bulunmakta olup Sağıroğlu'nun (2006) yürüttüğü araştırmada aileler belli aralıklarla kurumun, alanında uzman kişileri çağırarak panel, konferans, seminerler düzenlenmesi talep ettiği bulgularına ulaşmıştır. Smagulova (2009) ise hizmet içi eğitim verilmesinde, personelin kendi iş alanına yönelik ve uygulamalı bilgiler sağlanmalıdır önerilerinde bulunmuş ve hatta eklemiştir; yöneticilere yönelik hizmet içi eğitim programlarında ise liderlik becerileri, motivasyon yöntemleri ve iletişim ile ilgili bilgilerin öncelikle verilmesi önemli görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenlere kaynaştırmanın başarıya ulaşabilmesi için ihtiyaç duydukları eğitimlerin içeriklerinin nasıl düzenlenmesi gerektiğini düşündükleri sorulmuş, öğretmenlerin neredeyse tamamı daha az teori daha çok uygulamaya ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir.

Gürgür, Büyükköse ve Kol'un (2016) yürüttüğü araştırmada öğretmenlerin dile getirdikleri en önemli sorun, hizmet öncesinde yeterli donanımla ÖERM' lerde çalışacak şekilde yetiştirilmediklerini ifade etmeleridir. Bu bakımdan öğretmen yetiştirme programlarının tekrar gözden geçirilerek ÖERM' lere ilişkin teorik ve uygulamalı derslerin verilmesinin gerekliliği önemli görülmektedir. Sucuoğlu ve Akalın (2010) bazı sınıf öğretmenleriyle yaptığı araştırmada kaynaştırma ve özel gereksinimli çocuklarla ilgili hizmet içi eğitim programlarına katılan öğretmenlerin bu programları kısa süreli bulduğu ve yapılan eğitimlerde öğretmenlerin sadece bilgilendirilmesi amaçlandığı bulgularına ulaşmıştır. Bu sebeple, hizmet içi eğitim programlarına katılım gösteren öğretmenlerin konuyla ilgili farkındalıkları artsa dahi öğretmenler, öğretim süreci içerisinde kullanabilecekleri işlevsel bilgiyi alamamakta, bu kurslarda edindikleri yöntem ve teknikleri kendi sınıflarında uygulayamadıklarını söylemektedirler. Gürgür, Kış ve Akçamete'nin (2012) yürüttüğü çalışmada ise öğretmen adaylarının bazıları üniversitelerden proje ve uygulamalar beklediklerini, derslerin daha çok uygulamaya dayalı olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bizim yürüttüğümüz araştırmada da diğer alanyazın araştırmalarıyla uyumlu olarak öğretmenler, uygulamaya yönelik eğitimlere ihtiyaç duyduklarını dile getirmişlerdir.

Araştırmaya katılan öğretmenlere kaynaştırma öğrencilerine daha iyi bir eğitim sunmak için önerilerinin neler olabileceği sorulmuş, öğretmenlerin çoğu bütünleştirmeye yönelik düzenlemeler yapılması ve daha gerçekçi BEP' ler hazırlanması gerektiğini ifade etmiştir.

573 sayılı KHK, yetersizliği olan çocukların eğitiminde hizmetlerin normalleştirilmesi için önemli bir kapı açmıştır. Çocuğun yapabildiklerine göre, yetersizliğin türüne ve derecesine bakmaksızın, eğitim sağlanma ve artırma fırsatını sağlamıştır. Ancak, tüm bunların hayata geçirilmesi için, yetersizliği olan her çocuk için bireyselleştirilmiş eğitim programı oluşturmak önkoşuldur (Özyürek, 2008). Balo'nun (2015) yürüttüğü araştırmada kaynaştırma eğitiminde kaynaştırma öğrencilerinin seviyelerinin ve özel gereksinimlerinin farklı olması nedeniyle her öğrenciye farklı plan yapılması gerektiğinden sınıf öğretmenlerinin ve rehber öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerine yönelik bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırladığı; fakat sınıf öğretmenlerinin bu planı hazırlamak için yeterli bilgiye sahip

olmadıkları bulgularına ulaşılmıştır. Halihazırda yeterli donanıma sahip olmayan öğretmenler ve BEP kurulunda yer alan bireyler yüzünden günü geçiştiren BEP' ler hazırlanmaktadır. Atıcı (2014), hem alanyazında hem de internet ortamında yeteri kadar BEP bulunmadığını dolayısıyla sınıf öğretmenleri için işlevsel BEP' lerle ilgili seçenek sunulabilmesi bakımından akademik çalışmalara daha fazla ağırlık verilmesi gerektiğini söylemektedir. Bireysel destek hizmeti ile ilgili araştırmalar bireysel destek hizmetlerinin başarıya ulaşabilmesi için planlamaların yine BEP'lere dayalı olması gerektiği ve öğrencilerin kalıcı öğrenmelerinin sağlanması için somut eğitim araç gereçlerinin önemli faktörler olduğu sonucuna ulaşmaktadır (Akçamete vd., 2009; Friend ve Bursuck, 2006; Gürgür, 2008). Gürgür, Kış ve Akçamete'nin (2012) yaptığı araştırmada öğretmen adaylarının çoğunluğu başarıdaki en önemli etkenin öğrencilere uygun olarak bireyselleştirmiş öğretimin sunulması olması olduğunu vurgulamışlardır. Yine aynı şekilde bireysel destek hizmetlerin birebir veya küçük grup öğretimi şeklinde öğrencinin ihtiyacına göre bireyselleştirilmesi sonucunda özel gereksinimli öğrencilerin akademik başarı ve sosyal beceriler açısından gelişme gösterdikleri bulgularına ulaşılmıştır (Akçamete vd., 2009; Haynes ve Jenkins, 1986; Jones, 2002; Klingner vd., 1998; Kulik ve Kulik, 1987; Lyon, 1995; Meyers vd., 1992; O'Sullivan vd., 1990; Thurlow vd., 2003). ÖERM öğretmenleri ile yürütülen bu çalışmada öğretmenlerin gerçekçi BEP arzusu birçok araştırmayla desteklenmekte ve önemi görülmektedir. Diğer yandan sosyal kaynaştırma ya da bütünleştirmenin sadece Milli Eğitim Bakanlığı'nın değil, yanı sıra diğer kurum ve kuruluşların, hatta genel anlamda toplumun sorumluluğu olduğu su götürmez bir gerçektir (Gürgür, Kış ve Akçamete, 2012). Uluslararası alanyazın doğrultusunda bir değerlendirme yapıldığında, Türkiye'de işletilen ÖERM politikasının bir destek hizmet türü olarak geçmediği, dolayısıyla da ÖERM' lerin aslında bütünleştirmede destek hizmet niteliği taşımadığı sonucuna erişilmiştir (Keser, 2016) Ancak esasen Türkiye'de eksik bırakılan destek hizmet kolonu için yegane mercii olarak ilk etapta ÖERM' ler iş yapmaktadır. Pek çok alan/kişi arasında köprü görevi görüp pek çok yere danışmanlık ve yönlendirme sunmaktadır. Bu bakımdan ÖERM öğretmenlerinin kaynaştırma açısından baktıklarında öğrencilerin her alanda bütünleştirilmesine yönelik düzenlemeler talebi önem kazanmaktadır.

Sonuç olarak, ÖERM' lerde çalışan öğretmenlerin büyük bir kısmının kaynaştırmaya ve kaynaştırmaya devam eden öğrencilerle çalışmaya yönelik görüşleri olumlu yöndedir. Ancak bu noktada özel eğitim ve kaynaştırma konusunda destek eğitim ve bilgi ihtiyaçlarının olduğu vurgulamaktadırlar. Öğretmenler sınıflarında bulunan kaynaştırma öğrencilerine akademik becerilerin kazandırılması, değerlendirilmesi ya da nasıl yaklaşılacağı konusunda

zorlandıklarını ve bu konuda yeterli destek hizmetlerin sağlanmadığını ifade etmekle birlikte lisans eğitimleri sırasında kaynaştırma eğitime ilişkin ders almalarının gerekliliğine de dikkat çekmişlerdir. Araştırmaya katılan öğretmenler öğrencilerinin gittiği kaynaştırma okulunun sorumluluklarının ilişkin uygun BEP hazırlaması, destek eğitim sunması, problemlere yardımcı olması gerektiğini söylemiş; okulun akranları bilgilendirilmesi gerektiğini ve çocukları hiçbir şekilde ayırtmaması gerektiğini ifade etmiştir. Tüm bunların yanında, ÖERM’ lerde çalışan öğretmenler olarak hem okula, hem öğretmene hem de gerektiğinde aileye destek sundukları görülmektedir. Ayrıca öğretmenler, kaynaştırma öğrencilerine yönelik destek sunan yapı olarak ÖERM’lerin görüldüğünü ve bu merkezlerin akademik, bireysel ya da davranış sorunlarıyla ilgili farklı destekleri sunan bir yapı olduğunu belirtmişlerdir.

4.2. Öneriler

Bu bölümde, araştırmanın bulguları doğrultusunda uygulamaya ve ileri araştırmalara yönelik öneriler yer almaktadır.

4.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler

1. ÖERM’ lerde görev yapan öğretmenler, kaynaştırma eğitime dair kurs, seminer ve hizmet içi eğitim aracılığıyla uzman kişiler tarafından bilgilendirilmelidir.
2. Milli Eğitim Bakanlığı, kaynaştırma öğrencileri ile çalışan ÖERM’ deki öğretmenlerin uygulamada karşılaştıkları sorunları aşması amacıyla bilgilendirici düzenlemeler yapabilir.
3. ÖERM yönetimleri tarafından kaynaştırma öğrencileri ailelerinin öğretmenler ile görüş alışverişinde bulunabilecekleri toplantı zamanları belirlenmelidir.
4. Kaynaştırma öğrencileriyle birebir ilgilenilmesi için okullarda işbirliği süreçleri geliştirilmelidir.
5. ÖERM’ lerde çalışan öğretmenler kaynaştırma öğrencilerine ilişkin kullanılabilecek öğretimsel uyarılama yapma ve etkili öğretim sunma konusunda seminerler almalıdır.

4.2.2. İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Bu araştırma, geliştirilecek bir anket ile daha fazla sayıda ÖERM’de çalışan öğretmenler ile yapılabilir.

2. Araştırmadan elde edilen bulguların genellenebilmesi amacıyla aynı araştırma farklı illerde, farklı katılımcılarla ve farklı araştırmacılar tarafından yinelenebilir.
3. Farklı araştırma yöntemleri kullanılarak ÖERM' lerde çalışan öğretmenlerin kaynaştırma uygulamalarına ilişkin görüş ve önerilerine yönelik araştırmalar desenlenebilir.
4. Daha önce sınıfında kaynaştırma öğrencisi ile çalışmamış ÖEMR deki öğretmenler ile gerçekleştirilerek elde edilen bulgular, bu araştırmanın bulgularıyla karşılaştırılabilir.
5. Araştırmadaki öğretmenlerin belirtmiş olduğu gereksinimler doğrultusunda, kaynaştırma eğitimindeki başarılarını artırmaya ilişkin özel eğitim uzmanları tarafından bir destek eğitim programı hazırlanarak bu programın etkililiği sınanabilir.

KAYNAKÇA

- Acarlar, F. (2013). Kaynaştırma modeli ve özel gereksinimli çocukların özellikleri. *Okul öncesinde kaynaştırma*, 21-74.
- Akay, E. (2011). Kaynaştırma Ortamındaki İşitme Engelli İlköğretim Öğrencilerine Sunulan Destek Eğitim Odası Sürecinin İncelenmesi *Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.*
- Akçamete, G., & Kaner, S. (1999). Cumhuriyetin 75 Yılında Çocuğa Yönelik Özel Eğitim Çalışmaları. 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi: Cumhuriyet ve Çocuk. *Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları*, 2, 395-405.
- Akçamete, G., Kış, A., & Gürgür, H. (2009). Özel gereksinimli öğrenciler için kaynaştırma modeli geliştirme projesi. *Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri, Ankara.*
- Akdemir Okta, D. (2008). Kaynaştırma sınıflarına devam eden işitme engeli olan öğrencilere ve sınıf öğretmenlerine sağlanan özel eğitim hizmetlerinin belirlenmesi. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.*
- Allen, K. E., & Cowdery, G. E. (2005). An inclusive approach to early education. *The exceptional child: Inclusion in early childhood education*, 2-26.
- Altinkurt, N. (2008). *Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri* (Doctoral dissertation, DEÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Antmen, N. (2010). Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde aile merkezli hizmetlerin değerlendirilmesi: Ankara Yenimahalle örneği. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.*
- ASPB (2013). *Destek özel eğitim hizmetlerinin verimliliğinin araştırılması projesi* (DESÖP). İstanbul: Provizyon Prodüksiyon.
- Ataman, A. (2003). Özel eğitime giriş. *Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.*
- Atıcı, R. (2014). Sınıf İçi Kurallar Oluşturulmasında Öğretmen ve Öğrenci rolleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 29, 475-484.

- Avcı, N., & Ersoy, Ö. (2000). Özel gereksinimli olan çocuklar ve eğitimleri. *İstanbul: Yapa Yayıncılık*.
- Aydın, İ., (2005). Öğretimde denetim: Durum saptama değerlendirme ve geliştirme, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Aziz, A. (2017) *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri ve teknikleri* (11. baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- B. Ö. İ. (2006). Özürlü çocuklara yönelik rehabilitasyon ve özel eğitim hizmetleri çalışması raporu. *Retrieved February, 11, 2011..*
- B. Ö. İ. (2006). Özürlüler araştırması, Yayın No: 43. *Ankara: Kalemdar Matbaacılık*.
- Babaoğlan, E., & Yılmaz, Ş. (2010). Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimindeki yeterlikleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 18(2), 345-354*
- Bailey Jr, D. B., & Simeonsson, R. J. (1988). Assessing needs of families with handicapped infants. *The Journal of Special Education, 22(1), 117-127*.
- Baker, J. M., & Zigmond, N. (1995). The meaning and practice of inclusion for students with learning disabilities: Themes and implications from the five cases. *The Journal of Special Education, 29(2), 163-180*.
- Balo, E. D. (2015). İlkokullarda kaynaştırma eğitimi uygulamalarında karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). *Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ*.
- Batu, E. S. (2000). Kaynaştırma, destek hizmetler ve kaynaştırmaya hazırlık etkinlikleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 2(04)*.
- Batu, S. (2008). Kaynaştırma ve destek özel eğitim hizmetleri. İH Diken. *Özel eğitim, 89-107*.
- Batu, E. S. (2010). Factors for the Success of Early Childhood Inclusion & Related Studies in Turkey. *International Journal of Early Childhood Special Education, 2(1)*.
- Batu, E. S., Çolak, A., & Odluyurt, S. (2012). Özel gereksinimli çocukların kaynaştırılması. *Ankara: Vize Yayıncılık*.

Baykoç Dönmez, N. (2010). Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim.(Editör: Baykoç, N.). *Öğretmenlik Programları İçin Özel Eğitim*, 13-26.

Bednarczyk, A. M., Alexander-Whiting, H., & Solit, G. A. (1994). Guidelines for the adaptation of preschool environments to integrate deaf, hard of hearing, and hearing children. *Children's Environments*, 6-15.

BM, (1948). *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*. 17 Mart 2018 tarihinde <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf> adresinden alınmıştır.

BM, (2009). *Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme*. T.C.Resmi Gazete. 22 Mart 2018 tarihinde http://www.ttb.org.tr/mevzuat/index.php?option=com_content&view=article&id=686:engeller-haklarina-k-slee&Itemid=36 adresinden alınmıştır.

Borg, W.R. (1963). *Educational Research: An Introduction*. London, Longman.

Bozdağ, F., & Kocatürk, M. (2017). Zenofobi Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(52), 615-620.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2014). Bilimsel araştırma yöntemleri (17. Baskı). *Ankara: PegemA Yayınları*.

Cavkaytar, A. (2006). Teacher Training on Special Education in Turkey. *Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, 5(3), 41-45.

Ceylan, R., & Aral, N. (2009). Kaynaştırma eğitimi. *Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitimi*. Ed: Yeşim Fazlıoğlu. *Kriter Yayın*, 437-460.

Collins, B. C. (2007). Issues in rural special education that affect students with severe disabilities. *Rural special education quarterly*, 26(2), 3-9.

Cook, L., & Friend, M. (2010). The state of the art of collaboration on behalf of students with disabilities. *Journal of Educational and Psychological Consultation*, 20(1), 1-8.

- Creswell, J.W. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. California: Sage Publications Inc.
- Çitil, M. (2009). Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar Türkiye’de özel eğitim (1923-2007). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.*
- DeMarris, A. (2004). *Regression with social data: Modeling continuous and limited response variables*. Hoboken, NJ: Wiley-Interscience
- Diken, H. I., & Sucuoglu, B. (1999). Sınıfında Zihin Engelli Çocuk Bulunan ve Bulunmayan Sınıf Öğretmenlerinin Zihin Engelli Çocukların Kaynaştırılmasına Yönelik Tutumlarının Karsılaştırılması. *Özel Eğitim Dergisi*, 2(3), 25-39.
- Diken, İ. H., & Batu, S. (2010). Kaynaştırmaya giriş. *İlköğretimde kaynaştırma*, 2-23.
- Doorlag, D. H. ve Lewis, R.B. (2003). *Teaching special students in general education classrooms*. New Jersey: Merrill Prentice Hall.
- Eripek, S. (1986). Engelli Çocukların Normal Sınıflara Yerleştirilmesi. *Özel Eğitim Dergisi*, 1(2).
- Eripek, S. (2000). Türkiye’de zihin engelli çocukların kaynaştırılmalarına ilişkin olarak yapılan araştırmaların gözden geçirilmesi. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10, 95-104.
- Fiedler, B. C. (2001). Considering placement and educational approaches for students who are deaf and hard of hearing. *Teaching Exceptional Children*, 34(2), 54-59.
- Gay, L.R. (1996). *Educational research*. Columbus: Merrill Publishing Company.
- Gelzheiser, L. M., Meyers, J., & Pruzek, R. M. (1992). Effects of pull-in and pull-out approaches to reading instruction for special education and remedial reading students. *Journal of Educational and Psychological Consultation*, 3(2), 133-149.
- Gürgür, H. (2008). *Kaynaştırma uygulamasının yapıldığı ilköğretim sınıfında işbirliği ile öğretim yaklaşımının incelenmesi*. Anadolu Üniversitesi.

Gürgür, H., & Uzuner, Y. (2010). Kaynaştırma sınıfında iş birliği ile öğretim uygulamalarına bakışın fenomenolojik analizi. *Matrix*, 5(2), 15-27.

Gürgür, H., Kış, A., & Akçamete, G. (2012). Kaynaştırma öğrencilerine sunulan bireysel destek hizmetlere ilişkin öğretmen adaylarının görüşlerinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 11(3).

Gürgür, H., Büyükköse, D., & Kol, Ç. (2016). Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde İşitme Kayıplı Öğrencilere Sunulan Destek Hizmetler: Öğretmen Görüşleri. *İlköğretim Online*, 15(4).

Güvenilir, E., & Büyüköztürk, Ş. (1991). Eğitim Kurumları Tanıtıcı El Kitabı. *Milli Eğitim Basımevi*.

Halvorsen, A. T., & Neary, T. (2009). *Building inclusive schools: Tools and strategies for success*. Pearson.

Haynes, M. C., & Jenkins, J. R. (1986). Reading instruction in special education resource rooms. *American Educational Research Journal*, 23(2), 161-190.

Howard-Jones, P. A. (2002). A dual-state model of creative cognition for supporting strategies that foster creativity in the classroom. *International journal of technology and design education*, 12(3), 215.

İzci, E. (2005). Sınıf öğretmeni adaylarının “özel eğitim” konusundaki yeterlikleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(14), 106-114.

Johnston, P., Allington, R., & Afflerbach, P. (1985). The congruence of classroom and remedial reading instruction. *The Elementary School Journal*, 85(4), 465-477.

Kahn, R.L. ve C.F. Cannell. *The Dynamics of Interviewing – Theory, Technique, and Cases*. Wiley, 1957.

Karasar, N. (2003). *Bilimsel araştırma yöntemi kavramlar, ilkeler, teknikler*. Ankara: Nobel Yayınları

Karasar, N. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

Kargın, T. (2003). Cumhuriyetin 80. yılında özel eğitim. *Milli Eğitim Dergisi*, 160(11).

- Kargın, T. (2004). Kaynaştırma: tanımı, gelişimi ve ilkeleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(2), 1-13.
- Kargın, T., Acarlar, F., & Sucuoğlu, B. (2005). Öğretmen, yönetici ve anne-babaların kaynaştırma uygulamalarına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 4(02), 55-76.
- Kerlinger, F.N. Foundations of Behavioral Research. Holt, Rinehart and Winston, 1964 (Second ed. 1973).
- Keser, F. (2016). Özel Gereksinimli Bireylerin Aldıkları Destek Hizmetlerin Bütünleştirme Uygulamaları Açısından İncelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). *Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Bolu*
- Kırcaali-İftar, G. (1992). Özel eğitimde kaynaştırma. *Eğitim ve Bilim*, 16(86), 45-50.
- Kırcaali-İftar, G. (1998). Kaynaştırma ve destek özel eğitim hizmetleri. *Özel Eğitim (17-22)*. *Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 1018*.
- Kırcalı-İftar, G. (1998). Özel Eğitim. Özel Gereksinimli Bireyler ve Özel Eğitim. *Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Yayınları*.
- Kırcaali-İftar, G. & Uysal, A. (1999). Zihin özürlü öğrencilere özel eğitim danışmanlığı aracılığıyla uygulanan resimli fişlerle okuma-yazma öğretiminin etkililiği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2(03).
- Kırcaali-İftar, G., & Batu, S. (2005). Kaynaştırma. *Ankara: Kök Yayıncılık*.
- Kırcaali-İftar, G., & Batu, S. (2007). Kaynaştırma (3. Baskı). *Ankara: Kök*.
- Kış, H. (2013). Destek eğitim odalarındaki uygulamalara ilişkin rehber öğretmenler ve özel eğitim sınıf öğretmenlerinin görüşleri. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*.
- Klinger, E. (1998). *The search for meaning in evolutionary perspective and its clinical implications*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

- Korucu, N. (2005). *Türkiye'de özel eğitim ve rehabilitasyon hizmeti veren kurumların karşılaştığı güçlüklerin analizi: Kurum sahipleri, müdür, öğretmen ve aileler açısından* (Doctoral dissertation, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Kulik, J. A., & Kulik, C. L. C. (1987). Review of recent research literature on computer-based instruction. *Contemporary educational psychology*, 12(3), 222-230.
- Kvale, S. (2007). *Doing interviews*. London: SAGE Publications Ltd
- Kwapy, J. E. (2004). *Attitudes toward inclusive education by K-12 regular and special education teachers* (Doctoral dissertation, Capella University).
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). Establishing trustworthiness. *Naturalistic inquiry*, 289, 331.
- Lyon, G. R. (1995). Toward a definition of dyslexia. *Annals of dyslexia*, 45(1), 1-27.
- Madge, J. *The Tools of Science. An analytical description of social science techniques*. Anchor Books Doubleday and Comp., 1965.
- Mcmillan, H., & Schumacher, S. (2010). *Research in Education: Evidence-based inquiry* (7th edition), London, Pearson.
- MEB, (2010). *Okullarımızda neden niçin nasıl kaynaştırma: Yönetici, öğretmen ve aile kılavuzu*. Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 136, Ankara
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma*. (Çev. Selahattin Turan). Ankara: Nobel Yayınları.
- Nizamoğlu, N. (2006). Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarındaki yeterlikleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu*.
- Odluyurt, S., Değirmenci, H. D., Adalıoğlu, İ., & Kapan, A. (2015). Otizmli Çocuklara Doğrudan ve Video Modelle Birlikte Sunulan Pecs Uygulamasının Etkilerinin Karşılaştırılması. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 7(2).
- Odom, S. L. (2000). Preschool inclusion: What we know and where we go from here. *Topics in early childhood special education*, 20(1), 20-27.

- Odom, S. L., & McEvoy, M. A. (1990). Mainstreaming at the preschool level: Potential barriers and tasks for the field. *Topics in Early Childhood Special Education, 10*(2), 48-61.
- Osborne Jr, A. G., & Dimattia, P. (1994). The IDEA's least restrictive environment mandate: Legal implications. *Exceptional Children, 61*(1), 6-14.
- O'Sullivan, P., Ysseldyke, J., Christenson, S., & Thurlow, M. (1990). Mildly Handicapped Elementary Students' Opportunity to Learn during Reading Instruction in Mainstream and Special Education Settings. *Reading Research Quarterly, 25*(2), 131-146. doi:10.2307/747598
- Özkan, S. Y., Oncul, N., & Kaya, O. (2013). Effects of computer-based instruction on teaching emergency telephone numbers to students with intellectual disability. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities, 200*-217.
- Özgüven, İ.E. (1980). Görüşme ilke ve teknikleri. Ankara: İleri Matbaası
- Özyürek, M. (2008). Nitelikli öğretmen yetiştirmede sorunlar ve çözümler: Özel eğitim örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 6*(2), 189-226.
- Pfeiffer, S.I. ve Cundari, L. (1999). Interagency collaboratin: Recurring obstacles and some possible solutions. *Special Services in the Schools, 15* (1/2), 109-123.
- Praisner, C. L. (2003). Attitudes of elementary school principals toward the inclusion of students with disabilities. *Exceptional children, 69*(2), 135-145.
- Rotheram-Fuller, E., Kasari, C., Chamberlain, B., & Locke, J. (2010). Social involvement of children with autism spectrum disorders in elementary school classrooms. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 51*(11), 1227-1234.
- Rowling, J. K. (1997). *Harry Potter*. Bloomsbury: London.
- Rummel, J. F. (1968). *Eğitimde araştırmaya giriş*. (Çev. Rezan Taşcıoğlu). İstanbul: Mesleki ve Teknik Öğretim Kitapları.
- Sağiroğlu, N. (2006). Özel gereksinimli bireylere sahip ailelerin çocuklarının devam ettiği özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden beklentileri. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu*.
- Salend, S. J. (2001). Creating inclusive classrooms (p. 407). Upper saddle river, NJ; Merrill.

- Salend, S. J. (2005). Using technology to teach about individual differences related to disabilities. *Teaching Exceptional Children*, 38(2), 32-38.
- Saraç, T., & Çolak, A. (2012). Kaynaştırma uygulamaları sürecinde ilköğretim sınıf öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunlara ilişkin görüş ve önerileri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1).
- Sart, Z. H., Ala, H., Yazlık, Ö., & Yılmaz, F. K. (2004). Türkiye kaynaştırma eğitiminde nerede: eğitimciye öneriler.
- Seferoğlu, S. S. (2004). Öğretmen yeterlilikleri ve mesleki gelişim. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 58, 40-45.
- Sucuoğlu, B. (2004). Türkiye'de Kaynaştırma Uygulamaları: Yayınlar/Araştırmalar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(02).
- Sucuoğlu, B., & Kargın, T. (2006). *İlköğretimde kaynaştırma uygulamaları*. Morpa.
- Sucuoğlu, B. (2008). Okul öncesi sınıflarda kaynaştırma ve sınıf yönetimi. *Çocuk Çocuk Dergisi*, 40.
- Sucuoğlu, B., & Akalın, S. (2010). Kaynaştırma sınıflarına alternatif bir bakış: Çevresel davranışsal değerlendirme ile öğretimsel özelliklerin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 11(01), 19-37.
- Şanlı, E. (2012). Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden zihin engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimlerinin belirlenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun*.
- Terrill, M. C., Scruggs, T. E., & Mastropieri, M. A. (2004). SAT vocabulary instruction for high school students with learning disabilities. *Intervention in School and Clinic*, 39(5), 288-294.
- Thurlow, M. L., Elliott, J. L., & Ysseldyke, J. E. (2003). *Testing students with disabilities: Practical strategies for complying with district and state requirements*. Corwin Press.

Turhan, C. (2007). Kaynaştırma uygulaması yapılan ilköğretim okuluna devam eden normal gelişim gösteren öğrencilerin kaynaştırma uygulamasına ilişkin görüşleri. *Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.*

Tüfekçioğlu, U. (1992). Kaynaştırmadaki işitme engelli çocuklar. *Eskişehir ilindeki normal okullarda eğitim gören öğrencilerin durumu. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.*

Upton, G., & Gulliford, R. (Eds.). (1992). *Special Educational Needs*. Routledge.

Varol, N. (2005). Aile eğitim (4. Baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.

Vural, M., & Yıkılmış, A. (2008). Kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin öğretimin uyarlanmasına ilişkin yaptıkları çalışmaların belirlenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.*

Walther-Thomas, C., Korinek, L., & McLaughlin, V. L. (1999). Collaboration to Support Student's Success. *Focus on Exceptional Children, 32(3).*

Will, M. C. (1986). Educating children with learning problems: A shared responsibility. *Exceptional children, 52(5), 411-415.*

Yıkılmış, A., & Ozbey, F. Y. (2009). Otistik Çocuğa Sahip Annelerin Çocuklarının Devam Ettiği Rehabilitasyon Merkezlerinden Beklentilerinin ve Önerilerinin Belirlenmesi. *International Online Journal of Educational Sciences, 1(1).*

Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemi* (10. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

https://en.wikipedia.org/wiki/Artie_Abrams (Erişim tarihi: 16.12.2018)

https://en.wikipedia.org/wiki/Professor_X (Erişim tarihi: 08.12.2018)

https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/08151328_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2016_2017.pdf, (Erişim tarihi: 13.06.2019)

https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/08151328_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2016_2017.pdf, (Erişim tarihi: 13.06.2019)

https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/08151328_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2016_2017.pdf, (Erişim tarihi: 12.06.2019)

<http://tdk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 01.07.2018)

<https://www.tohumotizm.org.tr/wp-content/uploads/2018/06/3.pdf> (Erişim tarihi: 09.05.2019)

<https://www.tohumotizm.org.tr/wp-content/uploads/2018/06/3.pdf>, (Erişim tarihi 09.05.2019)

<http://www.tohumotizmportali.org/icerik/toplumsal-yasama-katilimisaglamak/kaynastirma/otizm-ve-kaynastirma>, (Erişim tarihi: 06.06.2019).

https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Yeni-Ogretmen-Yetistirme-Lisans-Programlari/AA_Sunus_%20Onsoz_Uygulama_Yonergesi.pdf (Erişim tarihi 05.06.2019)

EKLER

EK-1

Gönüllü Katılımcı Sözleşme Formu/Görüşme Kılavuzu

ÖZEL EĞİTİM ve REHABİLİTASYON MERKEZLERİNDE KAYNAŞTIRMA ÖĞRENCİLERİNE SUNULAN DESTEK HİZMETLER HAKKINDA UYGULAMACI GÖRÜŞLERİ

Bu araştırma Anadolu Üniversitesi Otizmde Uygulamalı Davranış Analizi Programı kapsamında Doç. Dr. Serhat Odluyurt danışmanlığında yüksek lisans öğrencisi Eren Yenigün tarafından yürütülmektedir.

Araştırmanın amacı, bir Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde (ÖERM) çalışan öğretmenlerin kaynaştırmaya devam eden öğrencilerine sunduğu destek hizmetlerin ve ihtiyaçlarının incelenmesidir. ÖERM'lerin kaynaştırma öğrencilerine sağladığı destek hizmetler, ÖERM' de çalışan öğretmenlerin ihtiyaçlarına ilişkin görüşler ve öneriler yarı yapılandırılmış görüşmeler ile ortaya konulacaktır/ ilgili alanyazın gelişimine ışık tutulacaktır.

Bu doğrultuda, nitel bir çalışma yapılarak görüşmelerin ses kayıt cihazı ile kayıt edilerek bilimsel veri toplanacaktır. Ses kayıtları sadece bilimsel veri elde etmek için kullanılacak, veriye dönüştürüldükten sonra silinecektir.

Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Araştırmaya katılan tüm katılımcıların isimleri gizli tutularak ulaşılan veriler gerçek isimlerinizi anımsatmayacak kodlar kullanılarak paylaşılacaktır. Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan herhangi başka biriyle paylaşılmayacaktır.

Veri toplama sürecinde araştırmanın amacını aşan, rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru sorulmayacaktır. Araştırma sürecinde herhangi bir rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zaman ayrılma hakkınız bulunmaktadır. Çalışmadan ayrılma durumunuzda sizden toplanılan veriler araştırma kapsamına dâhil edilmeyerek tamamen imha edilecektir.

Bu sözleşmeyi okuduğunuz ve araştırmada bilimsel verilere ulaşmamda yardımcı olduğunuz için teşekkür ederim. Araştırma kapsamında aklınıza takılan bir soru olduğunda aşağıda yer alan iletişim adreslerinden bana ulaşabilirsiniz. Araştırmaya gönüllü olarak katıldığınıza dair aşağıda yer alan ilgili bölümü imzalayarak çalışmaya gönüllü katılım sağlayacaksınız. Öncelikle araştırmaya katıldığımız ve gönüllü katılım formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığınız zaman için teşekkür ederim. Çalışma hakkındaki sorularınızı Anadolu Üniversitesi Engelliler Araştırma Enstitüsü öğretim üyesi Doç. Dr. Serhat Odluyurt'a yöneltebilirsiniz.

Araştırmacı İsimleri:

Doç. Dr. Serhat Odluyurt

E-posta syildiri@anadolu.edu.tr

Eren Yenigün

E- posta: yeniguneren@gmail.com

Bu çalışmaya tamamen kendi rızamla, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabilceğimi bilerek verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını kabul ediyorum.

(Lütfen bu formu doldurup imzaladıktan sonra veri toplayan kişiye veriniz.)

Katılımcı Ad ve Soyadı:

Tarih:

İmza

EK-2

Uygulamacı Görüşme Soruları Formu

Öğretmen Görüşme Soruları

TARİH:
BAŞLAMA-BİTİŞ SAAT:

Demografik Bilgiler

Yaş:

Cinsiyet:

Mezun Olunan Lisans Programı:

Mesleki Deneyim Süresi:

Çalıştığınız Kurumdaki Hizmet Süresi:

Kaynaştırmaya devam eden öğrenciniz var mı? / Kaç tane?:

SORULAR

1. Bu zamana kadarki deneyiminiz ve bilginiz ışığında sizce kaynaştırma nedir?
Kaynaştırmanın tanımını yapar mısınız?
2. Lisans eğitiminiz süresince yada hizmetiçi eğitim kapsamında kaynaştırma eğitime yönelik herhangi bir ders aldınız mı?
 - a) Eğer ders aldıysanız kaynaştırma eğitim almanın mesleğinize ne gibi etkileri olduğunu düşünüyorsunuz?
3. Kaynaştırma öğrencileriyle çalışmaya ilişkin ne düşünüyorsunuz?
4. Öğrencinizin devam ettiği kaynaştırma sınıf öğretmeni ile iletişim kuruyor musunuz?
Kuruyorsanız nasıl iletişim kuruyor, neler görüşüyorsunuz?

5. Kaynaştırma öğrencilerinizin gittiği kaynaştırma okulunun sorumluluklarının neler olabileceğini düşünüyorsunuz?
6. Özel Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinin kaynaştırma öğrencilerine ilişkin görevlerinin neler olabileceğini düşünüyorsunuz?
7. Öğrencinizin kaynaştırma sürecini desteklemek için öğrencinize ne gibi hizmetler sağlıyorsunuz? (Sosyal beceriye yönelik, Akademik, İletişimsel..vb.kaynaştırmayı desteklemek üzere.)
 - a) Kaynaştırma öğrencisinin öğretmenlerine ne tür hizmetler sağlıyorsunuz?
 - b) Kaynaştırma öğrencisinin ailelerine ne tür hizmetler sağlıyorsunuz?
8. Kaynaştırmaya dahil olmayan (yani özel eğitim okuluna, özel alt sınıfa devam eden) öğrencilerinizden farklı olarak kaynaştırma öğrencilerinizle çalışmaya önem verdiğiniz konular var mıdır?
 - a)Varsa çalıştığınız bu konuların ona ne gibi yararlar sunacağını düşünüyorsunuz?
9. Kaynaştırma öğrencilerinizle çalışırken öğretim sırasında herhangi bir sorunla karşılaşıyor musunuz?
 - a) Eğer karşılaşıyorsanız bu sorunlar nelerdir?
 - b) Karşılaştığınız sorunların nedenlerini neye bağlıyorsunuz?
 - c) Bu sorunların aşılması için nelerin yapılması gerektiğini düşünüyorsunuz?
10. Kaynaştırmanın başarıya ulaşabilmesi için Özel Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde çalışan/görev yapan bir öğretmen olarak ne tür desteklere ihtiyaç duymaktasınız? (seminer, kurs, hizmet içi eğitim, danışmanlık, okul ile iletişim vb.)

a) Bu eğitimlerin içerikleri sizce nasıl düzenlenmeli? (Ne kadar teorik, ne kadar uygulamalı vb.)

11. Kaynaştırma öğrencilerine daha iyi bir eğitim sunmak için önerileriniz nelerdir?

ÖZGEÇMİŞ

Eren YENİGÜN

Uygulamalı Davranış Analizi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

Eğitim

Yüksek Lisans 2019, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uygulamalı Davranış Analizi Anabilim Dalı

Lisans 2014, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Görme Engelliler Öğretmenliği

Lise 2010, Kırıkkale Anadolu Lisesi

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri/Yılı: EDİRNE/09.09.1992

Cinsiyet: Erkek

Yabancı Dili: İngilizce